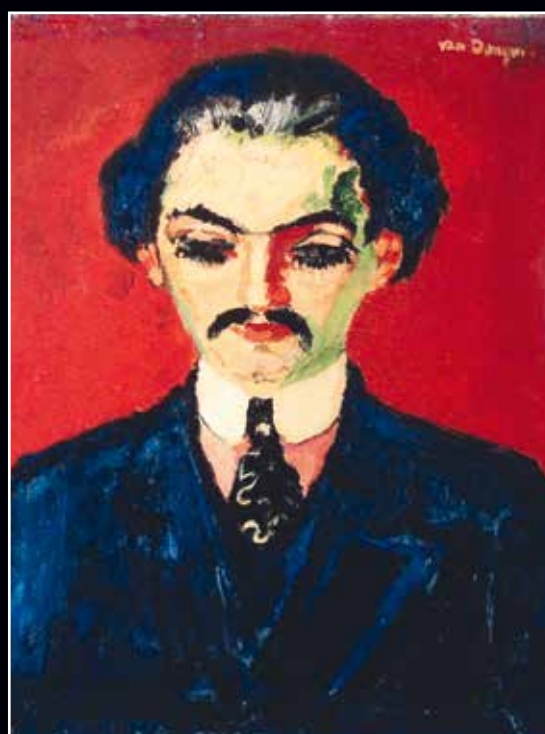

Anul V ○ NR. 41 ○ 24 pagini ○ Aprilie 2017 ○ 10 Lei

Arghezi, după 50 de ani

Frumoasa lună mai, când poetul s-a născut, e momentul să ne gândim cel mai mult la Arghezi. Au trecut 50 de ani de când se află la ceruri, lăsându-ne moștenire pentru totdeauna Cuvintele potrivite de el. Nu poate fi clasificat, nici într-un caz clasat. Scrisul lui rămâne dezmărginit, peste orice mode și timp.

Constantin TRANDAFIR

41

Constantin TRANDAFIR / Arghezi, după 50 de ani

Frumoasa lună mai, când poetul s-a născut, e momentul să ne gândim cel mai mult la Arghezi. Au trecut 50 de ani de când se află la ceruri, lăsându-ne moștenire pentru totdeauna *Cuvintele potrivite* de el.

Nu poate fi clasificat, nici într-un caz clasat. Scrisul lui rămâne dezmarginit, peste orice mode și timp. Poezia, spunea el e „însulă cu luciole”, în ton cu cele mai celebre caracterizări: ”cauza ce stârnește orice lucru să treacă de la stare de neființă la cea de ființă” (Platon), „un fragment perfect constituit al unui edificiu inexistent” (Valéry), „Poezia este la fel de precisă ca și geometria” (Flaubert), „este un ecou care îi cele unei umbre să danseze (Carl Sandburg), „himeră” cu trimitere la mitul lui Ixion, „Nu e o stare universală, ci un aspect particular al câtorva indivizi”. Și din nou Arghezi: „Poezia este copilul care rămâne în sufletul adolescentului, al omului matur și al bătrânilor, peste durere, deznădejde și suferință”.

Poetul? „Vrăjitor de litere” (Mallarmé), „hoț de foc sacru” (Rimbaud).

Când Caragiale i-ar fi șoptit că deține toate secretele scrisului literar și că i le-ar fi putut destăinui, Arghezi i-a răspuns: „Iubite domnule Caragiale, secretele altuia nu servesc la nimic... Ele trebuie găsite de către chiar începătorii literei scrise”. „Umbletul, completează el în altă parte, se învață sculându-se pe talpă, nu așteptând un manual care să-ți facă teoria ridicării de jos, potrivit cu paralizia”. Experiența proprie e cel mai bun profesor. Ca și în cazul lui Eminescu, el poate fi revendicat de orice direcție – cel puțin în anumite etape și pe porțiuni – romantismul, barochismul, parnasianismul, avangardismul etc., dar ca orice mare creator nu se lasă încadrat. Aderențele la caracterul general al poeziei moderne cunosc la Arghezi o reinterpretare și aprofundare de o nobilă consecvență în sinuasele sale mișcări. Dar deși neînsumabil în singularitatea sa, poetul are, inevitabil, puncte de întâlnire cu alte asemenea preocupări de la noi și de aiurea. Se poate chiar spune despre el cu străvechiul dicton că nimic din ceea ce e omenesc nu-i este străin.

Seamănă cu cei mari de pe lumea asta. Nu știu prin ce capriciu analogic îmi trece prin minte și numele lui Borges. Probabil fiindcă citeam zilele acestea din și despre scriitorul care se declara mai contemporan cu vechii greci. Sau pentru faptul că amândoi sunt mari de tot, latini de obârșie, că au desființat granițele dintre proză și poezie, că n-au primit premiul Nobel, că s-au ivit la capete diferite ale lumii, dar s-au „întâlnit” în Elveția. „Nu am încredere în estetici, spune Borges. În general nu izbutesc să fie mai mult decât abstracții inutile”. Numai spectacolul lumii captează imaginația: „Vreau să aduc mulțumiri dumnezeiescului / Labirint de efecte și cauze / Pentru diversitatea fapturilor / Care alcătuiesc acest univers neobișnuit”. În definitiv, un joc prismatic, o continuă delimitare a unui spațiu ludic. Poetii coboară la izvoarele originare, creează ca și demiurgul, într-o sublimă joacă. „Un om de sânge ia din pisc noroi / Și zămislește marea lui fantomă / Din reverie, umbră și aromă, / Și o pogoară vie printre noi”. Sau *Trandafirul* borgesian: „nepieritorul trandafir pe care nu-l cânt, / greu de miresme, / trandafirul din grădina neagră în puterea nopții / cel din orice grădină și orice înserare / trandafirul ce renaște din ușoara cenușă prin arta alchimiei...” Coexistă în arta amândurora, împăcarea și neliniștea, viața și moartea, ființa și neființa, pe linia demarcației dintre zi și noapte, presimțirea unor

zori metafizici. Și unul și altul vor să transforme întreaga lume în materie poetică, dar își dau seama de limitele umane.

Peste toate stăpânește capacitatea creatoare și vizionară a Cuvântului. Chiar dacă „mistica limbii” trimite la cei vechi de tot, poezia ca o construcție de limbaj legată de o structură specifică a sensibilității reprezintă o conștiință modernă. În treacăt fie reamintit, pentru Rimbaud „magia limbajului” constituie însuși impulsul genetic al textului poetic. Mallarmé se convinsese printre primii de existența spiritului uman prin limbaj. Poezia adevărată explodează forme consacrate și creează altele noi în funcție de conținutul dinamic și, mai ales, în funcție de viziune. „Să-mi fie verbul limbă / De flăcări ce distrug, / trecând ca șerpii când se plimbă: / Cuvântul meu să fie plug / Ce fața solului o schimbă, / Lăsând în urma lui belsug”. Și Borges despre capacitatea creatoare a verbului poetic și despre imperativul plurivocității: „Cred că estetica abstractă e o vanitoasă iluzie ori un plăcut subiect pentru lungile seri de cenaclu ori un izvor de stimulente și piedici. Dacă ar fi una singură și arta ar fi una singură. Cu siguranță, însă, nu este. Ne bucurăm deopotrivă de Hugo și de Vergiliu,de Robert Browning și de Swinburne, de scandinavi și de persani (...) fiecare subiect, oricât de ocazional sau simplu ar fi, ne impune o estetică particulară. Fiecare cuvânt, chiar dacă are o încărcătură de veacuri, începe o pagină albă și antrenează viitorul”. Căci „poemul este inepuizabil / și se confundă cu suma fapturilor Domnului / și nu va ajunge niciodată la ultimul vers / și este mereu altul, potrivit oamenilor”.

Ideea originalității apare ca o consecință a „conștiinței demiurgice”. Originalitatea ca putere de creație. Creatorul nici nu poate să-și închipuie altfel destinul decât ca o supunere a realității sub puterea fanteziei. Vorbind despre egoism în artă, Arghezi arăta, încă din faza când își urmărea „himera” prin teritorii transcendente, că poezia „e individuală dar pentru acest motiv e generală. În ce fel? Prin conlucrarea cu arhetipurile și prin modul inițiativ de a ne angaja sub puterea cuvintelor, în misterele lumii: „Din chiar clipita când a zis eu (poetul) a înțeles pe toată lumea (și dacă n-a subînțeles-o, tot nu se schimbă premisa). Cu o poezie se întâmplă același lucru ca și cu o *rugăciune*: scrisă de un închinător ca pentru el însuși, adică: o citesc toți pentru toți”. Eul empiric pare a se dizolva, dar, pentru Arghezi, sensibilitatea inimii își păstrează drepturile legitime. Depersonalizarea se împlinește altfel decât la Poe și Baudelaire; nu printr-o funcție „extraumană”, ci tocmai printr-o alianță cu umanul. Potrivit credinței că în eul poetic pulsează date elementare ale vieții, trăirea intențională solicită ancorarea individului în fluxurile existenței, cu scopul acumulării de experiență, prin însumare și din obligația participării la marea unitate a lumii.

Și totuși, fapt devenit clișeu, arta este o nobilă gratuitate. Să repetăm pentru cei care au încă și o mai acută convingere pragmatică a creației. E, va repeta Arghezi, o stare de grație, o „vrajă revelatoare de intuiții și chintesențe”, un fenomen *imaginar*, individualizat în raport cu alte produse „din piața comună”. Este mai curând un produs al unei „dezinteresări”: „nu e o meserie și nu slujește în principiu decât sieși”, dincolo de teme și de motive. Înainte de a fi prinsă în cuvinte, în cadrele formei, poezia „subzistă prin sine”, „ca o vaporare ideală, care își face loc printre gânduri, printre dureri și bucurii, învelindu-le și amestecându-le”.

CUPRINS:

Constantin TRANDAFIR / Arghezi, după 50 de ani / 2

Gheorghe GRIGURCU / Pagini de jurnal - „Credința scriitorului” / 3

Marian DRĂGHICI / „În largul cornului de vânătoare” / 4

Nicolae COANDE / Silviu Gongonea – preludiile spiritului / 5

Dumitru UNGUREANU / Biblioteca uitată. „...când zâna dimineții în zare se ivi trandafirie...” / 5

Sterian VICOL / Poezie / 6

Adrian Dinu RACHIERU / Profil. Un prozator tăinuit: Niculae Gheran / 7

Aureliu GOCI / Armoniile neoclasece, fascinația ermetismului și alte conflicte mioritice / 8

Petru URSACHE / Lumea lui Cioran / 9

Magda URSACHE / Judecăți și prejudecăți / 10

Ion Popescu-BRĂDICENI / Litere și albine (Ion Pop) / 11

Alexandru IOAN / Poeme / 12

Viorica GLIGOR / O iubire ca-n basme / 13

Vasile GOGEA / ANAMNESIS. ...ochiul grec din floarea latină... / 13

Dan CULCER / Discurs despre memorie / 14

Victor Știrî / Intelectuali îmbisericiți de Mircea Gelu Buta / 15

Olimpia IACOB / Traduceri. Poezie / 16

Flori BĂLĂNESCU / Paradigme Basarabene. Goma ’77. Arhivele Securității și documentele desecretizate ale CIA / 17

Nicolae CIOBANU / Mesaj pe zăpadă / 18

Vlad CIOBANU / Miorița – I / 19-20

Doru STRÎMBULESCU / Escapade culturale / 20

Sorin Lory BULIGA / Trovanții și mesele de moară brâncușiene din curtea Casei „Barbu Gănescu”, între arhaic și modernitate / 21-23

ISSN 2285 – 9020

Publicație de literatură și artă

Editor:

Centrul de Cercetare, Documentare și Promovare „Constantin Brâncuși”
Târgu Jiu

Director:

DORU STRÎMBULESCU

B-dul C. Brâncuși, nr. 12 A
Telefon/Fax: 0253.217.570

E-mail:

office@centrulbrancusi.ro
www.centrulbrancusi.ro

Lector:

Ion POPESCU-BRĂDICENI

Tehnoredactare:
Rodica TEIȘI

Tiparul: Tipografia PROD COM SRL Târgu Jiu

Potrivit art. 206 C.P.,
responsabilitatea juridică pentru conținutul articolului aparține autorului.
În cazul unor agenții de presă și personalități citate,
responsabilitatea juridică le aparține.

Gheorghe GRIGURCU / „Credința scriitorului”

Trei tipuri de femei îmbătrânite. Unele își păstrează grațiile, apărînd peste decenii aidoma unei flori presate într-o carte. Altele capătă o identitate cu totul nouă, afectuoase, sapiențiale, carismatice, bunici splendide. Și o a treia categorie, cele care-și pierd total urmele feminității, fără a dobîndi nimic în schimb, franc dizgrațioase, eșuate sub toate aspectele, fantome ale urîtului bîntuind printre noi antepostum.

Ca orice tehnică, inteligența se poate perfecționa, spiritul nu, ca orice esență.

Acordă-i chiar și nimicului șansa de-a fi el însuși.

„De aceea a polemiza cu Cioran nu înseamnă atît a te opune unei ideologii, cît a pune în discuție suveranitatea stilului său. Cu alte cuvinte, problema nu este cum să-l contești, ci, mai curînd, cum să-i rezîști, cum să-ți ții firea dinaintea enormei sale seducții. Că trebuie să-ți ții firea o simți neîntîrziat, ca pe o măsură de minimală igienă sufletească, ca pe un reflex al instinctului de conservare” (Andrei Pleșu). Dar nu este aceasta și o pertinentă caracterizare a lui Andrei Pleșu însuși?

O bonomie care nu e decît machiajul unei fatuități ce se dă de gol, cînd scrie apăsât neamical despre Cioran și de-a dreptul țîfnos despre Mircea Eliade. Negreșit, negreșit e dreptul oricui la opinie. Dar în ansamblul unei conduite de o cu totul altă față, molatic tolerantă, ospitalieră cu ștaif, nu apare cumva o fisură proprie? Una de stil moral?

Dușmanul mortal al iluziei nu e realitatea (care și-o poate asimila), ci deziluzia, cu ea de-o ființă.

Orice poezie autentică, un pean închinat ei însăși.

A. E.: „Cît îl privește, confratele nostru se teme de banalitate, dar încă mai vîrtos de subtilitate”.

Credința scriitorului. Revăzîndu-și ciornele vechi, încărcate de stîngăcii pe care nu le-ar mai accepta acum, își poate da seama cît de tulburător-eficace poate fi ajutorul lui Dumnezeu, sădit în decurgerea timpului.

Acelui final de crepuscul al unei zile senine, căpătînd dintr-odată o sumbrețe pe care am mai notat-o, cred că i s-ar potrivi cuvintele lui Kandinski: „albastrul alunecînd spre negru se impregnează de o tristețe ce depășește sfera umanului”.

Paradoxul pauzei: obosit mai mult de ceea ce n-ai produs.

Despre perioada postdecembristă: „Născuți în sînge, maternitatea în care am venit pe lume este o garnizoană din Târgoviște” (Radu Preda).

Condorul este cea mai mare pasăre răpitoare. Poate cîntări pînă la 15 kg., iar deschiderea aripilor sale poate avea chiar și 3 m.

A. E.: „Dacă vrei să fii bine văzut de o femeie, e bine să-i fletezi micile vanități. Dacă vrei să fii bine văzut de un bărbat, se cuvine să-i fletezi marile vanități. Dacă vrei să fii bine văzut de un literat, e obligatoriu să-i fletezi vanitățile incommensurabile”.

„Ca să afli dacă un popor e bine condus și dacă legile lui sunt drepte, ascultă-i atent muzica” (Confucius).

Nu știu de ce cînd scrii despre cărți care nu te prea atrag, dar pe care în calitate de cronicar adesea nu le poți ocoli, ai senzația, în marginea caracterului lor foarte probabil marginal, provizoriu, că mergi cu grijă pe o apă înghețată, temîndu-te să apeși piciorul ori să grăbești pasul, pentru ca să nu se rupă cumva gheața. „Cînd voi ajunge la țîrm, mă voi putea mișca în voie”, îți zici, deși odată ajuns la țîrm, intri în vria unor cu totul altfel de griji și dispoziții. Momentul anterior se destramă cum o ceață ușoară.

„Care-i momentul cînd viața se schimbă în destin? O dată cu moartea? dar acesta e un destin pentru *ceilalți*, pentru istorie sau pentru familie. Prin conștiință? Dar în acest caz spiritul e cel care își compune o imagine a vieții ca destin, introduce o coerență acolo unde nu există nici una. În ambele cazuri, este vorba de-o iluzie. Concluzia: nu există destin?” (Camus).

Să fie prudența un simptom al îmbătrînirii ce va să vină?

Emoția poate fi prezentă și în textul poetic cel mai alambicat ori mai abstractizant. Sorgintea sa o reprezintă un subtext al ființei care dă trup ipostazei textuale, astfel cum, pe scenă, un rol se împlinește prin corporalitatea actricească.

Răzbunarea cărților. Atît de puține în copilăria și-n adolescența mea, vîrste ale unui nesațiu livresc ajungînd pînă la suferință, ele mă impresooară azi în cantități care depășesc enorm puterile mele de lectură. Și, nu în ultimul rînd, mă muștră cele pe care nu le mai pot reciti. Uneori din pricina rafturilor înalte în care volumele stau înghesuite cu miile, pe două-trei rînduri, devenite astfel practic intangibile. Privesc cu tristețe muntele lor pe care nu-l mai pot escalada. Împrejurare vag similară – acum nu găsesc altă comparație – cu cea a bucatelor dureros insuficiente ori scandalos prisositoare.

„La București nu se iubește în două locuri la fel. Altfel se iubește în Cișmigiu, altfel în Parcul Carol, altfel în Parcul Ioanid” (Mircea Damian).

A. E.: „La un moment dat al vieții, nu mai poți simți gustul dulce. Acesta tot amar ți se pare. Un avantaj totuși. Bucuria poate fi înșelătoare, decepția nu”.

Teroarea amneziei: ți se pare că uiți lucruri pe care nu le-ai știut niciodată.

„Mihai Trăistariu (40 de ani) nu este căsătorit, însă nici singur nu locuiește, căci are în grijă cinci pisici frumoase foc. Ambița, Negruțu, Gîndăcel, Prichindica și Pufi îi fac viața mai frumoasă, fiind tare jucăușe. Animăluțele au pus stăpînire pe întreg apartamentul solistului din Constanța, fiind ba pe dulap, ba pe masa din bucătărie, ba în dormitor, fiecare avînd la culcare locul ei, în imensul pat de burlac al artistului. Mihai iubește enorm animalele străzii, fiind adesea văzut hrănind ciinii și pisicile fără stăpîn cu mîncare cumpărată din banii lui. Mai mult, el intenționează să construiască un adăpost pentru maidanezi pe unul dintre terenurile lui” (Click, 2017).

Din etica existenței. A medita complicat, a acționa simplu.

A fi ingrat față de tine însuși.

„Dar poate exista o lege a evoluției? Sînt de părere că răspunsul la această întrebare trebuie să fie «nu». Evoluția vieții pe pămînt sau evoluția societății umane sînt procese istorice unice” (Karl P. Popper).

A. E.: „X prezintă o inconsecvență de-a dreptul fabuloasă. Orice promisiune a sa poate fi din capul locului garantată ca o vorbă-n vînt. Astfel încît cred că îl pot așeza în fruntea topului inconsecvenței. Mă întreb de ce. Oare ce se întîmplă cu acest condeier oricum înzestrat, îns bine legat și pe care succesul nu s-ar zice că l-a ocolit? Uite care e părerea mea de simplu profan: insul are o hibă de ordin psihic, oricît de puțin aparentă altminteri, aidoma unui cleptoman ori piroman. Un factor care-l gîtuie pur și simplu, împiedicîndu-l a se abține de la deviația sa de comportament atît de păguboasă”.

O energie plăpîndă, ezitantă, gata parcă a trece în contrariul său, pe care însă izbutește astfel a-l înfrunta adesea cu un mai mare efect.

„Umblînd prin lume, vezi oameni cu tricouri pe care sînt imprimate diverse texte. Unele au haz, altele n-au și se bat cu pumnul vorbelor în piept, unele sînt deștepte, altele mai puțin sau deloc. Și ar mai fi unele pe care nu prea le pricepi, cum era aceasta (scos la înaintare de vînzătoarea de la o brutărie din Piața Sudului): «Urmăresc să nu fiu urmărită»” (Dilema veche, 2016).

În tren. O persoană feminină care, dintr-o clipă în alta, îți apare altcum. De unde la început ți-a captat atenția cu un fior de bucură regăsire, după cîteva propoziții și priviri te dezamăgește cu atît mai apăsât cu cît erai gata a o învesti cu o încredere simpatetică. Aceleași trăsături visătoare ale figurii, aceeași eleganță a liniei trupului, dar ceva s-a frînt. Naivitatea unui pesemne imaginar spontan și-a primit corecția cuvenită.

Pe ce lume trăim: „Arthur Boyt, de 77 de ani, din Cornwall (Marea Britanie) este (...) o persoană mai puțin obișnuită. Întreaga viață nu a mîncat decît animale răposate în urma acciden-

telor de circulație. Pentru Crăciun, el va prepara o cină din spermă de balenă. Va fi pentru prima oară cînd va avea la masă o astfel de delicatesă. I-a venit această idee după ce o balenă a eșuat pe țîrmul din Cornwall. În anii trecuți, a avut la cina de Crăciun carne de iepure, vulpe, veveriță, arici și chiar de nevăstuică, toate călcate de mașini” (Click, 2016).

15 ianuarie 2016, Botoșani. Ion Caramitru susține un impresionant recital Eminescu, intersectat de instrumentul clarinetistului Aurelian Octav Popa. Cu nu o dată hohotiri și gesturi destrămate care surprind, așternînd asupra bineștiutelor stihuri umbra unui torturant exces. Îl întreb de ce a procedat astfel. „Pentru a sugera nebunia către care înainta Eminescu”, sună răspunsul. Îmi exprim totuși părerea că ar fi vorba mai curînd de un impact între sensibilitatea poetului și un grad mai înalt al aceleiași sensibilități, între simțămîntul inițial și un paroxism al aceluiași simțămînt. O dramatică „depășire” a sa. Stare acută a normalului, iar nu alienarea acestuia.

„Treizeci de spițe se unesc în butucul roții, însă golul din centru îngăduie folosirea ei” (Lao Tse).

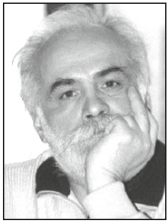
Odihna autentică e o interiorizare. Atît cît îi îngăduie ființei cu pricina natura sa.

O mare nenorocire are în spate prezența absolutului. Cu cît sporește tragismul său, cu atît Dumnezeu se află mai aproape de victima în cauză, deși cîteodată, în starea sa de prostrație, aceasta fixează un colț al camerei, în loc de a privi, pe fereastră, cerul.

„Așa cum degetul meu mic poate avea conștiința de sine numai dacă eu vreau să am conștiința lui, la fel pot și eu avea conștiință de sine atunci cînd Dumnezeu are conștiința de sine în mine. Dar, așa cum degetul meu mic nu poate înțelege întreg corpul, la fel nu pot nici eu înțelege pe Dumnezeu care are conștiința de sine în mine” (Tolstoi).

A. E.: „Poet. Îi citești primele 50 de versuri dintr-o poezie pentru a-ți da seama asupra a ce va fi vorba în continuare. Mai citești 150 și-ți dai seama că nu-ți mai amintești începutul”.

Marian Drăghici / „În largul cornului de vânătoare”

21 de poeme, sub titlul *Sicomor sădit în Mare*, i-au apărut lui Adrian Frătilă în suplimentul *Convorbiri-lor literare*, din aprilie. Citez, nu la întâmplare:

„Un fluture se-ncurcă în perdea
Paralizat de-o flacără puțină
O, suflete al meu, nu sângera –
Poți umple noaptea toată cu lumină”.

Și, firește, exult: acest poet-poet, de-o puritate a expresiei ruminată la intensități pe care nu le pot califica altfel decât inimaginabile, ca să nu zic demențiale, este prietenul meu literar fix de la 20 de ani!

Acum are 67 și, culmea!, întreg la minte, la fel de împătimit poeziei, publică a nu știu câta sa carte de versuri, dintre, totuși, puținele tipărite de el. E vorba de volumul *Dodikai*, apărut recent la Editura Măiastra, volum la care ne vom referi puțin mai la vale. Asta îl și face prețios ca poet liric, zgârcenia aparițiilor

editoriale, precum și concentrarea respirației discursive pe suprafețe textuale șlefuite până la o strălucire stilistică tot mai rar întâlnită în poezia ultimilor ani:

„Mi s-ar părea că geamurile ard
Și-n zidul casei gravitează stele
Numai că bolta scutură un fard
Sub care-ngheață gândurile mele.”

Sau:

„Pe dinăuntru s-au lăsat perdele
Pe dinafară iederă-i pe zid
Nu te distingi cum tremuri între ele
Fixat în ramă ca un geam livid.”

Poate veți spune, mai există așa ceva în zilele noastre, poet-poet și prietenie, între lirici, de-o viață?! Există-există, sigur că există, numai că trebușoara aiasta nu e subiect de presă. A, un germene de scandal imediat ar pui în Media, dar că liricul X este

afin, de-o viață, cu liricul Y, chit că nu s-au văzut prea des față către față, afinitate bazată pe nimic altceva decât prețuirea reciprocă a inefabilelor, a expresiei poetice încorporate în singularități umane adesea greu încercate, nu interesează pe nimeni. E chiar indecent, chipurile, să afirmi o atare prietenie, suspectă din capul locului de cine știe ce interese vinovate. Bunăoară, ca paranteză, a te recunoaște public prieten cu Gabriel Chifu sau Gellu Dorian fiindcă pur și simplu prețuiești scrisul fiecăruia la măsura sa, e tot una cu atragerea sigură, în cascadă, a unor roiuri de suspiciuni mai mult sau mai puțin vocale, pe cât de stupid-gratuite, pe atât de înveninate. “Nu, domnule, știm noi mai bine, cunoaștem noi...”. Unei atari mentalități balcanice, toxică până-n răsufletul ce nu mai e, sărăcuțul, decât o fantomă mimetic-dezarticulată sub raportul civilizației și al bunului simț comun, n-ai cum să-i scapi neștuit când vine vorba să-ți exprimi liber, conform propriei convingeri, dreptul la opțiune sau gust literar-cultural-existențial(ă)...

Despre gorjeanul Adrian Frătilă, prezentat de Cezar Baltag în 1971, în *Luceafărul*, autor, între altele, al volumelor *Vânător înzăpezit* și *La arat văzduhul*, emblematice pentru lirica unui topos literar sensibil tradiționalist cu, ici-colo, curioase întarsii moderniste ca gestică și limbaj, aş fi vrut să scriu încă din cele mai vechi timpuri, dar mă tem să nu fiu în stare nici acum, de ce?

Pur și simplu, fiindcă îl invidiez!

Îl invidiez sincer, pentru multe dintre darurile sale, între care, dincolo de talent sau chiar la însași baza înzestrării de poet născut, nu contrafacut, strălucește, ca un diamant rarisim, multifajetat, tăcerea sa.

Cum să nu-l invidiezi, când – nu-i așa? – garanția unei expresivități poetice personalizate e însași tăcerea omului, interiorizată, sublimată, în cazul de față, până la starea de performanță eufonic-incantatorie barbiană:

„De-a-naltul urmelor caprine
Crestează roca pumnii calzi
În munții cu vibrări marine
Visând o clipă că te scalzi
Un rău prin univers pătrunde
Șerpuitor ca un fitil
Și-aprinde pietrele rotunde
Cum e călcâiul de copil”.

Sau:

„În mine însumi mă închid
Sunt temnicerul de rigoare
Ce trage după el un zid
Într-o pustie închisoare”.

Și încă:

„S-a răătăcit în mine un actor
Pictând cu sânge jumătăți de mască
În fiecare parte îmi e dor
De-o ființă – ce nu poate să se nască.”

„În practica *dodikai* – oficiată la temple din Atica – oracolele erau deslușite în foșnetul frunzelor și în murmurul apelor. Inițiații pătrundeau astfel în dimensiunea ascunsă a lucrurilor. Se spune că *dodikai* ascunde originea cuvântului *dodii*”.

Cu acest motto, volumul apărut la „Măiastra” în 2016 ilustrează coerența/consecvența unei poetici a rigorii formale/exigenței stilistice demne de un poet adevărat aflat la maturitatea deplină. Tăcerea lui omenesc-funciară se răzbună în alcătuirii lirice incantatorii, marcate de simplitate și directete, de un farmec al bravurii/rostirii insolite ce nu aparțin, programatic, timpului nostru, ci, neabătut, unui „mal nepământesc”, metafizic-etern: „Vino iubito ca o lumină/ Sunt călărețul văii de sus/ Anii mei tineri ți se închină/ Scumpă mireasmă la frâu am pus// Cortul de aur îl port în sânge/ Nu este vreme pentru popas/ Un salt – prin cerul care mă strânge –/ Până departe a mai rămas// Trăpașul zilei se înfioară/ Șatra așată macii-n câmpii/ Tu arzi, iubito, în altă vară/ Eu sunt nomadul stelei târzii.”

Cum se vede, *dodiile* lui Adrian Frătilă au rezonanța persistentă a unor cantilene placate tematic pe aura vechilor misterii, de neelucidat în naivitatea tâcului lor, captivante taman prin imprevizibilitatea discursivă (prospețime) și insolitul imaginației (sacra nebunie): „Plecasem de acasă la vânat/ Ce călăreț eram, ce cal de sânge/ Dar am atins un mal nepământesc/ Și-am învățat cum inima se frânge// Stingeam o stea cu fiecă cuvânt/ Pe gura întrebând mistuitoare/ Erau acolo niște pomi frumoși/ Însă creștea în ei numai răcoare// Prin clipe multe veacuri au trecut/ Părinții veacuri multe m-așteptară –/ Doi sfinți în lemnul porții strămutați/ Și sufletele rătăcind afară// Ce vânător mai sunt – înzăpezit/ În largul cornului de vânătoare/ De unde bat în cer c-un fel de ram/ Și cade pe pământ numai ninsoare.”

Între poezii de azi, Adrian Frătilă este nobilul romantic, de plai gorjenesc, cavalier „fără prihană” în slujba idealului paradoxal al Poeziei – „ființa ce nu poate să se nască” decât, uneori, la limită, prin bravură existențială continuu „purată în sânge”.

Prezentarea grafică și ilustrațiile lui Viorel Surdciu, ca și tehnoredactarea lui Daniel Gureanu, fac din *Dodikai* o apariție editorială memorabilă.

Nicolae COANDE

/Silviu Gongonea – preludiile spiritului

Când organizatorii Bienalei Europene de Poezie (Brașov, octombrie 2015), o manifestare prestigioasă care aduna poeți din Cehia, Germania, Estonia, Bulgaria, Slovacia și România, m-au rugat să aduc un poet tânăr în care cred gândul meu s-a îndreptat spre Silviu Gongonea. Îi știu poezia încă de la debutul editorial și îl percep în toată modestia și bunăcuviința care azi sunt perle rare printre poeții tineri. Dar nu pentru modestie și bunăcuviință se apreciază un poet, ci chiar pentru poezia sa! Ei, bine, poetul nostru e cum e și omul, lucru rar și fericit în acest caz, chiar dacă pot înțelege și accepta antinomiile: sunt poeți decenți în viața diurnă, a căror poezie mustește de trivialități sau de elanuri exprimate în romgleza care face furori pe internet, după cum poeți cu un comportament huliganic sunt adepții unei poezii feng-shui, într-o românească pitorească. Viața-i plină de enigme și de poeți neconfirmați...

După „Încălzirea mâinilor”, placheta de poezie apărută în 2009, Silviu Gongonea s-a concentrat pe teza lui de doctorat și astfel a ieșit mai târziu o carte de referință despre Gellu Naum, lăudată de cunoscătorii operei naumiene. De câte ori un poet bun debutează bine, iar apoi, silit de profesiune sau de ambiții universitare, cade în rețeaua vieții didactice, în aer miroase a abandon: se va lăsa de poezie/sărăcie și va aspira la viața de mic burghez cu catedră (nu exclud vocația în acest caz, Doamne ferește!)? Silviu Gongonea scapă de acest scenariu primitiv și revine cu o a doua carte, „A doua natură” (Ed. Aius, 2017), un alt fel de exercițiu de înlănțuit spiritul și materia groasă prin care îi este dat să se miște, dar nu foarte mult diferit de cel practicat la debut. Silviu Gongonea este egal cu sine însuși, moderat și prudent, în felul poeziilor care știu că pot crește organic, fără salturi spectaculoase, și mai ales, fără să-și trădeze propria natură. Fără a fi un extatic, Gongonea este serenul observator al vieții care se ascunde în pliuri, al celui minorat al ființei care trăiește fără zgomot și furie, într-o decantare a esențelor care îi dau gustul, uneori aspru, al celor umile și exilate: „Sunt un sudic și totuși/ tânjesc după blândețea soarelui,/ după sucul murelor pârghuite devreme./ Nu aş putea spune cât de cuviincios sunt/ în comparație cu alți poeți care într-adevăr/ au pătruns smerenia gustului.” (Existența poetului). Modestia poetului, de care vă vorbeam fără dovezi, nu e vorbă mare, ci fapt real.

Silviu Gongonea caută să rămână copil, chiar dacă pentru asta trebuie să se observe în propriul lui copil, care știe să se bucure mult mai bine de loc și clipă. Însă, nu poți îmbătrâni și nu poți scrie poezie fără să pierzi ceva. Dar-contra-dar: conștiința de a fi netrucat în existentul vieții. Îi rămâne poetului rolul de a se dedubla și de a muri puțin câte puțin în vreme ce observă cum fosta sa viață trăiește în expresia plină de ingenuitate a altcuiva:

„Nu credeam s-ajung/ un mistic la mine în sufragerie,/ l-aș fi lăsat o clipă pe Dumnezeu/ să trăiască în mine./ Sufrageria și dormitorul nu sunt ale noastre/ dar nu poți gândi altfel/ când cecilia aleargă cu pofta unui copil/ prin încăperile semidecomandate./ Într-o zi, îi spun, vom părăsi acest loc/ ne vom rupe de el/ și n-am știut să mă bucur ca tine”. (Sufrageria) Suflul – bine dozat eminescian – al odei sale postantice arată un poet care lucrează temeinic în interiorul culturii, dincolo de coroziunea modelor și a modelelor, propunând, în orice, caz, un epigonism bine calculat pe a cărei acuitate și transcendență mizează. Gongonea este un remarcabil decantor de semne și simboluri, pe care le convertește în ceea ce i se pare a fi fabula lumii decăzute pe care o observă cu blândă empatie, căci la el nimic nu e polemic, nici măcar atunci când știe că are întru totul dreptate: „Pielea miroase a bătrânețe/ și niciodată n-am fost mai superficial./ Până în măduva oaselor/ precum o injecție letală coboară slăbiciunea/ dar și cei cu noaptea pe ei greșesc./ De unde atâta sfințenie/ când se vinde cu amănuntul./ Este ziua aceea poate ehei este ziua aceea/ când în gura poetului se face întuneric/ sau nu.” (Promisiune)

Gongonea nu este nici hermetic, nici postmodern, cu toată chinuitoarea recuzită pe care poeții o cară uneori după ei. O anume naturalețe, izvorâtă din ceea ce am putea numi o autoinocentare obținută în raporturile cu lumea face ca poetul să fie un mărturisitor (așa cum și recunoaște undeva), dar asta nu înseamnă că este doar un aderent facil la epiderma realității. Ceea ce el numește a doua natură este, ca un cod oferit cu tot cu cheie, „un fel de obișnuință de a plonja/ sub pelicula realității”, o privire sagace aruncată atât părții „dezvrăjite”, cât și celei obscure, subnaturii pe care o intuiește perfidă și antiumană, dar nu mai puțin poetică. El privește subrealul așa cum un melc ar privi lumea de afară cu sentimentul că lumea e o frunză sub care poți descoperi ceva care te poate trece drumul. Lent, fără grabă, cu lentile de noapte, Silviu Gongonea l-a „văzut pe altfel”, în adierea înfricoșătoare a numinosului care sparge pereții capului și inundă oasele celui care a avut (ne)șansa să fie martorul trecerii sale, un ceva teratomorf cu care spiritul poetului se vede și se confruntă ideal: „L-am văzut pe altfel./ Mergea în patru labe,/ avea respirația/ de zootehnist alcoolic,/ moțâia la masa lui, apoi/ spârgea pahare,/ scurma aerul cu râțul său gros,/ săpa galerii/ ca o cârțiță.” (A doua natură). Atât. Emoția este reprimată, nicio hiperbolă nu însoțește această întâlnire de gradul trei, căci poeziei nu-i este dat, prin definiție și voință suverană, să spună mai mult.

Silviu Gongonea este un poet de ascultat în preludiile spiritului vorbindu-i cârnii.

BIBLIOTECA UITATĂ

Dumitru UNGUREANU

„...când zâna dimineții în zare
se ivi trandafirie...”

Dacă *Iliada* putea să mă captiveze și să-mi stârnească imaginația prin luptele minuțios descrise, *Odiseea* părea destinată a trezi - și-apoi a-mi dezvolta - dorința de călătorii. Firește, presupunând că voi fi avut așa ceva în sânge. Azi pot spune că nu, n-am fost trimis pe lume cu „foame de spațiu”, cum scria un autor celebru acum jumătate de veac. Probabil acesta e și motivul pentru care *Odiseea* mi s-a revelat ca frumusețe literară, nu ca lecție de viață, nici ca model paideic, vorba filosofilor elini. Însă și asta s-a întâmplat abia după ce am citit *Ulysses*, capodopera lui James Joyce, plus o sumă de comentarii ce decorticaau legăturile dintre cele două opere, încrustate de irlandez în romanul său gigantic. O fi paradoxul vremurilor noastre postmoderne? Mai degrabă e, cred, reflexul obișnuit epocilor alexandrine, în care abundența de informații generează suprastructuri și artere de circulație culturală cu străluciri de gradul doi sau trei, accesibile esteților de profesie. Suficientă sieși, lumea mediteraneană antică nu era închisă între malurile cunoscute. Călătoriile, explorările, cucerirea de noi țărmuri, câștigarea de resurse și piețe de negoț, expansiunea firească a unor oameni extrem de întreprinzători putea rămâne doar faptă istorică peste care nisipul uitării se așternea odată cu decăderea naturală. Câte imperii n-au dudit secole la rând, apoi s-au topit în praf? Arheologii găsesc deseori urme fără noimă ale vreunui popor necunoscut, despre care - lipsind scrisese - se poate doar fabula...

Grecii au intuit nevoia de fabulație a omului, sublimând-o în opere literare, statui, temple și povești transmise din generație în generație. Câtă vreme limba greacă și istoria civilizației eline au stat la temelia instrucției școlare europene, lumea parcă arăta mai frumoasă. Deseori mi-am pus întrebarea, în context, de ce generația mea - copii născuți la jumătatea secolului XX - n-a păstrat legătura cu vechile valori și n-a mai gustat din laptele clasic, hrana precedentelor „mândre generații spumegate”, cum scria Grigore Alexandrescu. Răspunsul pare la îndemâna oricărui publicist contemporan: comunismul rupsesse tradiția și căuta să înlăture orice amintea de trecut. Simplissim, enunțul nu merită nici pomenit, darmite combătut! Un fapt rămâne, însă, și l-am înregistrat la vârsta respectivă - anii formării mele - fără să-i dau importanță: nu citeam aproape deloc literatură greco-latină, părându-mi-se și mie, ca și prietenilor mei, lipsită de interes. Consătenii din *Clubul cititorilor care dezbăteau estetic pe malul șanțului, în Poiană* pot fi scuzați. Pasiunea lor pentru lectură ținea de necesitatea distracției, de curiozitatea pentru fapte misterioase, de atracția către violență și nuditate, resorturi psihice exploatate actualmente în fel și chip de televiziuni și canale media fără scupule. Dacă nu mă înșală memoria, singurul roman grecesc pasat între noi a fost unul din colecția „Aventura” - *Zece ore nesfârșite*, semnat de Dimos Rendis. Nu mai rețin despre ce era vorba în el, parcă o poveste cu naziști care încercau să fure ceva din Grecia, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Faptul că autorul era un comunist grec refugiat din țara lui, condusă de-un regim considerat fascist în primii ani postbelici, nu influența judecata exigenților mei colegi de club rural. Sigur, nici nu aveam habar că omul trăia în România, într-un exil suculent, după cum mărturiseau deunăzi apropiații. Cartea, pur și simplu, era proastă, lipsită de suspansul genului, ternă ca ritm.

E drept că - vorbind din unghiul de vedere al cititorului contemporan - nici *Odiseea* nu excelează în dinamică, să te țină captiv lecturii cel puțin două cânturi consecutive. Nici filmele făcute după scenariul consacrat n-au câștigat sufragiile publicului. Posibil ca unele „versiuni modernizate” să fi fost date pe piață din rațiuni mai degrabă educaționale decât comerciale. N-am citit vreuna, nu m-am uitat la ineptii. Și nu consider altceva decât o potrivire fericită de împrejurări că pe 17 mai 1976 am achiziționat cu 9 lei, de la Anticariatul nr. 6, unul dintre cele 20.000 de exemplare ale Ediției I, broșate, ce promise bun de tipar la 15.12.1956 la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (Responsabil de carte: Dan Grigorescu. Tehnoredactor: Aurica Vintu. Corector: N. Teodosiu. Dat la cules: 30.06.1956. Hârtie semivelină mată de 65 gr/mp. Coli editoriale 28,15. Coli de tipar 15,25. Planșe tiefdruk 1. Tiparul executat sub comanda nr. 909 la Combinatul Poligrafic Casa Științei „I.V. Stalin” - București - R.P.R.).

Dar cum, din toată epopeea, am ținut minte versul citat în titlu - e altă poveste!...

Sterian VICOL / POEZIE

Pagini neutre sau libertatea de a nu mai scrie

1.
Să scriu, nu cer voie nimănui. Nici părinților, măcar.
Ei par surprinși în rama aurie a fotografiei roase
de timp și de carii. Nu știu care o fi fost ultimul
lor cuvânt când au plecat în memoria mea. Dăra peniței
cu care scriu , dacă vreau să scriu, e chiar sfoara de
cânepă pe care spânzura mama rufele către duminică.
Cine mai știe ce mi-au prezis ursitoarele urcând
Râpa Zbancului, pe lângă troița cu Iisus-copilul bătut
în cuie de lemn de măr, torcând cântecul Mariei rămas
în curgerea nisipului de pe deal, către casă. Funiile
de nisip, unele vizibile, trag și astăzi casa la vale
pe sub verdele sălciilor care înaintează. Acolo, în
salcia scorburoasă de lângă fântâna lui Bârdan-Verde,
cu gura cusută în ierburi, scorbura din care ouăle
albe ale șerpoaicei eclozau în mâinile mele de copil,
părinții trecând erau cei mai tineri și frumoși din
coasta satului unde se-auzeau, cel mai limpede, sunetul
clopotului unduind pădurile de salcâmi și de stejari
ce legau anotimpurile dintre satele din jur.
Să scriu, de-aceea să scriu, nu cer voie nimănui decât
uneori stejarului, dac-o mai fi!

2.
Scrisul meu ultim se vrea o dezlegare a obsesiei
care mă bântuie dintotdeauna: unde e locul, palma de
lut, de pământ pe care am atins-o, ca pe-un punct de
sprijin, când mama m-a adus pe lume.

3.
Cea mai mare libertate a mea (oare există și un alt
fel de liberate?) este aceea că nu voi cere nimănui
să scriu, nu cer îngăduința, nu știu cui, să nu mai scriu.

4.
Din amintirile surorii mele, Mitra, mama m-ar fi
născut în luna mai (9), undeva pe coasta Râpii Zbancului,
ea fiind, împreună cu tata, la prășitul viei.

5.
Valea Zbancului, Râpa Zbancului continuau drumul
de la Cruce (Troița de la răscruce), care, începând
de la marginea satului, se desfășura, pe o parte și pe
alta, în arăturile colinei, în lanurile de grâu apoi, sau
de porumb, floarea-soarelui, sau viile americane
(nobile), teraze (cudrică și nohan), secară, ori nelipsitele
Bostănării cu pătule și colibe cu intrarea dinspre râpă.

6.
Chiar dacă scriu, ce scriu, verdele înaintează cucerind
dealul, coasta, Valea și Râpa Zbancului, toate acestea având
legături secrete cu satul, cu grădina și casa părintească!

7.
Dacă nu mai scriu, de ce să scriu? – verdele tot înaintează
către drumul asfaltat, către piatra orașului și el îngropat
între alte coline, vărsându-se în umbra Prutului. Pe malul
fluviului, turmele de oi împreună cu băieții și fetele ce
le păzesc, jucându-se de-a haiducii și fecioarele, peisaje

în mișcare, par versuri albe și negre dintr-un mare poem
nu se știe de cine caligrafiat.

8.
Dar scrisul meu ultim (ca și cuvântul/ vorba ultimă!)
Se vrea un adagio la înseși meleagurile natale, o pagină
Însumând o parte din „harfele grâului”, „corabia seminței”,
Din „edena”, „norul și inima” și alte amintiri „toarse” în
„memoria lui Femios”, către „vindecarea în păcat”...

9.
Și iar mă întorc – nu-i deloc o noutate – și spun că
nu mai scriu. Fiindcă nu dau socoteală nimănui. Eu dau samă
glasului pe care numai eu îl aud, cel care mă călăuzește
și călătorește dinspre visul verde al copilăriei, visul
verde ce înaintează încă, înaintează...

10.
Și păsările cerului, ele care au fost odată i e l e,
nu-mi dau pace. Ele, vrabia, rândunica, graurul, ciocârlia,
pupăza, prepelița, ciocănitorea, turturica, tortura, prigoria,
uliul și vulturul, dar și cioara și coșofana, unele pașnice, altele
nervoase
și chiar răpitoare, toate au ciugulit din tipsia cu
boabe care erau litere și fragmente din scrisul meu... poate.

11.
Pe multe din vrăjitoarele cerului, dar și ale norilor,
ale ploilor și ale zăpezilor, le-am întâlnit cu sentimentul
că-s acasă, în grădinile lui Gaudi din Barcelona, unde un stol
de grauri chiar mi-a ciugulit boabele de floarea-soarelui din
palmele deschise. Fără ele, iele, poate n-aș fi scris niciodată!

12.
Sunt obsedat, de când mă știu, de cădere. Tot ce există
pe suprafața pământului, obiecte, ființe, tot ce există,
cad unele mai lin, altele mai repede. Până și strigătul
cade în ecou și ecoul în râpă și râpa în pământ. Și
corabia de lemn, ușoară sau grea, de piatră și fier,
învăluită în „strai de purpură și aur” – cum zice Poetul,
toate cad, unde cad, cum cad...

13.
Până și invizibilul fir de praf, de colb, cade și el.

14.
De la lumânărica Domnului, de la singurătatea ei
și până la vârful stejarului care domină dealul și valea,
se naște, deodată, căderea, fiindcă în jurul ei se dezvoltă
zborul pe care nimeni nu-l poate opri. Din cădere
se-ntrupează zborul, cum din zbor se prelungește căderea.

15.
Și atunci, cum rămâne cu meteoriții, cu pădurile, cu ouăle
privighetorii și ale corbului, dacă tot cad în propria lor
cădere, în propriul lor zbor?

16.
Eu tot mă mir și mă mir, privind stelele într-un bob
de rouă căzut pe o frunză de stejar. În acest
timp/anotimp, în biserici, mănăstiri, catedrale, rugăciunile
fiilor către părinți cad peste icoane, purificându-se
în flacăra lumânărilor și a candelelor din ochii sfinților!

17.
Ei, bine, am libertatea, o știu, să nu mai scriu. Fiecare
literă, fiecare cuvânt din încheietura scrisului cad ca și
semințele care vor înainta în verde dacă Glasul acela Unic
încă mai există!

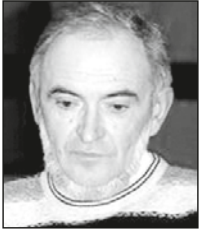
18.
„Nici în poezia dumneavoastră, n-am găsit vreo salvare”,
mi-a replicat într-o dimineată o doamnă pe patul de moarte.
Atunci de ce să mai scriu?

19.
Cu scheletul subțire, aproape ca tăișul unei lame de cuțit,
cu scheletul ușor al ciocârliei care până mai ieri perfora
baierele cerului, cântând asupra cuibului unde ouăle
eclozau pe rând, m-am adus aminte, brusc, de zicerea unui
mare cărturar și poet (autor al Zburătorului), care sună așa:
„Eu parcă auz scrisul pe sus, cu vântu-n zbor”.

20.
Ce-ar mai fi de spus, de scris? Totul cade pe pământ,
spre pământ, sub câmpie, sub munte, sub fluvii și păduri,
Totul!
Ghinda stejarului cu cernelurile ei cade, cântecul
ciocârliei cade se sparge de oul din cuib. Numai Scrisul,
doamne,
nu cade? Scrisul umblă pe sus, l-auzim? Nu vreau să mai scriu!

aprilie 2017

Adrian Dinu RACHIERU

/Un prozator tăinuit: Nicolae Gheran

După ce, vreme de decenii (vreo patru și mai bine, după socoteala noastră), Nicolae Gheran acceptase – ca editor și istoriograf – „șerbia literară” la *uzina Rebreanu*, odată lăsat la vatră, iată, se demască. Rămas în „solda d-lui Gutenberg” și mână, irepresibil, de nevoia scrisului, octogenarul își dezvăluie harul de *prozator tăinuit*. Nu e vorba, însă, de o convertire și nici de un debut tardiv. Să ne amintim că, prin 1955, tipărea în *Tănărul scriitor* o încercare prozastică. În plus, dovedise certe afinități față de Gh. Brăescu, un prozator satiric, căruia îi dedicase, pe lângă câteva ediții, și o monografie (1963). Iar acum, continuându-și aventura epică, deschisă și împlinită printr-o tetralogie (*Arta de a fi păgubaș*), se alătură „confrăților de călimară”, oferind, cu forță și culoare, „fresca unei lumi apuse”. Dacă *Tărgul Moșilor* (2008), o carte circulară, de „forfotă policromă”, constata Ioan Adam, reconstituia, prin cele 12 nuvele („legate”) un *perimetru magic* (1936-1946), *Îndărătul cortinei* (Biblioteca Bucureștilor, 2012) se plasează, aflăm din *Cuvântul înainte*, „la hotarul dintre Epoca de Aur și actuala Epocă de Arginți”. Martor credibil, de neîndoienică vocație, N. Gheran propune un hibrid. Evocator „lucid și înduișoat”, deopotrivă (cf. C. Stănescu), el lasă faptele „să vorbească”. Conferă, așadar, acelor *vremuri tragicomice* girul realității, pe temelia memorialisticii, dar nu refuză haloul fictiv. Posibil roman, *Îndărătul cortinei* nu se rezumă la o depoziție din exterior. Nicolae Gheran, învățând alfabetul meseriei, mereu descurcâreț, înșurubat în ierarhie (la vârf, o vreme), înrolat „ostașilor cărții”, era, de fapt, în *miezul lucrurilor*, având discuții de taină cu dregătorii culturali ai epocii. Trăia în lumea culturală ca *ispravnic de stat*, cunoștea multă lume și ne oferă acum – generos și meticulos – o colecție de întâmplări, pensate de o memorie fabuloasă. Încât nume grele (altădată) defilează în paginile sale, încercate de mutații politice, de sorocul schimbărilor, de bruiajul ideologic, de momentele de „dezgheț”, de nenumăratele referate, discuții, avize, memorii „la foruri” și inevitabilele ședințe plictisitoare. Protagonist în lumea „cărțarilor”, martor inteligent, lucid, sceptic etc., al atâtor evenimente, Gheran, deseori colțos, coche-tează cu anecdoticul și reconstituie, prin astfel de schițe memoria-listice, o lume care a fost. Și care, fatalmente, coboară în irealitate.

Cu vână de prozator satiric, excelent portretist, recuperând *trăitul* cu percutanță literară, Nicolae Gheran face figură de comediograf. Ne plimbă într-o lume dispărută, plină de evenimente, populată cu „oameni și javre”. Se mișcă printre prelații partidului, reface, cu umor păstos, o anecdotică savuroasă (folclorizatul Al. Piru, un ironist cordial, „prelucratură” Fănuș, Popescu-Dumnezeu, zis „motanul încălțat”), ne reamintește atmosfera epocii: de la „slugărnicia sanctificată” la aberantul cult al personalității, aducând în scenă o galerie bogată: Aurel Mihale, președintele obșteac al Consiliului, Ion Bănuță, Vasile Nicolescu, C. Marin, Nae Munteanu, printre alții. Analizează și raporturile cu „marele frate”, prilejuit de un incident moscovit; or, „Nikoluško” al nostru face ravagii printre dame, apărând tricolorul – cum glumea Al. Balaci. Totul cu savoare epică și etnică, vădind o bună „ureche” de prozator și har de fiziologist. Boema, ne spune Gheran, „cocheta cu nemulțumirea”, viața era „coțoasă”, dar nici farsele junetii, răsfațul bahic, doctoratul erotic (ambalat de fiorii tinereții) nu puteau lipsi. Paranoia conducătorilor, clanul demnitarilor, dihoniascriitoricească, vâlmășagul unor situații etc. trezesc interesul. Solid documentat, atent la rumoarea cancanieră, culegând picanterii și „amoruri” printre puternicii zilei, Gheran radiografiază epoca, fie pe latură anecdotică (viața publică, cu fauna și liota de lingăi), fie identificând aberațiile sistemului (falsificarea ierarhiilor), deslușind resorturile, practicând salvatoare tehnici de amânare, de „învăluire” a cenzurii și fatalele compromisuri. Spiritul ludic iese la iveală. Aflat la Budapesta, în așteptarea lui P. Marcea, pentru a rezolva delicata chestiune a unui manual de literatură („cu probleme”), Gheran descoperă vinul de Eger și efectele sale benefice: picioare „plumbuite”. La moartea lui Arghezi, Nicolae Ceaușescu este supervisor, controlând necrologul. Cei ieșiți la lumină, după grațierea din 1964, se reîntorc la matcă; pilduitor rămâne cazul Petru Manoliu, aruncat în celulă pentru serialul Katin. Trebuie să remarcăm că Nicolae Gheran este o prețioasă *mină de informații*, chiar dacă „excesul de talent”, cum observase temător Al. Cistecean, riscă să atenteze asupra credibilității (e vorba, firește, de filonul memorialistic, abundent). Fanfaronada, vizitele de lucru, clasamentele de cafeenea în viesparul scriitoricesc, înghesuiala „nobelizaților”, viața în „insuportabila” Capitală, șiragul de întâmplări (cu Sabin Bălașa, Ștefan Bănică, Ioșca Naghiu ș. a.), prezența femeilor, aducând, zice hârșitul și mucalitul prozator, un „plus de cunoaștere” („polisând” un bărbat, toate întregesc atmosfera unei epoci, cu bunele și relele ei, sumbră, dar cercetată cu seninătate cordială. Fără încrâncenare, refuzând scrisul acrit și curajul (post festum!, al) anticomuniștilor vocali de azi. Un *prozator policrom*, cum l-a definit (exact) Ioan Adam, N. Gheran este delicios în paginile care cercetează culisele puterii: printre

ispravnici, trepăduși și politrucii (mulți „orfani de carte”), oameni școliți (unii, dar lepădături), practicând „lătrătura de partid”, curtea orientală, cultul „Marelui Pitic”, instituționalizarea fricii, nesiguranța, hinghereala, rotația cadrelor, teroarea restructurărilor. Scos din distribuție de la CSCA (Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă), Gheran, o vreme pe „derdelușul puterii”, își află, după „execuție”, liniștea; și poate să se consacre unui legământ, adâncindu-se cu devoțiune în arhiva Rebreanu.

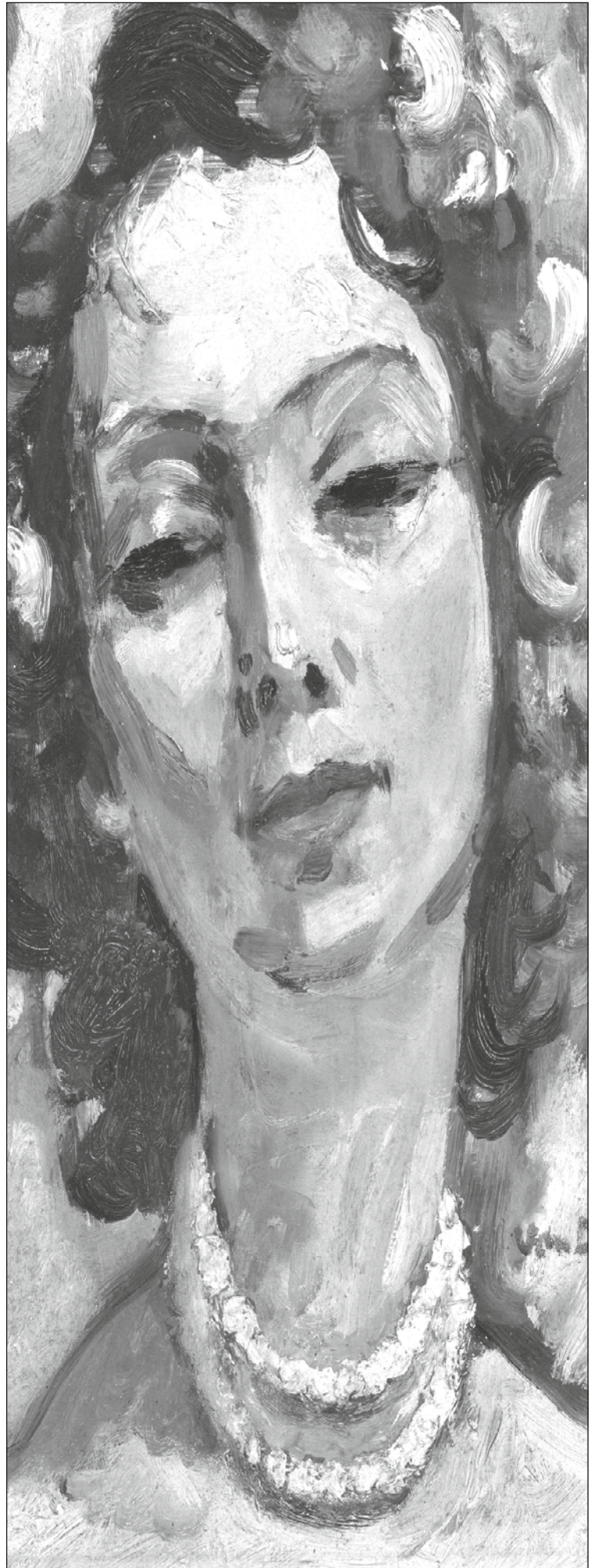
Între „corul sicofanților” și zidul cenzurii, între slugărnicia „sanctificată” și prostia oficializată, între ședințele-maraton și clipele de destindere (inclusiv răgazurile de relaxare ideologică), Nicolae Gheran rămâne un observator atent. „Încondeierile” portretistice privesc, îndeosebi, persoanele cu care intră în contact, formal sau informal. Al. Piru (conu Pirache) e venerat, Cornelia Filipaș rămâne „o ființă luminoasă”, rasatul Al. Balaci, rafinatul Mihnea Gheorghiu, voiajorul Pompiliu Macovei, istețul Gh. Pană sunt „pozitiviți”. Constanța Crăciun contrastează cu fauna jechoasă din juru-i, Dumitru Popescu (Miticuță), fericit a prinde „lozul cel mare”, acceptă umiliința omului deștept, „carapacea inculturii ierarhice”. Sunt hazlii pățaniile lui M. Șora și, desigur, deprimante amintirile din închisoare ale lui Sever Dan.

Luxat, așadar, N. Gheran își îndesește, benefic, drumurile la Biblioteca Academiei, gustă „boieria spiritului”, intră – benevol – în „tagma călugărilor benedictini”, consultând mii de periodice și stivuiind maldărul de fișe, alături de alți sacrificați acribioși (Alexandru Zub, D. Vatamaniuc, Gabriel Ștrempel), obișnuiei „să lucreze mult și să numere puțin”. Incursiunile în domeniul bibliografic presupun o anevoioasă foietare, ieșind din vacarmul lumii reale. Ca *patron serios*, cum zice Gheran însuși, Rebreanu merita acest sisific efort. Îndemnat de Al. Piru, editorul și comentatorul lui Rebreanu îmbrățișează cauza, se „disciplinează”, practică, zicea inspirat C. Stănescu, *eroismul mut*. Se știe, doar de către unii, tot mai puțini, cât de anevoioase erau izbânzile editoriale pe acest front exegetic. Or, N. Gheran nu abdică; și nici alții n-au dat îndărăt. Cine cercetează proza epistolară a lui M. Zăciu, însoțit de „locotenenții” săi, se va îngrozi de acest epuizant slalom printre memorii, audiențe, pertractări etc.

Editorul lui Rebreanu, neobosit, „tras pe linie moartă la Bistrița” (aflăm), a îmbătrânit frumos. Nu acceptă ideea că *ăi vechi* („expirați”, așa răsfățați, se știe, de noii veniți) ar trebui depuși „la depou”. „Trezirea” Oborului îi oferă prilejul revanșei. În filosofia lui Herșcu Rudel, personaj inventat (bănuim), Gheran se regăsește: da, viața-i o iluzie, trece fugos, dar rămân faptele! „Citatele” din Herșcu-boccegiul, un „personaj de limbaj” (cf. Al. Cistecean, comentariile privind Revoluția-carnaval ori seisme ierarhice din isprăvnicia de partid (de altădată, dar nu mai puțin din ziua de azi), falsă înmormântare a lui Puiu Matache (o „nebulnie curată”), întregesc profilul unui prozator vânos, frecat de viață, hârșit, bonom, pitit strategic „îndărătul cortinei”, îngăduindu-și luxul de a gândi liber. „Păgubașul” oborean nu are astâmpăr, explorând și cețurile tranziției, știind prea bine că „domnul Caragiale ne-a scris istoria și în perspectivă”. Dincolo de harul epic, doldora de întâmplări, dincolo de elanul ficționar, paginile lui Gheran sunt o prețioasă și credibilă mărturie. Fiindcă, ne reamintește C. Stănescu, la Gheran „ficțiunea nu trădează memoria”.

E drept, coborând în interbelic, tonul se melancolizează. Dincolo de valoarea documentară, povestea tragicomică a mahala-lei (Tărgul Moșilor) este și o galerie de caractere, desfășurând, sub farmecul limbajului, un spectacol existențial. Gheran reînvie o lume apusă; fresca se încarcă cu duioșie și tristețe, brusc reprimată când va explora, cu voioșie sarcastică, totuși, viața culturală a „epocii de aur”. Neîncrederea, suspiciunea, sinistroza, „frica instituționalizată” și slugărnicia sanctificată, etajele „celeste” ale Cenzurii etc. îi prilejuiesc comentarii acide, aducând în scenă personajele epocii: de la faimosul / fioresul Pantiușa la Miticuță cel nemulțumit (Dumitru Popescu-Dumnezeu) sau Vasile Nicolescu, jucând „la două capete”. Culminând, firește, cu zeificarea „celui mai iubit”. Vehemența devine de-a dreptul pamfletară când poposim în *raiul democrației*. Încheind tetralogia, *Bordel nou cu șteoarfe vechi* se transformă în rechizitoriu. Nicolae Gheran denunță jaful și crasa nepăsare din „țara cu înlocuitori”, ura viscerală și lupta neghioabă, „frizeria forestieră” și pe cei „cu mintea în două lunturi”, rătăcind în „bezna tranziției”. Intră în vizor, îmbălsămat în vorbe grele, Ciobanul (miruind poporenii cu bani) și, negreșit, „marina călăreață”, o mulțime de alte figuri adulmecând „bucătăria de partid” sau ademeniți de „hărdăul puterii”; bineînțeles, cei răspopiți, dând „la întors” hainele părinților și „boierii minții”, lesne identificabili, transparentizați sub nume de împrumut: Andu Pleșea-Dilemache (mereu la butoane), Herpes Papion, Gogu Moftologu, Tudorică Băscnocs și atâția alții.

Cu „dispensă de metafizic”, cum s-a observat, proza lui Gheran e interesată de noroaiele realității; chiar dacă volumele circulă „în regim de samizdat”, constata Lucia Negoită, ele au provocat

comentarii bogate. Și chiar critici aspre, cum ar fi, de pildă, cele lansate de malițiosul Leonard Gavrilu, semnalând că Gheran, dând „razna prin Istorie”, calcă uneori „alături cu adevărul”, venerabilul pășcănean pescuind câteva erori și declarându-se îngrijorat de „autentificarea” lor.

Retras la Breaza, fugind, precum – altădată – Rebreanu, din „cazanul bucureștean”, *păgubașul* ne asigură că privește lumea cu ochi lacom, curios, dar instalat „îndărătul cortinei”. Să fie „un fel de Procopius?”, se întreba G. Dimisianu, constatând că N. Gheran a fost atât *protagonist* cât și *spectator*. Oricum, un martor avizat. Ironismul său cordial devine, deseori, realism sarcastic. Observator de fibră valahă (nota, esențial, Gh. Grigurcu), devotul lui Rebreanu se „scuză” pentru această tiranică pasiune, invocând tinerețea neștiutoare, nebănuind atunci chinurile aventurii editoriale, dusă la capăt, totuși. Dar sarcasmul său jovial se revarsă, după „deconspirare”, în această – posibilă – „nouă Țiganiadă”, răscumpărând anii de trudă, cinstind „țintirumul lui Gutenberg”. Fiindcă tetralogia sa este un savuros roman de „memorialistică ficțională”, utilă documentaristic și agreabilă la lectură, acroșând cititorul, încă sperând (iluzoriu?) că, în gloriosul *Ev Media*, bătălia nu e pierdută.

AURELIU GOCI / Armoniile neoclasice, fascinația ermetismului și alte conflicte mioritice

Sunt iată, anul acesta, 110 ani de la nașterea lui Dan Botta (1907-1958), un mare poet, o conștiință literară, un scriitor aproape necunoscut. Adevăratul exponent al ermetismului românesc, poet profund, cu rădăcini clasice și aspirații ezoterice, Dan Botta nu a avut niciodată o mare audiență și nici o largă recunoaștere. Poate că totul a pornit de la incidentul cu Lucian Blaga pe care l-a acuzat de plagiat (pentru conceptul „mioritic”) și l-a provocat chiar și la duel, însă a fost refuzat. Scriitor complet și complex care însă a fost receptat parțial și sub valoarea lui reală, Dan Botta are o întinsă operă (poezie, dramaturgie, publicistică, memorialistică) și chiar beneficiază de o bună ediție, de opere (aproape) complete, îngrijite de emulul său, N. Argintescu-Amza.

Poetul, eseistul, dramaturgul Dan Botta, frate al actorului Emil Botta, s-a născut la Adjud, la 26 septembrie 1907, cu nobilă descendență ardelenescă, de unde a pornit, de fapt, și conflictul cu Blaga.

Dan Botta avea trei licențe: în filologie clasică (greacă și latină), în drept și în... educație fizică pentru a completa idealul omului antic. Urmează Universitatea București (1923–1927) când

publică și primele sale articole despre viața culturală, fiind interesat, în afară de literatură și de muzică și de artele plastice. Este membru al grupării Criterion alături de Mircea Eliade sau Petru Comarnescu, iar din 1934 este redactor al Enciclopediei României, ulterior fiind numit și director al acesteia, sub președinția lui Dimitrie Gusti. Discipol al lui Paul Valery și Ion Barbu (prin pasiunea comună pentru poezie și geometrie) Dan Botta debutează în 1931 cu volumul de poezie „Eulalii”, singurul publicat în timpul vieții, deși a scris relativ mult. A mai publicat eseuri despre spațiul mioritic și piese de teatru de o originalitate frapantă în care se intersectau elemente din folclorul românesc cu personaje și idei ale mitologiei clasice, pentru că el este un adept al Eladei ezoterice, misterioase, așa cum a fost definită de Nietzsche, al Greciei dionisiace, a miturilor și sărbătorilor oculte și nu al Greciei apolinice, solare, luminiscente așa cum apare în clasicitatea mitologică. După al doilea război mondial, a fost marginalizat de dictatura comunistă, fiind considerat exponent al decadentismului burghez. Spirit aristocratic și orgolios, ura plebeismul social și accesibilitatea artistică, preferând singularitatea orgolioasă și misterioasă – ceea ce face că a lăsat o importantă

și impozantă operă postumă (între care volumele de versuri „Rune”, „Epigrame”, Cununa Ariadnei”).

Poezia sa este foarte elaborată, incantatorie, construită pe principiile unei muzicalități învăluitoare și de mare inventivitate lingvistică, dar nu pare și nu este imediat accesibilă. Principiile clasice ale geometriei nu sunt prezentate explicit, transparent, ci într-o manieră criptică, oraculară. De aceea poezia sa rămâne accesibilă numai inițiaților și adepților spiritului geometric în cultură.

Un eseu, *Charmion sau despre muzică*, încearcă să sintetizeze teoriile sale despre sonoritate în poezie. Dan Botta nu pare departe nici de gândirea lui Pascal care întâmplător făcea o opțiune paradoxală: „*E mai bine să fii moral decât geometru.*” Pentru un filosof ca el o asemenea opțiune e explicabilă, dar pentru un matematician ca Ion Barbu nu este. Dan Botta trăiește și elaborează mai degrabă într-o realitate iluzorie în care automistificarea capătă contururi concrete. El chiar „vedea idei” dacă nu cumva comunica direct cu arhetipurile platoniciene. Cert este că nu și-a pierdut niciodată luciditatea, iar automistificările sale par un fel de donquijotism, și mai puțin impostură. Visurile și absurditățile au fastuozitatea și ritualitatea vechilor oracole antice. Ca orice clasic este sentențios, declamator, abstract, atras de sublimitatea sferelor de veșnică adorație. Desigur, își asumă o anumită poză manieristă, grandilocventă, glacială, cu înclinare spre feerie. Și, la fel ca în poezia lui Ion Barbu, există o religiozitate deloc explicită, o credință care se aspiră prin adorația începuturilor și arhetipurilor.

Ermetismul formal nu e lipsit de semnificație, dimpotrivă, ascunde teorii personale foarte complicate și fantasmagorice. Versurile sunt, par incantatorii, dar ele aparțin unei conștiințe orfeice, oraculare, care își expune o complicată teorie a specificului național, delimitat într-un teritoriu paradisiac, pe care el îl denumește „spațiul mioritic” înaintea lui Lucian Blaga: „*Drumuri mediane, / Plaiuri și savane, / Lande monotone, / Lirice Oenone, / Duceți-mi la vale / Albele ovale. // (Turma nici sublimă, / Nici savantă, ci / Oaia unanimă / Clară ca de zi)... / – Nordic ciobănel, / Tristul meu model / Cine te aduce / Pe cărări în cruce, / Sub limpede punte / Cu seara pe frunte?... // Oh, mă cheamă-ntruna / Palida, nebuna, / Fata verde Una, / Și-n mine se strânge / Piatra ei de sânge...*”

Sigur, se poate desluși aici o rezoluție abstractă a cerului barbian, dar există și sugestii de specific autohton. Sonoritățile Mioriței se păstrează într-un discurs liric fastidios care amestecă arhaisme și neologisme, sub un orizont misterios generat de arhetipurile creștine ale etno-creației.

Aspirația spre un neoclasicism elect se tulbură în atingere cu abstracțiile, comprimarea gramaticală și invențiile lingvistice: „*Glorie cu trist opal / zonă cu lunate prore / arc înmărmurit și pal / vizitat de aurore. // Eulalie sunet – crin / eleat idol su geruri / Claros cu inel marin / singur în mirate ceruri. // Soare nins de acte reci / (dorice albastre forme) / pe orbite simple treci / un liturgic somn de norme.*”

Cert este că Dan Botta are simțul concretului, și construiește arhitecturi verbale bine stilizate într-un univers mediteranian, totuși mai aproape de orizontul Levantului decât de atmosfera Occidentului.

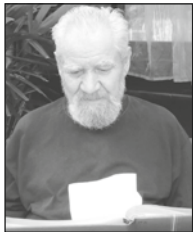
Ca și în poezia lui Ion Barbu, evitarea verbului (verbul înseamnă mișcare) creează tablouri înghețate și viziuni statice: „*Amfora viu doriță de virginală galbă, / e zona mea: arhaic și limpede pământ, / Septentrionul palid și Orion, la vânt / aride, liniștita de gânduri floare albă. // Galere duc, de aur, heraldica fereastră, / Egee cu safirul de indolentă seară: / e arhipelagul tracic? / Ori poate tu, o clară / Minerva, cu ideea în flacăra albastră*” (Păvană). Criticul Pompiliu Constantinescu nu prea avea încredere în autenticitatea ermetismului lui Dan Botta, dar îi recunoștea originalitatea incantatorie și o anume putere de obiectivare a concretului. Cert este că *Eulaliile*, un fel de bolboroseală a zeilor, au avut succes și Dan Botta a avut el însuși imitatorii săi, care au fost fascinați de „sunetul-crin”, ca și de un ideal poetic egal cu un „liturgic somn de norme.”

Deschiderea lui spre cerul hiperboreean și numele esențiale îl integrează între susținătorii substratului arhaic, al dacismului etnogenetic și esoteric, care e contemporan cu Grecia lui Nietzsche, cu Elada arhetipurilor și misterelor.

Dacă ar trebui să ne gândim la scriitorii noștri esoterici – la Heliade Rădulescu, Hasdeu, Mircea Eliade, Radu Gyr, ș.a.) neapărat trebuie amintit Dan Botta, scriitor mult mai mare decât s-a crezut.

Un scriitor complex și de mare valoare nu numai în poezie, dar și în eseistică și dramaturgie, în care prelucrează mitic și arhetipal folclorul românesc, depășind faza descriptivă și pur ilustrativă a culturii populare. Cu el trecem în etapa de conștientizare și sincretism filosofic a folclorului românesc, iar rolul său nu e cu nimic inferior celui al adversarului său mai glorios, Lucian Blaga.

Petru URSACHE

/ Lumea lui Cioran

Înd scriam articolul *Războiul celor două scrisori* („Convorbiri literare”, 2008, nr. 3), avînd ca obiect schimbul epistolar între Emil Cioran (*Scrisoare către un prieten de departe*) și Constantin Noica (*Răspuns al unui prieten îndepărtat*), din „Nouvelle Revue Française”-1957, încă nu-mi dădeam seama de natura relațiilor ce s-au succedat între cei doi combatanți, în urma actului comunicativ, atît de spectaculos, de deschis și de riscant în împrejurările politice de atunci. Și-a făcut loc ideea unei „rupturi” ireparabile, lansată și întreținută abil de aparatul de propagandă al momentului, cu interesul vizibil de a fabrica un zid despărțitor între Est și Vest. Cititorul neavizat cădea ușor în derută dacă se lăsa în voia retoricii de suprafață, a frazelor învăluite între *da* și *nu*, fără marca denivelărilor semantice, a paradoxurilor, a însemnărilor în răspăr, de o parte ca și de alta, adică și la Cioran și la Noica. Cine decupează propoziții rebele din textul cioranian se crede îndreptățit să întrezărească început de gilceavă: „Marea învinuire ce se poate aduce regimului vostru e că a ruinat utopia, principiu de regenerare a instituțiilor și popoarelor”; „Voi sunteți dezamăgiți de promisiuni ce nu puteau fi ținute...”. Derutant pare și tonul frazelor lui Constantin Noica: „...dar chiar și noi am ajuns la gîndul că se poate perfect colabora cu marxismul”; „...e un lucru de spus în favoarea lumii marxiste”. Așadar, *noi* versus *voi*, Est versus Vest, hotărît și apăsător, să înțeleagă oricine. Nici pe departe enigmaticul *da*, în concurență cu involburatul și maladivul *nimic*, boală europeană recognoscibilă în toate timpurile despotice, ca un triumf generalizat al „eșecului”, cum rezultă din lectura efectuată cu luare aminte a celor două epistole ,ca și din celelalte scrieri ale celor doi singuratici, aflați la distanță ,dar la polii aceluiași rău distructiv de lume.

S-a așezat în calea accesibilității scrisorilor și înscenarea procesului Noica-Pillat, cu efecte dezastruoase pentru toți membrii lotului, extinse diabolic asupra familiilor, asupra prietenilor de aproape ori „de departe”, dat fiind că textele cele două au cîntărit greu în dosarul de acuzare. De aici pretextul de a-l taxa pe Emil Cioran drept un aventurier măcinat de răutate și dirijat de forțe obscure, străine intereselor țării, iar pe Constantin Noica, un individ lipsit de personalitate, manevrabil și purtînd în gene morbul trădării de patrie. Volumul *Istorie și utopie* (varianta românească, Humanitas, București, 1992) se deschide cu *Scrisoare către un prieten de departe*, ca început de capitol cu titlu „semnificativ”: *Despre două tipuri de societate*. Citim în răspunsul lui Noica: „Am început să înțelegem că e mai multă platitudine în destinele voastre: pînă și exilul vostru e banal, care riscă să vă ducă la «nostalgie», patriotism și sentiment, ce puțin lucru este el față de exilul nostru subtil, exil printre ai tăi, la tine acasă uneori, în lumea ta, și totuși dintr-o dată vidat de ea. Cîteodată, cînd rafinăm și noi, lucrul ni se pare chiar interesant, și atunci scriem jurnale sau opere geniale – pentru sertare. *Tout compte fait*, e mai bine aici”. Iată absurdul în deplină vigoare, între nemarginile *da /nu*-ului; vidul terorizant instalat unde nu te aștepți: „e mai bine aici”. Cum e posibilă o asemenea propoziție? Culmea, Noica avea dreptate, iar „prietenul de departe” nici nu se îndoia de asta. E „mai bine” pentru că exilul „printre ai tăi” e mai *greu* și mai barbar; pierzi familia, patria, ființa în condiții de infern, dar și marginalizat, umilit, batjocorit sistematic de puternicii zilei. În asemenea condiții se naște dorința de a înfrunta toate fețele răului, ca îndatorire față de sine și de ai tăi, cum credea și Petre Țuțea cînd declara: „Dacă murim aici, în lanțuri și în haine vărgate, nu noi facem cînstă poporului român, ci poporul român ne-a făcut onoarea să murim pentru el”. Așadar, cine avea dreptate dintre cei doi singuratici care nu erau singuratici? Era gilceavă, ruptură sau un examen critic voluntar și aspru ca aceia mai buni de aici să reziste cu demnitate într-un război cu multe chipuri ale morții?

Pentru cititorul de astăzi nu există decît o cale deschisă în dobîndirea răspunsului: relectura scrisorilor, dar nu cu prejudecata aceluia ieri apăsător de prejudecăți, ci sub semnul lui *acum*. Îi vine în ajutor un document nesperat de prețios, volumul *Fratele fiului risipitor* alcătuit de Aurel Cioran și publicat de Editura „Eikon” în 2012. Pînă de curînd n-au fost posibile decît informații disperate, incerte. În *Jurnalul de idei* al lui Constantin Noica se păstrează cîteva scurte notații, unele simple însemnări economicoase, altele entuziaste. Încă din „prima zi la Paris” (17 iunie, 1972), după un program extenuant de vizite, convorbiri „pe tema procesului”, plimbări prin parcuri, autorul notează și o „convorbire bună cu Emil”. Atît. Încă nu se văzuseră. Dar după o zi: „... la Emil [Cioran] toată seara, cu Simone [Boué] și el. Mă simt liber și deschis în toate, pînă și g-nest. Mă conduce pînă acasă și simt tot timpul că e prietenul la care țin cel mai mult. Pare înfrînt. Nici franceza nu e a lui. Îmi dă «dreptate». Dar unde?” (Constantin Noica, *Jurnal de idei*. Text stabilit de: Thomas Kleininger, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu și Sorin Vieru. Humanitas, București, 1990, p. 181). La Mircea Eliade (*Jurnal*) se simte gîndul obsesiv, nevoia de a-l evoca pe autorul *Îndreptarului pătimaș* în momente apăsătoare de criză pentru unul sau pentru celălalt, dar la mari intervale de timp.

Un fond de informație consistent și de interes istoriografic furnizează *Caielele* (Humanitas 1999-2000), descoperite, salvate și

pregătite pentru tipar de Simone Boué, ca și volumul *Scrisori către cei de-acasă* (Humanitas, 1995; ediție îngrijită de Dan C. Mihăilescu), un epistolar chibzuit și elegant ca ținută scriitoricească și morală, cu sensibile efecte stilistice asupra cititorului încunoști-ințat de existența dramatică a familiei Cioran rămasă în țară, spre care se îndreaptă, cu prioritate, corpusul de texte. *Mania epistolară*, titlul secvenței introductive aparținînd lui Emil Cioran însuși, arată că profesiunea în sine este o artă de înțelepciune și har. Se cuvine varietate în ton, nuanțare și participare de la caz la caz. Scrisoarea nu-și găsește locul oricînd, oricum și oriunde. Scria părinților la 20 iunie, într-o vreme cînd erau amenințați să fie scoși din casă, bătrîni și bolnavi, iar Aurel, fratele lui Emil, dat afară din avocatură și arestat: „Îmi închipui cît sunteți de singuri și de triști; dar poate n-ar trebui să pierdeți orice speranță. Pentru a scăpa de prea multe gînduri îngrozitoare eu văd multă lume, căci de-aș sta tot timpul singur, nu știu ce s-ar alege de mine” (Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*. Stabilirea și transcrierea textelor de Gabriel Liiceanu și Theodor Enescu. Traduceri din franceză de Tania Radu. Ediție, note și indici de Dan C. Mihăilescu. Editura Humanitas, București, 1995, p. 36). Sau lui Aurel, sub apăsarea acelorași gînduri privind nesiguranța libertății proprii: „Fiecec ins e victima propriului său temperament. Eu cred a fi lichidat multe erori și multe speranțe înșelătoare. Încearcă, prin orice mijloc, să te ții în afară de pasiuni vremelnice și superstiții care otrăvesc inutil sufletul și elanurile spiritului. Numai așa se pot suprima regretele inutile și nădejtile ineficace. Universul este o cenușă în prefacere al cărei rost nu-l înțelege nimeni” (Lucr. cit., p. 43-44). Și într-un caz și în celălalt, încerca să dea sfaturi utile interlocutorilor. Totodată, se avea în vedere pe sine, devenind convingător pentru că se afla în perfectă cunoștință de cauză.

Oricum, prinde chip și viață adevărata lume a lui Emil Cioran. Mai întîi, cea apropiată de ființa sa, mărginită la origini, familia, satul copilăriei, prietenii; ca apoi să se dezvăluie imaginarul fantasmatic de gîndire și de poezie, cu personalitatea puternică, răvășitoare, în latura ei intelectuală, încifrată în scrieri poetico-filosofice, contrariante, tulburătoare. Îi scria din Paris, la 10 aprilie 1967, fratelui său, Aurel Cioran: „Îmi aduc foarte bine aminte de *Căsoaie*, dar foarte puțin de Muzeul de istorie naturală. Memoria mea, intrată în tot ce privește Rășinariul, mă trădează adesea cînd e vorba de Sibiu. Cu vîrsta, copilăria învie tot mai mult în detrimentul adolescenței și a tot ce a urmat”. Satul Rășinari, locul copilăriei, sau Șanta, sau Iezerul, sau Coasta Boacii revin frecvent în scrisori, ca și imaginea ciobanului Traian de la stîna „unde mergeam după brînză. Cel din urmă cioban îmi pare azi de preferat oricărui intelectual parizian” (*Scrisori către cei de-acasă*, Idem; scrisoare din 28 martie 1967).

Prietenii erau căutați în aceeași măsură. Preferințele mergeau spre Dinu (Constantin) Noica, cel provocat amical în „războiul scrisorilor”. Urmase o tăcere nesigură, mai bine de zece ani, cauzată de nefericitul proces al pâlțișeneanului, la care se adăuga perioada detenției. Abia la 25 februarie 1969, exilatul din *rue d’Odéon* îi solicita fratelui „adresa exactă a lui Dinu”. Aflăm că după o lună (29 martie) pornise o scrisoare spre țară la adresa indicată, ca la 7 aprilie 1970 Aurel Cioran să afle: „Dinu îmi scrie din cînd în cînd”. Ușor de înțeles: texte succinte, rigide, economicoase, riguros controlate. Dar ele au căpătat o tonalitate nouă, deschisă, entuziasată, după vizita, tot supravegheată, a exilatului la Păltiniș, din 1972. Aurel primea următoarea înștiințare de la fratele său, cu data 14 iunie 1972: „Dinu o să treacă pe aici. Aproape că mi-e teamă să-l revăd, după mai bine de 30 de ani. E cumplit. Fantomele se revăd...”. Atît. Neliniște firească și explicabilă dacă ținem seama de împrejurări și, mai ales, de înclinarea celor doi de a se autosupraveghea sever. Poate tocmai de aceea întîlnirea a fost cu adevărat benefică: i-a renăscut, pregătindu-i pentru noi înfruntări cu ei înșiși și cu lumea.

Se cunoaște părerea mărturisitoare a lui Constantin Noica în legătură cu acel moment, semnalată mai sus, după *Jurnalul de idei*, cu dăruire amicală,dar și cu stăpînire de sine. I se alătură însemnarea promptă a prietenului de departe, redevenit *aproape*, dar încă frămîntat de întrebări chinuitoare: „Dinu e un personaj bizar, derutant, *turburător*. Cel mai subtil și rafinat reprezentant (descendent, mai bine zis) al Fanarului. Pe lîngă el, noi suntem niște țărani. Cîteodată pare sofist, dar un sofist din epoca de aur. Aici a făcut o impresie extraordinară. În multe puncte nu sunt de acord cu el. Ceea ce e absolut de necrezut e că și-a păstrat optimismul. Ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat! Cred că și după Apocalipsă ar mai fi în stare să vorbească despre... viitor. În fond el are dreptate și trebuie să mărturisesc că, uneori, îi invidiez iluziile!”(Idem, p. 100; scrisoare din 10 iulie 1972).

Dacă se urmărește traiecutul scrisorilor către prieteni, îndeosebi către fratele din țară, se constată un interes acut pentru scrierile lui Constantin Noica. În fapt, se întrezărește intenția lui Emil Cioran de a-și verifica propriile păreri exprimate cu ani în urmă în *Scrisoare către un prieten de departe*. Două aspecte ies în relief: interesul lui Constantin Noica pentru „rostirea românească”, fiind vorba de cultul justificat al limbii, ceea ce-l neliniștește pe Emil

Nu vreau să închei fără a te pune încă o dată în gardă contra entuziasmului ori a invidiei pe care ți-o inspiră «șansele» mele, și mai precis aceea de-a huzuri într- un oraș a cărui amintire trebuie să te obsedeze, în ciuda înrădăcinării în patria noastră evaporată. Nu aș schimba acest oraș pe niciunul din lume; din chiar acest motiv el este izvorulnefericirilor mele”.

Emil Cioran, Scrisoare către un prieten de departe. Din vol. *Istorie și utopie*, Humanitas, București, 1992, p. 26-27

Cioran, cel care a optat pentru idiomul francez; apoi faptul că exilul intern a fost o soluție care s-ar cuveni reconsiderată. Pe scurt: „A doua carte a lui Dinu despre «rostire» e excelentă. Pasiunea lui pentru limba noastră e de înțeles, pentru că este o limbă de o rigoare și de o forță expresivă extraordinară. Pentru mine însă, toate astea aparțin trecutului. Schimbînd idiomul, am renunțat la o parte din mine, în orice caz, la o bună parte din viața mea” (Idem, lucr. cit.; scrisoare către Aurel Cioran, 7 februarie 1974). Sau altă scrisoare, peste cîțiva ani: „L-am văzut îndelung pe Dinu, care e de o vitalitate incredibilă. Pe lîngă el, noi suntem niște muribunzi. În definitiv, poate că anii de claustrare forțată sunt necesari pentru cel care visează un nou început. Dintr-o călătorie în infern te poți întoarce întinerit. Totuși trebuie să mărturisesc că optimismul lui Dinu ține de miracol sau de o anomalie fericită” (Aurel Cioran, *Fratele fiului risipitor*. Ediție îngrijită de Anca Sirghie și Marin Diaconu. Editura „Eikon”, Cluj-Napoca, 2012, p. 324). Prietenul de „acasă” se avîntă într-o retorică predicativă, proptită din loc în loc de răspunsuri cutremurătoare și iluzorii; cel „îndepărtat” (Emil Cioran) se complăcea în căutări imposibile, răspunsurile fiind destinate unui indefinit și căutat voiaj al rătăcirilor, chiar și atunci cînd *da*-ul dădea semne de biruință. Adevărul există dar calea n-o cunoaște nimeni. Iisus și-o adapta *eu*-lui său cu jubilație: Eu sunt Calea,Adevărul și Viața.

Este stresantă propoziția „Ce limbă frumoasă avem!”, în exclamațiile lui Emil Cioran, dar pusă în rol de Constantin Noica, în chip de „rostire”. Numai că „îndepărtatul”, izolîndu-se în cuvînt, vrea să spună mai mult; ori să facă să ne sune în urechi propoziții (afirmații-negații, ce mai contează!), la fel de agresive prin firea lor: „Ce-au făcut românii timp de două mii de ani?”, cum stă scris în *Schimbarea la față a României*. Așadar, avem o limbă vie, suculentă, expresivă, pe cînd franceza este sleită, deși rafinată, subtilă, îndrăgită de toată lumea. Explicabil: încă nu ne-a venit rîndul să intrăm în istorie, adică să-i slujim „demiurgului celui rău”, asemenea marilor popoare civilizate ale Europei și vestite prin crime oribile „de dreapta” ori „de stînga”. Civilizația însăși este un semn al căderii, spre mîhnirea demiurgului celui bun, care va veni sau nu va veni să ne mîntuiască de patima singelui.

Deocamdată, imaginea copilăriei, cu Șanta și cu Coasta Boacii, cu familia și cu prietenii rămași *departe* reprezintă un rai pierdut. De aceea îi scria lui Aurel: „Am fost adînc mișcat zilele trecute, cînd am dat peste *Căci te priveam cu ochi păgîni*- păgîni e tulburător și nu are forță decît în românește. Ce absurditate să scriu în limbile astea «civilizate», convenționale” (Aurel Cioran, *Fratele fiului risipitor*, loc. cit., p. 332). Nimic nu este anecdotic în esurile filosofice ale lui Emil Cioran, liniar, dialectic. Aspectele realului, atît de „evidente”, sunt încercări de redescoperire a „centrului”, în înțelesul de nostalgie a paradisului și a religiosului. Cine pledează pentru ateismul autorului, pentru nu știu ce aventuri agresive de tinerețe, de dragul aventurii pur și simplu, se înșală fără discuție. S-ar cuveni reluate aceste probleme de care s-a făcut caz peste măsură.

Magda URSACHE / Judecăți și prejudecăți

Războiul adevăratei elite contra totalitarismului a avut consecințe tragice pentru rezistenți, scoși din viața literară pentru „lipsă de răspundere civică”. Sintagma asta vă sună cunoscut?

Semianalfabetizații din aparatul bolșevic, la fel ca rinocerii lui Eugène Ionesco, au scris cu ură și cu furie împotriva celor care nu voiau să facă și ei compromisul. Ce fel de „ironist de subțire” a fost Oscar Lemnaru, semnatarul rubricii *Perna cu ace*, din „Orizont”, dacă a făcut lista *Morților la 23 august?* Revista a cerut în clar arestarea (15 aprilie ,45, nr. 11) lui I. Al. Brătescu-Voinești, Gyr, Ilie Rădulescu, A.C. Cuza, Vaida Voievod, sperând că vor urma alții pe bărcile acuzărilor. Au urmat.

Al. Piru lupta pentru „purificare” „în Victoria”, turnându-l pe Vasile Militaru ca „vânzător de afișe cu Eroii de la Stalingrad”. Tot Piru polemiza, cu N. Herescu, Gyr, Crainic, Sextil Pușcariu, Ion Marin Sadoveanu, Brătescu-Voinești, altfel zis îi demola.

Blaga a înțeles repede că, dacă nu se lăsa convins, va fi convins prin forță de aparatul bolșevic. În 1948, i-a mărturisit discipolului său, I.D. Sîrbu, că și-ar face autocritica în vreo ședință, că și-ar anunța „schimbarea la față”, dar că era frică de cuvânt: „Ce are să zică Limba? Cum mă voi uita în ochii ei? Ce îi voi mai putea cere?” (v. I.D. Sîrbu, *Opere II*, Corespondență, Ed. Fundației Naționale de Știință și Artă, București, 2013). Ion D. Sîrbu, care a fost pușcărizat și a debutat la 52 de ani, a putut nota, la bilanț. „Personal, am avut parte de o viață în care singura mea grijă a fost să îmi salvez sufletul să pot rămâne curat”. Și încă: „Eu mi-am meritat țara și limba”. Cred, ca și Nicolae Oprea, în *Revanșa postumă* a lui I.D. Sîrbu, în cărțile lui de sertar (și au existat: *Adio, Europa, Lupul și catedrala*), în jurnalele secrete, clandestine, vânat de Securitate, nu în fonfleurile confrăților de elogii deo-ceaușiste, puși pe rectificat CV-uri. Cei care și-au păstrat cîntecul obrazului au fost marginalizați sau desființați de-a dreptul, până la sfârșitul dictaturii. Răsete pe Titanicul sovietic care devenise România? Interzise ca grave abateri.

Cine nu știe cât l-a costat pe Lucian Blaga o glumă. Comen-tase poezia lui Beniuc: „Pe unde mă întorc, pe unde mă duc/ Lumea vuieste, șoptește/ Acesta-i Mihai Beniuc/ știe șase limbi și rusește”. *Dar*, a comentat Blaga, *dar* rusește. Desfășura rar polemici, însă *bune*. Atâta i-a fost. Dezarmat, poetul a fost ținta kalașnikovaelor și a mine-lor anti-personalitate, plantate de *realiști-socialezi* (mulțumesc, Paul Goma!). Mă mir că n-a ajuns în cazincă, beciul de la Pitești al „reeducării” prin schingiuire, pentru „manifestări de apolitism și de individualism”, cum perora Beniuc. Pentru *toboșarul vremurilor noi*, Blaga era un fel de *șarpe* care trebuia zdrobit sub călcâi proletcult și care murea până la „apusul burgheziei” (v. „Fapta literară” din 16 iulie, ,59). Doar Teohari Georgescu, zis Burăh Tescovici, urla: „Criminalii nu vor scă-pa nici din (sic!) gură de șarpe”. Cererea de reprimire în Academie i-a fost respinsă, la presiune Beniuc, de Dej, Miron Constantinescu, Ioșca Chișinevshi, adus în țară de Ana Pauker și scos din circulație abia în ,59. Jebeleanu, academician RPR și membru în CC, l-a atacat și el

intens pe Blaga. În ,48, filiala Cluj a scriitorilor cuprindea pe oricine (Nagy Istvan, Pavel Apostol, Sütő Andras), nu și pe Blaga. În rechizitoriul semnat Paul Georgescu, autorul Poemelor luminii era acuzat că propagă „cultul morții”, la fel ca legionarii. Tovarășii diriguitori n-au scris polemici, au scris rechizitorii. Ca S. Damian, încercând să-i nimicească pe Lucian Blaga și pe Ion Barbu. Ginerile lui Blaga, Tudor Bugnariu, ilegalist din convingere, a fost scos din funcție, după ce i-a apărât pe studenți, în septembrie ,65. Fusese turnat la Securitate de Pavel Apostol. Violența verbală contra nealiniaților devenise endemică, iar „scânteștii” aveau arma la ei, la propriu, cum rememorează chiar scânteistul Nestor Ignat.

Spusa chinezului Sun Tzu: „Nici o țară nu poate fi cucerită fără complicitate din interior” s-a adevărit în RPR.

I. Nădejde a numit „faptă sălbatică” epigrama lui Macedonski contra lui Eminescu. Dar cine s-a opus arestării lui Al.O. Teodoreanu pentru epigrame? Sadoveanu, care fusese vizat? „Sadoveanu, filorus/ Stă cu curul la apus,/ Ca s-arate apusului/ Care-i fața rusului”. Simțul de clasă intelectuală (atunci, numită *pătură*) a cam lipsit, s-a manifestat chiar ne-simțul. La Congresul scriitorilor din ,56, Paul Georgescu (coraportor) a simțit că bate ceva vânt de „liberalism”. S-a opus în forță la „redarea adevărului integral”.

În momentele cheie, „eliberare” <44, reforma <48, Cartha Goma ,77, protestul lui Breban contra *Tezelor* din ,71, n-a prea fost o solidarizare a scriitorilor români. Când D. Țepeneag a protestat contra acelorași *Teze* (era, ca și Breban, la Paris), volumul *Așteptare*, tipărit în ,71 și în librării din ,72, a fost retras din circuit după o săptămână. Și nu altcineva decât un scriitor, George Macovescu, președinte USR între ,72 și ,81, a sărit să-l apere la Congresul XII – momentul Pâr-vulescu – pe Cărmaci. Contra lui Pâr-vulescu au mai fost Ion Popescu – Puțuri și Leonea Răutu. Bratu și Brătucu vegheau la respectarea liniei PCR. Acel Mircea Brătucu îl demasca, în ,78, pe Preda pentru *Delirul*. Cum? Antonescu nu mai era, sub dioptriile lui Preda, „criminal de război”?

Abia în ,63 s-a putut vorbi de „varietatea stilurilor” (Matei Că-linescu, *Universul poetic și varietatea stilurilor*, în „Gazeta literară”, nr. 3, 17 ianuarie, ,63).

Noroc că în focurile polemicii de partid se mai războiau și între ei. Petru cel Mare (Dumitriu) nu-l scotea din *pigmeu* pe Beniuc și din *porcmălniceanu* pe Croh. Și mai era o cale de scăpare: vechii agitpropi părăseau corabia. După ce a făcut-o pe cenzorul pentru Breban, în „România literară”, S. Damian a plecat la Heidelberg, ca să conducă o catedră de limbă. Ori de filozofie, ca Nae Tertulian. *Tertium non datum*.

În *lumea răsturnată* de comuniști, a înlocuitorilor de valori (A. Toma în loc de Eminescu; ilegalista Ofelia Manole, adjuncta lui Le-onte Răutu, șeful secției de propagandă CC, exclama: „Ce tot aveți voi cu Ieminescu ăsta?”, iar T. Neculuță, poetul cizmar, era laudat, pesemne, pentru că și Stalin era fiu de ciubotar), o replică „necores-punzătoare” politiciii partidului te trăgea în Tribunalul Poporului, apoi în „Academia de sub pământ” fondată de deținutul politic Petre Pan-drea. Ambele, și biografia, și opera, erau împărțite în două: *sănătoase* și *nesănătoase*. Și cum să aibă drept la opinie bolnavii, nebunii întru adevăr? În ultimul deceniu al lui Ceaușescu, drept la polemică avea doar Eugen Barbu. Și nu cu floreta a duelat contra lui Ion Caraion sau a postmoderniștilor. Același Barbu a dus polemica la granița cu trivia-lul, ca și emulul C.V. Tudor.

Postsocialist, s-au deschis fronturi fără număr. X s-ar fi reconciliat cu Y, nu Y cu X, iar Z a rămas ireconciliabil. Zgomotul polemicilor a devenit amețitor. Răfuială? Păcat de întrebare, cer alta. Gabriel Liiceanu s-a plâns că N. Breban ar fi fost gata să-l împuște pe Patapievici. Nici vorbă să-și asume libertatea de a trage cu pușca; doar că s-a manifestat cu arma cuvântului în contra lui Kierkegaard de Dâmbovița, care compara inima românilor cu un... (vocabula asta o sar), lucrând la erodarea imaginii de sine a poporului – „fecală”.

Andrei Pleșu a ținut să facă parte din plutonul „împușcăților”. Când l-a numit pe Zigu Ornea șef la editura Minerva, nu știa că Ornea dusese manuscrisul lui Noica despre Hegel la Securitate? Mihai Șora știa, de ce nu l-o fi contactat?

În polemică, arta citatului s-a dus pe pustii: predilect, se citează inexact, trunchiat, tendențios. Or, cu ghilimelele nu-i de glumit: ne-folosite corect, îi distrug moralitatea științifică, filosofică, poetică...

În critfricțiune se intră una-două, cu sau fără argumente. „Cine nu mușcă mănâncă degeaba coloane de ziar”, a zis (și făcut) George Pruteanu. Validând aberația asta, a mușcăturii, a fost oribil sfâșiat, și antum, și postum, de Alina Mungiu-Pippidi, care a inventat *necrologul polemic*, plin ochi de ironii neizbutite și de vorbe proaste. L-a intitulat, ca să n-avem dubii: *La moartea unui clovn*.

Jubilantă la dispariția unui fost prieten, Alina Mungiu a purces la autopsiere publicistică, cerând grabnica lichidare a erorii că Pruteanu ar fi lingvist ori profesor universitar. Pruteanu a fost pamfletizat ca *minoritar* (evreu) xenofob, ațâțând la ură contra maghiarilor și secuilor, un izolaționist din cauza căruia nu intrăm în Europa (uite că am intrat). Nimic mai departe, însă, de George Pruteanu decât caracterizări ca

bătrân subdezvoltat cu susține supradezvoltata doamnă, căreia i-au căzut greu la stomah ingredientele folosite de Pruteanu într-o emisiune TV, când sarista a fost satirizată pentru expresia cam neacademică „te freacă grija”, de unde acuza de *puritan stupid*. Alina Mungiu Pippidi, cu știuta-i slăbiciune, cacofonia, n-a făcut deloc față terapeutului cacofoniei și al dezacordului. Dacă a avut parte de mitocănie în disputa cu domnul Minune, cu domnul Guță, cu domnul Bursuc, asta se întâmplă când accepți interlocutori aflați sub nivelul tău intelectual. Manelistul Bursuc, la Nașu în emisiune, i-a zis-o pe rromalește: „Ce prestăm noi n-are rafinament, domnu’? Pleacă din țară, du-te la Rroma, la Parris, dacă nu-ți place de noi”. A plecat.

Cum mulți au făcut sindrom alergic la intervenția lui Pruteanu în acea emisiune, trebuie spus că George a fost *prolificient* ca nimeni altul în campania contra stricătorilor de limbă română căzută la grea boală, de vreme ce se cultivă chiar ignorarea exprimării corecte, ca la carte. Ni se induce complexul limbii mici, pusă pe grabnică dispariție, și al literaturii minore.

Lidia Vianu teoretiza *necesitatea complexului limbii române* (!?). De unde năvala de xenisme prost asimilate. „Cu ei *in* nu poți să *win*”, așa vorbește euromânește parlamentarul T.R. Ungureanu. Cineva se lăuda recent că scrie pe blog în romgleză și George nu mai vine să-l ironizeze. Rică Venturiano zice acum *achiesez* în loc de consimt, vrea feed-back *amorezat* de la *Zița*. Iar Pruteanu n-a fost necunoscă-tor de limbi străine, de vreme ce s-a încumetat să-l traducă pe Dante. Francezii (ca Orsena) îl pot numi *un chevalier du subjonctif*.

Avem presari cacolalici, toțșoiști cacolalici, politicieni cacolalici, în top fiind Becali, patronul „Stelei”, reacționând violent (sportiv?) în limbaj, cum am citit în presă, cu un reporter: „Te bag deonto-logic în morții mă-tii”, cu și fără cratimă. Dar câte insanități la adresa ziaristilor n-a comis președintele Băsescu.

Pruteanu a fost disprețuit (și continuă a fi) pentru proiectul de Lege a limbii române, promulgat în 2004, după câte știu. Și eu i-aș amenda pe candidații, rimând cu agramatii, dând în *groape* (patent: o vedetă a divertismentului) la Parlament. „Ne păcălim pe noi înșiși”, spunea un ales (prin telefon), Sebastian Burduja, la Antena 3, în 10 febr. 2017. Vorba lui Gabriel Mardare: „Cum e omul e și idi(omul)”.

Fair-play-ul în polemică e rar. Ironia și sarcasmul, în haine noi, permit ce hârtia suportă greu. Spațiul virtual e și mai îngăduitor cu „morții mă-tii ș>a lui tap-tu”. Recunosc „creativitatea” în înjurături! On-line, e și mai largă: „Fu 2 10 (two and ten) gură” e creația unui universitar, teatrolog și tele-formator de imagine. „Ești un *bullshit*” cunoaște multe variante.

Fronturi vechi și noi? Țară-exil este unul, iar Paul Goma a constatat că a fost „exilat și din exil”. E încă *desșărat*, însă în țară se recunosc, prin medalii, premii, indemnizații, meritele propagandiștilor PCR. Cele mai acute conflicte se duc între naționaliști și internaționaliști (staliniști și globaliști), între comunistofobi și filocomuniști, între tovii liber-pansiști și credincioși, între adepții lui i din a și adepții lui i din i (computeriști grăbiți scriu cu â din î).

Basarabenii au fost atacați de pe poziții vest-estice, iar „bătrâncoșii”, în special prozatori, de pe poziții est-etice. Iconoclaștii s-au repezit la gerontolatri, persuadând cu privire la bătrânii celebri, că-s buni de ars. S-au făcut liste negre cu autori nefrecventabili. Un profesor de la Universitatea „Cuza” a denunțat performanța eliadescă, noichiană, cioraniană, autoacuzându-se pentru lecturi adolescente rușinoase. I-o fi predând studenților de la Litere? Și cum i-o fi predând dacă îi predă? Altă întrebare!

În această *dada-democrație* (mulțumesc, Bogdan Ghiu!), au răsunat și voci curate, una dintre ele fiind a lui Marin Mincu. Ideea centrală a războiului său pentru literatura română: „nimeni nu are voie să-și denigreze propria cultură. Dacă totuși cineva o face în mod pre-meditat, atunci se autoexclde din rândurile ei”. (*Polemos. Duelul cu/ în idei*, ed. Compania, 2011). Și nu s-a temut să scrie negativ despre negaționiști. Încă de la debut, Marin Mincu s-a războit cu „oportunis-mul cronic” al lui Paul Georgescu, „actantul huliganic”, „politruc înră-it” în 1972, dar și cu Sorin Bratu (1971) și cu Crohmălniceanu, de câte ori a avut ocazia. În querella nesfârșită între adepții specificității lite-raturii române și negatorii ei, Marin Mincu a prețuit amprenta etnică. Tudorel Urian a văzut în Mincu un „polemist fără teamă și prihană”, cei doi piloni fiind argumentul bazat pe o bibliografie amplă și limba-jul urban, Mincu fiind nu neapărat *cordial*, dar, cu siguranță, *civilizat*.

Bogdan Crețu are principii critice și, ce-i mai important, le aplică, de vreme ce a văzut în Marin Mincu, în prefața scrisă „pre față” la ediția *Polemice*, încredințată lui de însuși autorele, *un spirit polemic de excepție* (și de idei, și de cuvinte, adaug eu) care „a tras, vreme de două decenii, literatura contemporană după el” (v. *Polemistul Ma-rin Mincu și mizele teoretice*). Or, opinează Mincu, în *Câteva notații disparate despre civilizația polemicii la români*, „cei mai importanți polemști sunt marii noștri critici (aici îi putem numi deocamdată pe Maioreescu, Lovinescu și Călinescu) care au menținut echilibrul dia-cronic al creativității românești”.

Concluzia îi aparține lui Marin Mincu: „Important este să nu se abandoneze fondul identitar ce întemeiază patrimoniul nostru cultural prin care participăm (chiar dacă nu ni se recunoaște acest lucru de către ceilalți) la afirmarea universalității”.

Ion POPESCU-BRĂDICENI / Litere și albine (Ion Pop)

„**Catacombele**” limbajului. Ion Pop e un poet pur-sânge deopotrivă intelectual și... de o inteligență morală rar întâlnită. Ce vreți? Eu nu-s „postmodern” ci „transmodern”, iar Ion Pop e categoric un creator a cărui dicțiune bate spre cea mai autentică transmodernitate. Și iată, practic, de ce: încă mai dă credit unui „cântec simplu”, încă mai pariază pe „puterea metaforei”. „Chiar așa”. Încă observă la „rându-i, că Dumnezeu vede”, „Biblioteca lui Hadrianus” în „dimineți romane” ori „Fresca din Orvieto”.

Citesc, recitesc, ca să mă dumiresc și ce constat. Ion Pop mărturisește că după „ceremonia ceaiului”, una cu accent obligatoriu oriental, lucrează foarte mult, inventează, descoperă „sarcofagul etrusc” sau cine știe ce „catacombe” ale limbajului.

„**Încântat de metaforă**”. Metafora EULUI: litera-albină sau albina-literă – e parcă platoniciană dar și o „temă cu variațiuni” concretizată în „fragmente de frescă” de un homo (trans)culturalis. Acțiunea e impecabilă, tăietura versului ca de bijutier șlefuitor de diamante, ca de geometru orfic.

De o sobrietate maximizată, lirismul prozastic al lui Ion Pop e „un fel de emblemă, foarte poetică, a comunicării, să-i zicem viscereale, dar și inefabile, dintre viață și text”.

Poeemele, deși semionarative, sunt de o imaginaritate concentrată dar și „foarte expresivă”, sunt palimpsestice și tardoneomoderne. „Încântat de metaforă” când o aplică îi iese distilată din „alam-bicurile întunecate” (Către Nichita) sub contemplarea „Ochiului triunghiular” al lui Charles Baudelaire ori al lui Edward Munch.

Până la urmă neoexpresionismul posttraklian al poeziei lui Ion Pop din „Litere și albine” e un recurs la (meta)mitologie „în muzica fără margini, în muzica arta cumplită a lui Dumnezeu” (Point d’orgue) dar și o rezidență de lux ca a unui profesor „ce-n mijlocul Marii Prelegeri / și-ar arunca, surâzând complice, cravata pedagogică”.

Gestul e brav, dar poemul lui Ion Pop e „o rană deschisă foarte încet, pe dinăuntru. Un trudnic gând / odihnindu-se, în sfârșit, o clipă / în oboseala lui luminoasă”. Sau, dimpotrivă, „e floarea de cactus care nu trăiește decât o zi”, „e un bot fragil și catifelat, de aspru arici vegetal”.

Cu asemenea definiții e autentic haigin, poetul din „Litere și albine” e totodată un reveriant însingurat din pricina stigmatului sublim al poeziei asumat ca un cruciat „în drum cu praf de aur, spre Ierusalimul eliberat / plin de sânge, de foc și săbii” care va fi (Gerusalemme liberata) cândva.

„Curat” magician, de la un timp își restructurează poemele, voit anticalofile inițial, în incantații ritualice. Citez dintr-o „Ordine”: „Iese de-aici, desigur, un ce profit, un fel de muzică-a numirii / un clinchet al aducerii aminte, un dangăt, uneori, din turnuri mari”.

Transemnescianitate. Albina e organizată, muncitoare, disciplinată, neobosită și bănuiesc la fel este și poetul Ion Pop. Tot ea este întraripată și are un cânt al ei: zumzetul – și esențializează în nemuritoarea miere parfumul florilor. Deci albina este „metafora” poetului iar miera e chiar poezia obținută într-un atelier renașcentist.

Clement din Alexandria citează albinele ca exemplu pentru viața spirituală a comunităților monastice. În anumite texte indiene, albina reprezintă spiritul ce se îmbată cu polenul cunoașterii. În mitologia egipteană, albina a fost asociată ca fulgerul pe de o parte și cu lacrimile lui Ra pe de alta căzute pe pământ. În mitologia greacă, simbol al sufletului, albina a fost identificată cu zeița Demeter. Platon însuși afirmă că sufletele oamenilor cumpătați se reîntrupează sub formă de albină. În ebraică, însă, albina întruچی-pează cuvântul și îndeplinește un rol inițiativ și liturgic. La Eleusis și la Efes, preotesele sunt numite albine. Le mai întâlnim reprezentate pe morminte ca semne ale supraviețuirii de după moarte, căci albina devine de-acum și simbol al învierii. Dar iată ce ne mai explică Chevalier și Gheerbrant: că „albina mai simbolizează elocvența, poezia, inteligența”. Platon și Pindar ar fi avut albine pe buzele lor iar Vergilius credea că albinele închid în ele o parte din înțelepciunea zeilor. Într-o proză a lui Mihai Eminescu, Euthanasius și Ieronim umblă la școala albinelor din insulă. Dar mai întâi la sfatul albinelor. „Ce ordine, măiestrie, armonie în lucrare. De ai avé cărți, jurnale, universități, ai vedé pe literați făcând combinații geniale asupra acestei ordine s-ar gândi că-i făptura inteligenței, pe când vezi că nu inteligența, ci ceva mai adânc aranjează totul cu o simțire sigură fără greș. Apoi coloniile. În toată vara vedem câte două sau trei generații, colonizându-se din statul matern / și ceea ce ne bucură este lipsa de fraze și rezonamente cu cari la oameni se-mbracă această emigrare a superfluenței locuitorilor. Apoi revoluțiile. În tot anul o revoluțiune contra aristocrației, a curtezanilor reginei – minus contractul nupțial, orațiunile parlamentelor, argumente pentru dreptul divin și dreptul natural. Cinis et umbra sumus”. În viziunea lui Eminescu, albinele sunt ideile și cugetările în natură, iar acest aspect pledează – și în demersul liric al lui Ion Pop – pentru renaturalizarea limbajului poetic. Iar citatul prelevat din „Cezara” (Eminescu, 1964, 80) poate fi socotit aproape ca o

oglină pentru volumul de versuri „Litere și albine” (Pop, 2010).

Așa că „eminescianitatea” pe care o simt în poemele de față este un indiciu indiscutabil pentru orice lector cât de cât avizat (abilitat).

Tot în Dicționarul celor doi filosofi francezi (Chevalier, Gheerbrant, 1994) albina mai e considerată emblemă a lui Iisus Hristos – Judecător dar și simbol al Sfântului Duh. Galezul cwy-raldd provine din cwyrr – ceară și înseamnă perfect, desăvârșit; cuvintele célr-bheach, din irlandeza modernă, care înseamnă, literal, ceară de albină, desemnează de asemenea perfecțiunea. Symbolismul albinei evocă și la celți, și la getodaci, noțiunile de înțelepciune și de nemurire a sufletului. Dar pretutindeni albina apare ca fiind înzestrată cu o natură arzătoare, ca o ființă de foc, precum și forme ale Spiritului și Logosului. În plan social, albina este un simbol al stăpânului ordinii și prosperității, al regelui sau împăratului și, nu mai puțin, al elanului războinic al curajului, ea înrudindu-se cu marii eroi civilizatori, care întronează armonia prin înțelepciune și prin sabie.

Asemenea unei flori endemice. Această reamintire, în cascadă, a simbolisticii albinei s-a vrut o largă demonstrație că Ion Pop e într-adevăr un homo transculturalis iar poeticitatea textelor sale e în translimbaj. „Subiectul este cel ce fabrică trans-limbajul, un limbaj organic ce captează spontaneitatea lumii, dincolo de înlănțuirea infernală a unei abstracții de alta. Evenimentul existenței este la fel de spontan și neașteptat ca și unul cuantic.”

În definitiv, poezia lui Ion Pop are în centru problema timpului: a timpului gândit și a timpului trăit într-o unitate diferențiată dar transreligioasă (aceea a regăsirii unei lumi fermecate, transumaniste (căci homo sui transcendantalis este adevărata stare naturală a ființei umane - Nicolescu, 1999, 169).

„Eram cândva un fel de trubadur rătăcind spre Renaștere prin tot felul de Evuri medii?”, un ronsardian adică. „(Cântec simplu) – ni se confesează poetul în timp ce se gândește la ora când „Dumnezeu va șterge cu-un fel de mână ce-a desenat foarte atent cu cealaltă”. Se străvăd în aceste versuri și religiozitatea scriiturii, și temporalitatea desenului. Truverul este și personaj al altei cărți de poezie de excepție: a lui Andrei-Paul Corescu: Poema prințului truver (Corescu, 2009).

Creația originală a lui Ion Pop este asemenea unei flore spontane, endemice care răsare brusc din semințe nebănuite, semănate de hazard; este simultan și atingerea unei plenitudini a sensului prin care poetul își construiește solitar propria identitate auctorială și solidar în comunicare cu publicul cititor (și în comuniune – n.m.).

„Alt Cântec simplu” e o capodoperă (Pop, 2010, 15) și o transcriu cu o plăcere netrucată, căci e vorba în ea de reîntoarcerea limbajului poetic și mai ales a celui meta- și trans- poetic în concretitudine: „În lucrurile toate-i o poiană” – / scria pe vremuri un june poet. / Acum rima cheamă o rană / ce se usucă – dar foarte încet. // Casele dintr-o piață cândva / refuzau sângerând, proptite / în labe, /să-nainteze, să strice acea / rotunjime, ca niște vite. // Sfânxul nici el nu stătea mai prejos,- / îl călărea vitejește / un biet cavalier somnoros / ce-abia acum se trezește. // Și, totuși, știa: „Ce de lume concretă!” / Înăuntru, pe-afară. / Pe când cercul desenat pe asfalt cu cretă / Era șters cu o cârpă murdară.”

Ion Pop este un poet de „elegii în ofensivă”, cu o „gramatică târzie” și adept – ca și Roland Barthes – al metaforei ochiului (vezi și „Descoperirea ochiului” din 2002) dar și al exactităților reverberante sonor, transmuzical: „Doamne, ce e? Muzică, ce-i cu tine?” ori pictural, poemul fiind tablou cu „ritmuri și zgomote”: „În urechi, sunetele sunt cam aceleași. / În confuzul zgomot, în furia mlăștinoasă, / e nevoie, din când în când, nu-i așa, / să se pună puțină Armonie, – / marele Metronom, limpedele, cumplitul, / n-o fi fost inventat degeaba” (Pop, 2010, 18).

Iar finalul de la „Puterea metaforei” e o ars poetica exemplară: „Simetria era, desigur, pilduitoare, / nobila Geometrie făcuse ordine / în haos și în confuzie. / Puterea transfiguratoare a Verbului / de asemenea.” (Pop, 2010, 19).

Și fiindcă „poetii mai găsesc totuși câte ceva de cântat”, poetesele nu se lasă nici ele mai prejos: „își ridică tot mai tulburător / poalele-n cap”. Iar ca poet, Ion Pop ne încredințează că i-s „toate Profețiile îndeplinite // Și, Timpul.” (Tempus). De după Bacovia, Cioran, Tzara, Celan. „Deocamdată, însă, stă și se uită. Îl vede, poate, și pe Servul Ion Pop, cum găfăie repede, alergând, cum moare încet, surâzând, / cum citește, scrie, vorbește singur.”. Cunoscând rolul pe care-l joacă moartea în propria noastră viață, poetul descoperă dimensiuni nebănuite ale vieții înseși. Înțelegerea lumii prezente presupune înțelegerea sensului propriei noastre vieți și al propriei noastre morți în această lume: „Lăsați mortul să își îngroape morții; / i-am auzit șoptind, nu prea departe de mine, / pe când începusem să uit. // Și era ca și cum / în loc de bulgări negri de pământ / aș fi aruncat peste nu știu ce scânduri / litere, numai litere. // Visam, desigur, ori vorbeam prin somn. / Tot ce am avut de spus am spus.” (Lăsați).

Poemul „Într-adevăr” pare o intertextualizare a unei alte cărți

celebre: cea a lui George Călinescu: Lauda lucrurilor.: „Într-adevăr, flacăra, flacăra-i / Flacăra! O laudă, s-ar zice, a lucrurilor. / Pe care tocmai le face scrum.” Focul e un element al lumii văzute cu ochi primitivi. „Flacăra, apa – zice G. Călinescu – au apărut totdeauna ca aspecte fundamentale cosmice”. Focul are rang de forță primordială a universului și devine înalt poetic. Gaston Bachelard are două titluri pe aceeași temă: „Psihanaliza focului” și „Flacăra unei lumânări”. Flacăra este unul din cei mai eficienți operatori imagistici. Flacăra e un declanșator al închipuirii. Iar încărcătura metaforică și de imagini a flăcării atinge cele mai diverse câmpuri ale meditației. Ceea ce în creație se numește viață este sub toate formele și la toate ființele un singur duh și o singură flacăra. Grație flăcării percepute ca obiect de visare, cele mai reci metafore se prefac efectiv în imagini vulcanice. Iar prin intermediul acestor imagini... imaginate, putem cunoaște acel absolut al visării care este reveria poetică. Între toate imaginile, imaginile flăcării poartă stigmatul poeziei. Flacăra ne face să participăm la viziuni originale. Imaginile vorbite traduc extraordinara emoție pe care cea mai banală flacăra o generează înlăuntrul imaginației noastre, proiectând-o în fantastic.

Subtila hermeneutică. Nu mai insist pe flacăra căci trebuie să aduc în relief ul eseostudiului și simbolistica literei. Căci, iată, literele alfabetului se împart și ele în conformitate cu cele patru elemente bachelardiene: litere de aer, de foc, de pământ și de apă. Literele permit să se ajungă la niște cunoașteri ezoterice inaccesibile pe altă cale, permițându-i iată criticului literar, ca mine, perceperea lucrurilor ascunse în trecut, prezent și viitor. Litera apare drept simbol misterului ființei umane, dimpreună cu unitatea sa fundamentală provenită din Verbul divin și diversitatea sa foarte mare, rezultat al combinarilor virtual infinite. Oricum opuse albinelor, net, literele simbolizează partea magică și sumbră a tradiției celtice. Deci e vorba în volumul lui Ion Pop de poezie de o antiteză între divin și cabalistic, între alefi și ființele lui Dumnezeu oamenii. Alefii ar reuni originea și sfârșitul vieții superioare, litera (arta) simbolizează spiritualitatea. Ion Pop pledează, indirect, pentru poesisul „clasic”, cumul de înțelepciune, chibzuială, știință, plăcere. „Se pot înmulți la infinit aceste exemple ale unei exegeze bazate pe logica metaforelor, omonimilor și analogiilor, dar nu întotdeauna și pe logica simbolurilor. Imaginația, oricât de bogată ar fi ea, nu este întotdeauna simbolică” (Chevalier, Gheerbrant, 2, 1995, 229). Ci este, după cum reiese și din ars combinatoria, din recitare, din inventivitate, din „subtilă hermeneutică”, din construcție și deconstrucție (ca la Derrida – n.m.), din tandrețe și formativitate (ca la Pareyson – n.m.).

Oricum îl suspectez pe acest Ion Pop de „eliotism” și nu-i nimic supărător în asta: realitate (dis)continuă – structură poematică asimilatoare – Logos integrator. Poemu-i are un aer foarte cult, e „rudă cu ruinele”, cu „murmurul abia deslușit al acesteia amiezii cu greieri mulți” dar se revendică din clasicismul grecolatin simultan cu „dialectul vulgar al unei mierle”. Mie mi se pare că poetul e atât de clar și de calm „încât poți auzi, ca pe niște clopoței de argint, / tresăltând, ding-ding, sâinii unei fete / care aleargă, la un kilometru de tine, / pe strada asta lungă, pustie, printre arcadele-nalte, / confundată de rouă / cu o cărare pierdută-n ierburi.”

Aș dori să pun punct acestui eseostudiu cu încă un poem antologic „Sarcofagul etrusc”, tot o ars poetica „în basorelief”: „Mult le-a trebuit restauratorilor, / zice inscripția, / până ce au reușit să recompună, / din miile de fragmente risipite / cuplul din nou fericit din luminosul / surăzătorul „Sarcofago degli sposi” // Încurajat de exemplul din fața mea, / optimist dintr-odată, / mă gândesc cu tandrețe la ziua / când albe mâini unite / mă vor aduna, poate, ciob cu ciob, / refăcându-mi zâmbetul, privirea, / și melancolia de-acum. / Vor avea nevoie / de multă, foarte multă răbdare / și de nu mai puțină imaginație. / Și, aproape de tot ce mai trebuie / pentru o Înviere”.

Bibliografie:

1. Ion Pop: Litere și albine; Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2010
2. Mihai Eminescu: Proza literară; ediție îngrijită de Eugen Simion și Flora Șuteu, cu un studiu introductiv de Eugen Simion; Editura pentru Literatură, București, 1964
3. Basarab Nicolescu: Transdisciplinaritatea. Manifest; traducerea: Horia Mihail Vasilescu; Ed. Polirom, Iași, 1999
4. G.Călinescu: Universul poeziei; antologie cu o postfață de Al.Pirui; Ed. Minerva, București, 1971
5. G.Călinescu: Lauda lucrurilor. Poezii (1927-1965); ediție integrală de Marcel Duță; Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, București, 1992
6. Roland Barthes: Eseuri critice; traducerea: Iolanda Vasiliu; Ed. Cartier, București/ Chișinău, 2006
7. Gaston Bachelard: Flacăra unei lumânări; traducerea: Marina Baconsky; Ed. Anastasia, București, 1994
8. Andrei-Paul Corescu: Poema prințului truver; Ed. Arc, Chișinău, 2009
9. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant: Dicționar de simboluri (I+II+III); Ed. Artemis, București, 1995

Alexandru IOAN

/ POEME

Un soiu (feliu) sonet cu iubita-mi firește-ntrun pat, trezindu-mă

Se dedică lui Marius Dobrin, lui Aurelian Zisu și lui, natural, Ionel Ciupureanu

Un feliu de votcă brusc, neașteptat
Vreau să-nghiți în sec sau să-nghiți în faptă?
Întrebare, zic, absolut deșteaptă
Iubita mea, trezindu-mă, m-a-ntrebat.

Am șicanat, la rându-mi. VA să poată ?!
Nu m-am lăsat, firește rugat...
Fundamentală, pentru amândoi, în pat
S-aduc eu sticla cea mirobolantă...

Eu fiind acest sedentar – surmenat –
Șicanare nu foarte idioată.
Numindu-mă un Oblomov răzgăiat... smectat

Singur plecat-am după votcă, iată.
Iată-mă-un iubit Înțelept. Devotat.
Zic: Fie Vodca Binecuvântată!!

Un soiu (feliu) Sonet Sanchiu, Sanchi dialogând cu Bunul Dumnezeu

Nu-i greu să Fii prost, întrucât pentru că tu chiar ești...
Iarăși cu mine vorbesc...Îmi permit...
Poți fi Dobitoc – până spre-n Infinit ? –
În lipsa Orișicărei Făpturi Cerești ? –

Zi-le să mă ierte: nu le-am auzit ...
Prostia-mi mă face să neci nu aud ?
N-am fost inspirat precum Newton, mi-s surd ?
Chiar Tu mi-ești Martor că, deobște, nu mint.

Că mi-s prea urât, mi-e drag, se vorbește...
Sau despre cât de greșos put...Eu ascult
Ci mă înjur că nu pot fi mai urât

Cel mai „jegos”, Primul, Răs-Omenește
Fă-mă Javra Ta, zic, și Te miluiește, mă miluiește
C-un Rahat-sfânt, dacă nu cer prea mult...

M. Sorescu
Sau Iarăși eu cu mine vorbesc. Îți permit ?
Sau Pot fi prost – Te-ntreb – până spre-n Infinit.
Sau Să mă ierte, zi-le: nu le-am auzit ...?
Sau Și mă jenez că nu pot fi mai urât ?
Și-mi pare rău că nu pot fi mai urât.
Sau fă-mă Sxrata, zici și te miluiește.
C-un Rahat Sfânt – dacă nu cer prea mult

Un soiu (feliu) Sonet Apelându-mi iubita pentru un alt eu însumi, ea însăși, ceva mai hotărât

Se dedică lui Cornel Mihai Ungureanu a cărui Carte: „Soții, prietene, amante” mi-a inspirat acest Sonet

Dacă vrei să-mi zici cumva – fă-mă milog...
Cât mi-aș dori să-ți fiu Recunoscător
Că m-ai pocnit în cap, iubito, Dator
Ție – nu bezmeticuluipsihiolog

Al meu craniu dur și tare fâlcător
Lovindu-mi-l pe loc – fără să te rog
Sunt un prost cu cap de meteorolog
Tâmpiții, zic eu, cu cel mai mult umor...

Dar și-astea-s, spuneam, fără rost...
Dacă vrei să mă ajuți – fă o crimă
Cât mar perversă, sadică, intimă...

Zi-mi: A te sinucide, ești prea prost
Sau molău, totuna...Moarte-ți te animă?
Să-ți cetesc, otrăvindu-te, Dolfi Trost?
sau: Că ai salvat un cap, iubito, dator?
sau: Nu doară filosofii n-au umor?

Un soiu (feliu) Sonet în cară-mi fac o Introspecție Fizică (a trupului) pentru cetitorii mei, cei cunoscându-mă doar unul vers pierzându-și cu umor măsura-i...

se dedică Veronicăi Cazacu, cu prietenie străveche

Ce mă deranjează la mine: Capul...
E, cu neîndreptățire – prea mare...
Nu-mi fac vreun feliu de amputare
Căci, vă-ntreb: să scap de dânsul cum dracul...?!

Neci la trup nu dat-am vreo îndreptare...
Barem de-aș slăbi, mâncând c-alde țapul...
Însă, vai și vai...Mă-buib cum hulpavul Nababul...
Creieru-mi, în schimb, îi în micșorare

Așa simt...și-i ușor a presupune:
Sprea nu fi el, așijderi cu timpul
Sau eu loxodont-chez, pus și simplu

Cum mă și port, adesea...cu stări-aburne...
Trompă, n-am...Neci proboscidian chipul ?
Dar, vă rog: Homindul ăsta, că-i om, ați spune ?!

sau Barem de-aș slăbi, mâncând precum țapul ?
sau Dar, vă rog: Mamiferul ăsta, că-i om ați spune?
sau Dar, vă rog, ziceți voi că-s om, pe bune ?!

Un soiu (feliu) Sonet Apel, încă unul, Foarte Îndreptățit, al meu către iubita-mi și conștiința ei

se dedică lui Cornel Mihai Ungureanu a cărui carte, „Recreații cu Babi”, mi-a inspirat și-acest sonet

Iubito, un infarct mi-aș dori, mă crezi ?
N-am avut vreunul ș-am peste cinzeci
Ani, nu inimi, neci copchela și răi, zevzeci
Te-aș ruga chiar tu să mă enervezi

șansa mea fi-vei ? Te implor să nu pleci
Dacă ești iubita-mi dă-mi nisce dovezi
sau îți pare rău, natural, să nu-l pierzi
Pe Alex al tău ? Nu mor, mă-nțelegi ?

Îi un mic infarct, spre-a fi pregătiți
Când ne va fi dor de-ai noștri părinți
să putem pleca spre dâșzii-împreună

Dacă ți-o dorești, ține-mă de mână
Cu puțină votcă ș-otrava-ntre dinți
Te-ntrebi carii ar vrea pe-aici să rămână ?!
sau Dacă mă iubești, dă-mi nesce dovezi ?

Un soiu (feliu) Sonet Mulțumindu-i iubitei mele compătimitoare (Misericordioase) Ultimul vers, cu înțelepciune, plecându-și măsura

Iubito, suferi când plătesc lumină...
Știu că durerea ta e prefăcută
Dar te iubesc, pentru că nu ești mută
Cât mie-mi crește, brusc, adrenalină...

Sigur, contoarul n-are cum să mintă
El poate fi bolnav, și-i a mea vină
Că nu am bani pentru o bia’ mașinărie pe carii norii o alintă
Umanizând-o ca pe-o făptură
Plină de bunătate, fără ură
Însă eu sunt dement și-mi pare bine și mă simți bine...

A mea dementă o înțelegi? E-n tine?
Căci, spunea un Mult-Prea-Sensibil-Prelat:
„A iubi înseamnă a trăi viața celuiilalt...”
sau: Știu că duhoarea ta e ipocrită
Dar te iubesc – pentru că nu ești vită

Un soiu (feliu) Sonet Dedicat unei puștoaice în stare de orice, poate virgină, pe cari aş fi cerut-o de soție (să-i zicem Dorina)

se dedică lui Geluțu

Am să te las nu gravidă, fecioară

Fiindcă sunt sterp ș-am sufletul schimbat
Că tu mi l-ai schimbat, este un fapt
Altu-i că poți fi văduvă diseară

sau chiar mâine, ori când vrei tu, imediat ...
Îți dau eu ce-ți dorești, cuțit, o sfoară...
Otrava nu scriu cât de brusc omoară...
Doar tu te pricepi să ucizi un bărbat

Așa se spune în târg alde vecină, alias sat...
Eu – de un cu totul alt fapt îs excedat
Totuși, rămas-s Fecioara virgină ?!

Ceea ce-i un fapt denedovedit, ciudat...
O, cel puțin ciudat...Bezna-i deplină
În capu-mi...Va face, te-ntreb, chiar El, Tatăl, lumină ...?

După un atac de cord ce urmează ?
Nu știu și chiar mai mult mi-aș dori să știu
Iată, pot eu reveni la tine viu ?
Sau mort ? Și ăștia se încolonează

Zeci, ...Ci eu, într-un târziu
Poate le însoțesc, pe-o ?!
Pentru că vezi ce mă interesează
...dacă-i cel din, sanchiu

Ori omuleanii habar n-au de mine
Ba de nimic avem habar și doar atât
De parcă va fi atunci ceva mai mult

Atunci când mor zăceam am zis și zic
Tu mi se părea treci sfânt sau taci chitic
Iar eu, tâmpitul cred că nu ești mut...aștept al tău ...

Un soiu (feliu) Sonet ne-educându-mi iubita, față-n față

Iubito, te-nvăț să fii nesimțită ?
Nu-i greu, ai în fața ta un nesimțit...
Începem cu un mizerabil alint ?
Întăiu, zi-mi cât ești de făcănită...

Destul? Altminteri nu m-ai fi-ntâlnit
sau să mă iubești, tare chinuită
Dragostea ta seamănă cu o litră
De votcă, plus una de vin și absint

Nesimțirea mea nu-i obișnuită
Cu făpturi întregi la minte, și treze
N-am cum cucul lui Borcea la șapte berze

Însă fără de pruncuți ...
Stârpirea lor o strașnic-fustigheze
Unul din drăcanii tăi, subt copită.
sau: stârpirea lor s-o strașnic fustigheze ?

Un soiu (feliu) Sonet de Întâmpinarea sfârșitului Lumei, de către ...,firește

Se dedică lui Constantin Barbu, cu prietenie străveche

Dac-aș ști când vine Sfârșitul Lumei
M-aș lipi de sida, nici o problemă...
Mi-aș însuși, zic eu, boala supremă
Împărțind-o viețașilor la viețașu humei

Sida ar fi cea mai bună Anatomă
Înaintea celor c-un sfânt temeii
Presupunând dezintegrarea turmei...
Dacă nu sida, sigur vreo eczemă

Pe carii s-o dau la cățele
și la câinii lor, ființe cumsecade
zici că hominidele-ar fi belele ?

Le-aș spune s-admire ce strașnic arde
Căpșorul lor frumos și fără piele
Cetind fragmente din „Upanișade”
sau Le-aș spune s-admire ce vedic arde ?

Viorica GLIGOR

/ O iubire ca-n basme

Într-un timp tot mai sărac în iubire, noi, contemporanii, resimțim nevoia acută de a trăi, (măcar) prin lectură, povești romantice, care să ne smulgă din marasmul unei existențe consumiste, fără idealuri. Chiar dacă nu are profunzimea și strălucirea unor cărți precum Laur de Evgheni Vodolazkin sau Scrisoror de Mihail Șişkin, romanul Amantul japonez de Isabel Allende ne fascinează prin aceeași temă: puterea biruitoare a dragostei.

Scriitoarea ne propune un fel de basm modern despre iubirea care înfrânge obstacolele, timpul și moartea, înrămat într-o manieră destul de comercială, dar inteligent și ingenios realizată. Scenariul narativ se derulează aproape cinematografic. Irina Bazil, o tânără emigrantă din Republica Moldova, se angajează ca îngrijitoare la un azil pentru bătrâni din San Francisco. De fapt, se refugiază aici pentru a-și ascunde adevărata identitate și traumele provocate de o copilărie nefericită, devastată de sărăcie și abuz sexual. Lark House devine, treptat, căminul ei, cu atât mai mult cu cât „bătrânii de acolo erau într-un fel bunicii ei. O înduioșau, erau înceți, împiedicați, betegi și pricâjiți..., avea răbdare cu ei, n-o deranja să repete de o mie de ori același răspuns la aceeași întrebare, îi plăcea să împingă un cărucior cu roțile, să-i încurajeze, să-i ajute, să-i aline”. Umanitatea Irinei înfloreste minunat în acest spațiu al fragilității și al suferinței, unde o va cunoaște pe Alma Belasco, o bătrână enigmatică și excentrică. Căreia îi va câștiga încrederea și îi va deveni totalmente devotată.

Povestea tinerei va trece în plan secund și va reprezenta cadrul pentru istoria sentimentală a Almei, a cărei taină va fi descifrată cu ajutorul lui Seth, nepotul acesteia. Trecutul și prezentul bătrânei o acaparează pe Irina, care va accepta să-i pună în ordine arhiva personală. Astfel, descoperă că, încă de la o vârstă fragedă, Alma Belasco, evreică originară din Polonia, a fost trimisă de părinți să trăiască la San Francisco, alături de mătușa și unchiul ei, pentru a nu fi expusă extremismului antisemit. Copila, însingurată și timorată, n-a reușit să se integreze în noua familie. Singurul de care s-a apropiat afectiv era vărul ei, Nathaniel: „Băiatul era la curent cu tot ce făcea sau gândea ea; Alma îi dăduse o cheie de la jurnalul vieții, însă el n-avea nevoi să citească, știa tot”. Această legătură se va îmbogăți treptat și se va transforma, peste timp, într-un mariaj consolidat de o prietenie autentică. Ale cărui note definitorii erau empatia, dăruirea, tandrețea și solidaritatea. Manifestate, mai ales, în momentele de cumpănă, de criză ale vieții fiecăruia: „Se simțeau atât de legați, de parcă ar fi fost gemenii niciodată despărțiți. Își ghiceau orice gând, orice stare de spirit și orice dorință, chiar înainte de a fi fost rostită, își terminau unul altuia frazele. Iubirea pe care și-o purtau era mai presus de orice îndoială, ca și extraordinara lor prietenie”.

Dincolo de această relație conjugală privilegiată, de masca socială și mondenă, Irina și Seth vor afla că sufletul Almei purta un secret mistuitor. Căruia i se datorau, credeau ei, disparițiile imprevizibile și misterioase ale bătrânei. Căutării lor detectiviste ce îi va pune capăt Alma, prin mărturisirea iubirii ardente pentru Ichimei, fiul grădinarului, izvorâtă încă din copilărie. După atacul japonezilor de la Pearl Harbor, când cei doi au fost despărțiți de brutalitatea războiului, Ichimei a ajuns într-un lagăr de concentrație, împreună cu familia sa, la Topaz, în Utah, în plin deșert, deoarece „gălbejiții” au fost expulzați din America. În ciuda vitregiilor sorții, au corespondat, destul de sincopat. După foarte mulți ani, s-au regăsit și au trăit o relație pasională, dar interzisă de cutumele morale și sociale. Alma n-a reușit să lupte cu propriile prejudecăți și, după ce a rămas însărcinată, s-a căsătorit cu Nathaniel, ca să-și salveze reputația. Multă vreme nu și-a iertat lașitatea, a fost măcinată de vinovăție și remușcări.

Deși au traversat deșertul absenței o perioadă îndelungată, destinul le-a oferit, din nou, șansa reîntîlnirii. Când s-au revăzut, focul mocnit al dragostei s-a reaprins și a continuat să ardă intens: „Ichimei era imuabil și etern. Pielea o ardea de dorință și dragoste, voia să întindă mâna și să-l atingă, să se apropie de el, să-și afunde nasul în gâtul lui și să verifice dacă mirosea și acum a pământ și a iarbă, să-i spună că fără el trăia ca adormită, că nimeni și nimic nu putea umple golul teribil al absenței sale, că ar fi dat totul ca să mai fie goală în brațele lui, nimic altceva nu conta...”. De atunci, întâlnirile clandestine ale celor doi amânți s-au consumat în afara duratei cotidiene a vieții lor, „într-un compartiment separat”, fără să-i afecteze pe cei care le erau parteneri maritali. Scrisorile au devenit hrana lor sufletească și, în egală măsură, oglinda universului interior al fiecăruia: „Misivele Almei erau directe și exprimau toată durerea unei femei care suferă că nu-l are în preajmă; cele ale lui Ichimei erau ca o apă calmă și cristalină, dar printre rânduri palpită pasiunea

împărtășită. În ele, Alma descoperea complicata țesătură interioară a omului, emoțiile, visele și idealurile sale; l-a cunoscut, l-a iubit și l-a dorit mai mult prin scrisori decât prin acrobațiile lor amoroase”.

Aceste epistole, extrem de prețioase pentru Alma, i-au fost lăsate moștenire Irinei, Ca semn de prietenie, de încredere afectivă totală. Astfel, povestea de dragoste a bătrânei a devenit tămăduitoare pentru femeia traumatizată de experiențe nefaste: „A simțit că în piept ceva se spărgea cu un zgomot mare, că inima recunoscătoare îi creștea și palpită ca o anemonă transparentă în apa mării”. Mai mult decât iubirea răbdătoare a lui Seth, acest gest suprem de dăruire i-a redat tinerei puterea de a renaște, de a se elibera de toți demonii trecutului, mai ales de obsesia maculării.

Romanul Isabellei Allende recompune două povești de dragoste, împletite peste timp. Reflectorii ai personalității fascinante a bătrânei, grație căreia s-au cunoscut, Irina și Seth își vor căuta împreună fericirea, pe măsură ce vor reconstitui, din confesiuni și scrisori, dragostea eternă, absolută a Almei și al lui Ichimei, amantul japonez: „Ne-am spus adesea că destinul nostru este să ne iubim, că ne-am iubit în vieți anterioare și vom continua să ne regăsim în vieți viitoare. Sau poate că nu există nici trecut, nici viitor și totul se întâmplă simultan, în dimensiunile infinite ale Universului. Dacă e așa, suntem împreună mereu, pentru eternitate”.

Pledoarie pentru întregirea ființei prin iubire și prietenie, pentru comuniune și recuperarea identității prin celălalt, Amantul japonez rămâne, fără îndoială, o carte frumoasă și luminoasă, în ciuda unor clișee narative care amintesc de senzaționalul telenovelistic.

Vasile GOGEA

ANAMNESIS

...ochiul grec din floarea latină...

(compoziție cu iriși)

Dimineată de duminică. O zi prognozată caniculară. Lucia (“soția din dotare”, cum ar fi spus *Cajvaneul*), revine în casă după ce a udat florile din curte. Trece prin dreptul ușii de la camera în care eu stau în fața calculatorului: are cîțiva iriși în mină. Simte că o privesc, de dincolo de monitorul *LG* care mă ”ascunde”. Îmi răspunde la o întrebare pe care nu i-o pun:

- I-am adus în casă. Soarele de mai tîrziu îi va pîrjoli. În apă, vor rezista mai mult... .

- Da – îi răspund -, vor *orbi!*.

- De ce ești cinic? – mă dojeneste.

Dar nu sunt cinic. Pur și simplu mi-am amintit un comentariu al lui Vasile Andru (creatorul psihoterapiei isihaste, într-un număr al revistei *Convorbiri literare*) la un volum de poezii semnat de părintele Theodor Damian, (*Stihiri cu stînjene*):

”*Stînjenei (ca să explicăm tot titlul volumului) înseamnă, la Theodor Damian un concept ordonator: este și **nume**, și **numen**. Este și floare privită cu ochii fizici; este și privirea care se face floare, se face obiectul privit, într-o continuitate de care devenim conștienți la un anumit voltaj al percepției, sau la despovărare de egoul suveran. Stînjenele, în botanică, se zice **iris**.*

Dar iris este și cercul ochiului, partea pigmentată dintre pupilă și corneă.

Așadar, iris este și floare și ochi (vedere, esență).

Amănunt etimologic. Iris ca stînjenele este din latină; iris ca ochi este din grecește.”

(Aflu, de la Doamna Magda Ursache, că irișii erau florile preferate ale lui Mihai Ursachi. Iar Iris, e un personaj din volumul Domniei Sale, *Bursa de iluzii*.)

Irișii despre care scriu sunt, însă, din grădina noastră, iar *ochiul* e al soției mele. Cum aș putea fi *cinic!*

Prezența prietenului meu s-a aburit ca o oglindă într-o baie supra-încălzită. Voiam să mă eliberez, să mă spăl de acea multitudine de senzații care mă ocrotesc de viață, care mă izolează cu firele lor lipicioase, de păianjen care-și ține prada, de o percepere directă a obiectelor. Și n-am reușit să rămân curat, să pot reconstitui totul în puritate, memoria trădătoare a înmormântat, în adâncurile creierului, atmosfera concretă, înlănțuire de evenimente care formează singurul adevăr. Restul nu e decât înșelătorie, combinare arbitrară de date, senzații și experiențe pe care le-am trăit în alte condiții, în alte locuri, cu alte persoane decât acelea care au participat direct la această întâmplare.

Mă întreb dacă am dreptul să amestec, cu atâta lipsă de scrupule, trăirile mele cu ale altora, dacă pot susține că reconstitui-reaceasta are cel mai mic drept la existență, dacă minciunile acumulate aici nu dăunează nimănui și mai ales memoriei prietenului meu a cărui amintire vagă, atât de veche de parcă ar aparține altui timp, mă bântuie totuși cu perseverență. Ar fi necesară ordonarea materialului memorial de care dispun, înainte de a porni pe drumul alunecos și cețos al povestirii, al acestei arbi trare reconstituiri la care mă voi preta având conștiința nimicniciei mele, a dificultății de a spune adevărul și numai adevărul. Iată de ce voi porni la drum începând să stabilesc un inventar al puține lor lucruri precise pe care le am la îndemână. Gruparea lor pe categorii mi se pare necesară pentru a putea organiza inventarul exact, încercând să trișez cât mai puțin, dar fiind conștient că la marginea adevărului stă minciuna memoriei, acest dușman de moarte al meu și al tuturor. Senzații sau, mai exact, percepții vizuale, selecționarea lor mi se pare imposibilă și se vor strecura, chiar și fără voia mea, printre aspectele pur optice, notații al căror caracter nebulos le va face să intre în contact cu alt tip de senzații, fără să le pot păstra puritatea inițială, pe care le-o presupun.

Văd fire de barbă, țepoase (iată că de la început a intervenit o percepție tactilă pe care, ciudat, o reconstitui totuși vizual ; poate pe baza unei experiențe pe care mi-a oferit-o propria mea barbă), negrul unui ochi (nu mai sunt sigur că era negru, poate altcineva avea ochiul negru, cineva dintre cei care erau în barcă, acum mi se pare că știu că ochii lui erau albaștri sau, poate, verzi, în orice caz aveau o culoare deschisă, limpede), o frunte cu riduri, părul unsuros, dacă ar fi trăit ar fi chelit desigur foarte repede, căci producția glandelor sebacee era foarte mare și, după câte știu, asta are influență asupra respirației celulelor care produc firele de cheratină ale părului. Trebuie să te speli des pe cap și cu toate acestea gresarea se face rapid, pernele se murdăresc, părul cade cu rădăcina cu tot și, atunci când te speli, grâmezi de păr înfundă chiuveta : dar mint și acum, părul meu e acela care se manifestă așa, uneori sunt întrebat dacă folosesc ulei, căci seara, la lumina neonului, chica mea strălucește albastrui. Unor femei le place părul meu și-mi spun că e negru ca „pana corbului”, dar e puțin probabil că au văzut corbi vreodată și totul nu e decât o expresie de rutină, preluată fără discernământ, comoditate a gândului și metodă de încântare a adversarului.

Văd apoi o sticlă verde, rotundă, înaltă, o plan șetă cenușie pentru desen, o pânză cărămizie care o acoperă pe jumătate, trei fire vestejite, de ceapă verde cândva, lungi și cu vârfurile gălbui (știu că asta e culoarea), un ardei roșu, grăsun, și pe o hârtie replica acestui conglomerat care se numește natură moartă, în culori vii, atât de vii încât par mai adevărate decât cele ale modelului, în același timp, contururile nete, suprafețele deli mitate, o pată albă pe verdele sticios, ca o lumină răătăcită acolo, apoi nasul îngust și subțire al unui om, pomeții osoși, pielea întinsă, lucioasă, model nemîșcat și înțepenit pe un podium înalt.

Printre aceste vedenii l-am cunoscut, făcând desen după model, natuiri moarte și portrete, pregătindu-ne amândoi pentru examenul de admitere la institut. Ne impregnam încet de praful acela cenușiu al culorilor pastel, când amestecate nuanțele se pierd și mor în gri, ni se lipsea de mâini, se prefira pe pantaloni și ajungea pe podea.

Selecția pe locurile numărate era severă, se aplicau criteriile luptei de clasă. După repetate încercări nereușite (nu din lipsă de talent, ci fiindcă se părea că nu-și alesese prea bine părinții) și un scurt popas pe un șantier (despre care nu-î plăcea să vorbească, doar uneori zicea că îl dor brațele și degetele i se umflau la încheieturi), intrase la secția de grafică. Spre deosebire de el, nu aveam decât o înclinație vagă pentru pictură, aş putea spune chiar că nu aveam decât un pic de talent, nereușita mea a fost deci un act de dreptate.

Încăpățânarea lui îi adusese o victorie, târzie, dar timpul pierdut nu mai poate fi recuperat.

Cei trei ani de facultate sunt un timp pe care l-a petrecut citind și desenând după model. Nu se putea altfel, pentru că nu ai voie să faci ce te taie capul, ci să copiezi fidel, căci linia trebuie să semene cu obiectul, linia să-l înconjoare supusă decalogului care cere să crezi într-unul și să te bucuri, obiectul să i se supună liniei.

Au trecut trei ani și iată că acum, când am încercat să recuperez o pânză, un carton, o hârtie „fircălită” care să-l reprezinte, nu am găsit decât chipurile fade ale unor gipsuri copiate în carbune, aceleași serii de portrete inexpresive care purtau urmele corecturilor făcute de profesori și convingerea mea, că moartea a dus cu ea un mare artist, se clatină. Nu pot dovedi lumii că am dreptate, pentru că n-a rămas nici o urmă convingătoare din enormul travaliu pe care îl înfăptuia creierul său obsedat de culori și forme.

Pe dosul unui carton pictat de el în culori terne, mai degrabă

„Morala este religia frumosului.”

NR. 41, aprilie / 2017

nuanțe de gri, reprezentând un grup de muncitori voioși și vânjoși, care transportau împreună, pe umeri, o bârnă pentru podiumul unui manifestații de masă, am găsit, totuși, un desen în tuș cu linii de o siguranță și o simplitate uimitoare, care contrastau cu neo-cubis-mul realist al compoziției de pe față. Era silueta unui bărbat spătos cu cap de taur, coarnele lungi răsucite în sus țineau între ele un oval, poate o oglindă metalică în care se întrezărea profilul unei femei care semăna cu Ariadna. Am dat cartonul la încadrat, pus între două placi de sticlă, ca să poată fi văzute cele două fețe ale medaliei. Am expus lucrarea pe peretele pe care îl văd acum, când scriu, alături de o icoană pe sticlă ce-l reprezintă pe Sfântu Gheorghe călare pe un bidiviu, cu lancea înfiptă în gura deschisă a unui dragon verde.

Presupun că procesul acesta de supunere la interdicții a fost îndelung, că a însemnat o înfrângere sistematică a unor impulsuri, o bătălie în adâncimi, despre care am aflat câte ceva numai din versurile pe care le-a lăsat într-un caiet, care nu sunt nici măcar prea originale, dar din care răzbate un chin, o presiune, o spaimă, o tensiune tenace, culorile reci ale unor tablouri închipuite și nerealizate, ale unor spații imaginare, în timp ce în atelier el lucra cu minuție fruntea, pomeții și urechile unui portret de bărbat cu nasul ascuțit, îngust, cu pomeții osoși, peste care pielea stătea întinsă și lucioasă, pergamentoasă.

Cățiva prieteni au încercat să încropească o expoziție postumă din lucrările găsite prin atelier sau din cartoanele din camera lui de lângă cinematograf, dar a fost imposibil să se expună aceste piese care nu-l reprezentau, se zice.

Unii colegi răutăcioși, simpli și banali invidioși, au început să șoptească că în jurul lui s-a creat o legendă, că a fost desigur talentat, dar că, până la urmă, nici nu se știe exact cât de talentat și că era probabil mai mult un teoretician, un fel de animator, decât un pictor adevărat.

Înclin să cred că nimic din toate astea nu e adevărat și că, dacă ar fi trăit, ar fi dovedit că încăpățânarea lui ascundea o originalita-te acută, o personalitate care încă se gândea pe sine, dar nu pot argumenta fizic acesteă convingere a mea pentru că nu mai am la îndemână nici o lucrare. Și, deja, au trecut ani mulți, iar eu am rămas doar cu amintirea unei convingeri, nu cu ideile pe care mi le expunea uneori. De altfel, în timpul facultății, ne-am întâlnit destul de rar, și cu toate că întâlnirile noastre erau atunci prelungite, pentru a suplini timpul în care nu puteam să comunicăm, discutam mai mult despre femei, despre lumea noastră mică, pentru că eram tineri și studenți, pentru că la douăzeci și doi de ani nu știi încă prea multe despre aceste lucruri și timpul, trupul își cer drepturile. De atunci am încercat să recitesc măcar poeziile lui și să caut, sub poighița fremătătoare a sintagmelor uneori siluite, stă rile lui fluctuante, obsesiile, convulsiile, opintelile, apartenența la un spirit al generației, cu cărțilelile noastre reținute, care ne sufocau ca o tuse cronică, seacă, fără șansa de a expectora.

Textele sale nu-mi păreau și nu îmi par poezii, n-aș avea curajul să le numesc astfel, nici lui nu-î plăcea să le spună așa. Sunt texte pentru o stare, transcrieri îndemânatice, jocuri facile de vorbe, tremurate împerecheri și silnice frazări, de sub care răzbește (dintre care răzbește) o tensiune modulată neverosimil, un opti mism al celui care a trăit înfrângerea, care știe că ea poate fi depășită în numele unui ideal uman atotputernic, o dulce reverie și un erotism subli mat și neindividualizat.

Voi transcrie poate cândva, poate chiar acum, din cele câteva caiete cu spirală care constituie legatul său, textele pentru o stare în care mă simt exprimat și eu, acelea pe care le-aș fi scris dacă aş fi nu supus, ci suveran.

Dar văd, văd încă apa oleioasă a Dunării, nisipul negru al plajei, costumul lui de baie roșu, din lână, puțin cam larg, trupurile lor vinete și părul plin de nisip, ca și ochii întredeschiși între pleoapele cărora se adunaseră, peste albul albastrui al globului ocular și peste irișii negri, grăunțe de nisip, adică scoici sfărâmate mărunț de valuri, pulovărul lui de lână cenușie cu striuri, fața arsă de soare a marinarului bătrân, părul lui roșcovan, marginea bărcii roasă și plină de așchii, frânghia groasă înnodată și răsucită în formă de opt, cu care vâsla era prinsă de un ax metalic, o picătură de apă care se prelinge din vârful degetului meu arătător, grătarul de lemn tocit al punții, imaginea lui imprimată în pielea Ariadnei, piele plină de petele roșii ale înțepăturilor de țăntar, o piatră cu o inscripție englezească sau turcească în cimitirul suliniot. Și mai văd cețuri mari, acele timpuri care nu se mai întorc, acele chipuri care nu mai poartă, pentru mine, nici un nume.

Aud sirenele de vapor, un fâșăit de nisip care curge printre degete, foșnetul valurilor care ling nisipul, scrâșnetul nisipului sub talpă, zornăitul cataramei de la sandaua mea pe care o scutur pășind, scufundându-mă obositor prin nisip, un țipăt de femeie care parcă naște, clipocit de valuri, o zbatere între ape, câteva nume din care rețin doar melodia, ființele numite dispar cum dispare succesiunea concretă a sunetelor.

Cuvintele ei, era frumoasă, cum o chema, era inteligentă, cum poți să, fata, barca, știa ceva ce alții nu știau, am crezut, aş fi, era, poate : sunt zgomote nenumărate, acum glasul unui crainic care spune ceva la radio, la aeroport cetățenii capitalei au ținut să întâmpine, bușituri de pași la etajul nouă al blocului, zgomotul apei în țeava, parcă undeva fierbe, făcănitul mașinii de scris, soția mea trece prin camera târșăindu-și pantofii de casă, clinchet ciobit de vase în bucătărie. Pe fereastra bucătăriei, prin care mă uit când o deschid ca iasă fumul de țigară, se vede valea inundată, râul și-a

ieșit din matcă mâlos și oamenii care se urcă pe acoperișuri ca la potop, să nu fie duși de vârtej, să scape. Un pod de lemn lunecă la vale smuls dintre maluri. Dar aceste sunete nu se pot transcrie, ar trebui să înregistrez totul pe o bandă de magnetofon și să-i rog pe cei ce vor citi aceste rânduri să asculte banda pentru a se amplasa în ambianța sonoră în care scriu, se nasc în urechile mele, se nasc și mor tot atât de repede, abia aş avea timp să le notez pe un portativ, s-au pierdut în vânt, între cer și pământ, departe de voi și de noi, nici o memorie nu le-a înregistrat și mie mi se pare că sunt aceleași cu cele de atunci, dar le-am produs pentru nevoile mele, nici nu le-am auzit, nu mai există de mult, n-au existat niciodată, doar foșnetul apei peste nisip și pocnetele scurte ale bulelor care se sparg atunci când apa se strecoară înfrigurată printre grăunții de scoică, acela e singurul zgomot real, știu sigur că și acum pocnesc acolo, departe, bule minuscule, că apa trece peste nisip și curge înapoi spre mare, că vine și urcă, se infiltrează apoi o dată cu valul la capătul puterilor și din nou, acolo, numai acolo, nu numai acolo, ci pe toate plajele lumii, la toate întâlnirile apei cu țărmul, același foșnet, același pocnet slab, de mult timp, de totdeauna, la întâlni-reea apei cu pământul.

Și cioburile scoicilor, sideful mărunț se roade, se rupe, se frânge, se tocește mărunț, din ce în ce mai mărunț, până nu mai poți recunoaște în bobul de nisip nimic din strălucirea de altădată a sidefului, din irizările lui sub lumină, până când totul nu e decât o suprafață granuloasă de nisip gălbui, fulgerând uneori sub o rază stinsă imediat, pentru că soarele se mișcă pe cer și pentru că nisipul gălbui a fost cândva scoică, și cândva om, și cândva zburătoare.

Mirosurile sunt prezente în nări. Mirosurile trupului meu transpirat, mirosul uleiului care plutește pe apă, al mălului în care putrezesc ființe, al mâinilor, de catran, de pește putred sau viu, grețos, miros de portocale, de uleiuri de in cu care se topecs culorile, de umezeală, înțepător, de ier buri uscate acolo lângă ruinele cetății, arse, de balebă, mirosul trupului ei, mirosul acelor trupuri scăldate în soare, de usturoi, căci peștele se pregătea totdeauna cu mujdei mult, de abur fierbinte, de parfum puternic de zambile, miros acru de lături, de gunoaie dospite în rezervorul din pivnița blocului, și iarăși nimic nu e sigur, nu știu dacă aceste mirosuri au vreo legătură cu viața sau moartea prietenului meu, dacă nările mele nu le rețin, le evocă doar pentru a pune ceva peste străine întâmplări. Și numai firavele legături dintre întâm-plări și amintiri îngăduie reactualizarea lor acum când scriu, când mă străduiesc să reconstitui un mediu și când neputința mea mi se pare tot mai evidentă, viclenia memoriei tot mai insuportabilă, înjositoare.

Trecutul se înmagazinează astfel pe stocuri de percepții, de imagini vizuale sau auditive, dar memoria nu e decât o trădare, creierul meu e poate un rezervor de imagini, dar chipul lor e șters, fața lor, o mască arsă de acizi, deformată, mincinoasă și trădătoare. Logica rece îmi cere ca valurile pe care doresc să le văd, pentru că știu că le-am văzut, să facă zgomot, și atunci aleg dintre zgomote, aleg dintre cuvintele care numesc zgomote, pe acelea care mi se par potrivite, dar nimeni nu-mi poate garanta că alegerea mea e bună, că potrivirea între miș care și sunet este corectă. Un proces de impunere a selecției pe care o operez, în condițiile unui deplin arbitrar. Și atunci cum aş putea garanta măcar verosimilitatea întâmplărilor, măcar adevărul acestor rânduri, pe care le înșir nu mai din dorința de a răscoli, într-un act de o cruzime nemărginită, memoria aceasta, umilind-o, arătându-i că este incompetentă, neputincioasă și că mă minte, așa cum mă face să-i mint la rândul meu pe alții, forțându-i să-mi accepte convenția, să joace cu mine un joc pe care l-am inventat și ale cărui reguli le știu doar eu ?

Și atunci simt că pielea ei era netedă, că nisipul zgărie, că apa e umedă și caldă (tautologie pentru apa unei mări, vara !), că lemnul înțeapă și e tare, că mălul alunecă mai ușor printre degete decât nisipul, că firele de lână ale pulovărului său ar trebui să fie mai puțin aspre decât lemnul, că sunt aspre, că barba înțeapă când îmi apăs firele cu buricele degetelor, că atâtea lucruri sunt fierbinți, umede, striate, uscate. Și aici ar trebui să înșir toate senzațiile pe care le-am încercat sau despre care știu că există, dar cum ar putea ele să mă ajute să evoc exact, precis, nemăsluit, imaginea, viața, ideile, dragostea și moartea, tristețea și neputința mea în fața atâtor pagini în care încerc să spun adevăr și care nu sunt decât cuvinte, cuvinte alăturate după reguli pe care mi le-am însușit citind și eu, la rândul meu, paginile altor oameni care s-au străduit și ei să facă acest lucru, auzind cum vorbesc și citind cum povestesc.

Și de atâta timp jocul acesta e o încercare disperată de a fixa, de a cuprinde, de a povesti, de a învia un timp care s-a scurs, un om care a murit, o întâmplare care mi se pare pilduitoare, o întâmplare tristă sau veselă și a cărei scurgere irepetabilă rămâne într-un fragment de șir, descompusă în mișcări tulburi, scurte, abrupte, despărțită de golurile care se cascade între cuvinte.

Am renunțat să transcriu un dialog închipuit cu izul acela de autentic pe care unii știu să i-l dea pentru a micșora distanța între vorbe, convinși că astfel ele vor fi solidare, puternice, vii, dar golul există, și între cuvinte călătoresc viețile noastre, sorii, nisipurile amestecate, tăcute și cuvintele sunt fără gheare.

Pentru că, la două săptămâni după ce unii îl văzuseră ultima oară, aproape de tutungeria de lângă pod, s-a aflat că a murit înecat în mare, la Sulina.

Continuare în pag. 13

...Discurs despre memorie...

Urmare din pag. 14

S-a zis că plecase cu un grup de studenți pentru că se îndrăgostise de o fată de la franceză. Au ieșit, mi s-a spus, spre seară pe plaja goală, după o zi foarte călduroasă, s-au dezbrăcat, au intrat în apă și s-au iubit așa, în picioare, în timp ce valurile calde foșneau spre plajă ca o mătase alunecată.

Li s-a părut că vine cineva și s-au speriat și nu s-au mai putut despărți. Umbra, care avea cap de taur, cu coarne lungi și curbate în sus, s-a oprit la o anumită distanță și s-a așezat pe nisip, așteptând. Știau că în asemenea cazuri trebuie să-ți păstrezi calmul, au așteptat și ei nemișcați și tăcuți, strânși unul într-altul până când li s-a făcut frig și atunci au hotărât, pentru că umbra nu se mișca după soare, să încerce să o ocolească, ieșind altundeva pe plajă, și să aștepte. Apoi el va fugi să aducă hainele și ea va sta acoperită de nisip. Au făcut câțiva metri într-o parte, prin apă, strângându-se mereu în brațe, ca să nu se piardă, să nu-i cuprindă panica, dar călcând într-un gol au simțit valul deasupra capului, s-au înclăștat și s-au înecat, iar valurile i-au azvârlit peste trei zile la mal, cu trupurile diforme. Așa mi s-a spus că s-au întâmplat lucrurile, dar pentru că nimeni n-a fost acolo (decât umbra aceea cu cap de taur și coarne lungi), nu cred că cineva poate ști exact cum a fost, și totul este o deducție, fiindcă, se zice, trupurile lor au rămas înclăștate pe nisip.

Eu însă știu adevărul. Când barca începu să ia apă, bătrânul marinar ne spuse să ne lăsăm în apă și să ne ținem de marginea bărcii. Mă lăsaî încet peste bord, apa era rece și tulbure, o simții îmbibându-se în pulovăr și urcându-mi spre gât prin fibrele lânii ca prin niște capilare. Cu mâna stângă lopătam cu forță, căutând, ca și ceilalți, să trag spre mal. El a sărit în apă. Era bărbos și palid pentru că Ariadna nu știa să înoate. Sări și ea, dispăru în adânc. Când ieși la suprafață eram la un cot de ea. Vru să se prindă de marginea bărcii și n-o găsi. El îi întinse mâna. N-o mai ajunse. Atunci se lăsă de barcă și, făcând o mișcare într-o parte, o prinse de mână. Se zbătură apucați parcă de ceva dedesubt și dispărură în adânc. El apăru apoi cu o mână în sus. Se uită la mine o clipă și dispăru din nou. Bătrânul marinar se aruncă spre ei și dispăru acolo unde apa se învâртеja deasupra lor. Îi mai văzui spatele deasupra apei, cocoșat, apoi nu l-am mai văzut și nimeni nu mai spuse nimic, ci începurăm să înotăm, ținându-ne de barcă, spre mal. Eram obosiți, ne-am uitat uimiți unul la altul, apa îmi curgea din vârful degetelor și pantalonii mi se lipiseră de coapse, reci. Bătea vântul și deodată una din fete tipă scurt și deznădăjduit, un tipăt de femeie care naște, gâfâind, din piept. Și am înțeles că, pentru noi, el, Ariadna și marinarul sunt niște prieteni plecați pe care nu-i vom mai vedea niciodată, plecați în împărăția Dunării bătrâne, dincolo de oglinda tulbure, de lut.

După căutări fără sens, cei câțiva oameni ai că pităniei portului ne-au spus că apa îi va arunca pe țarm. Au călătorit trupurile lor spre mare, au fost îmbrățișate de lacrima ei uriașă, ei înșiși îm brățișați în moarte. A treia zi au fost găsiți pe țarm, lângă un turn grăniceresc, care ne păzea de invazii, la o distanță mică unul de altul, cu părul plin de nisip, clătînându-se rar, pe spate, în ritmul valurilor lungi.

Excursia avea în program vizitarea Deltei, dar drumul fusese monoton, imbarcați pe un remorcher de pe Dunărea măloasă, printre maluri cu tufe de sălcii continui, pe brațul de sud, spre o cherhana, unde urma să mâncăm pește. Ne-am întors apoi pînă la încrengătură principală și a urmat alunecarea în linie dreaptă pe brațul central, navigabil. Aceleași bordeie de pescari, pontoane minuscule, clădiri mai mari pe malul înalt, uneori sălcii aplecate spre apă, aceeași căldură, blocată în aer și pește gătit în trei feluri și apă minerală clocită. Ziua zăceam pe puntea de sus, copleșiți de sudoare, încercând să citim, arși de soarele nemilos și fix. Grătarele de lemn puse peste metalul punții ni se impregnau în carne. Seara ieșeam pe punte și dansam. Fetele arborau la început tocuri înalte și rochii ușoare, cu brațe și piepturi dezgolite, dar țăntării și frigul le-au îmbrăcat. Se dansa și se bea coniac. În puloverul lui albastru, lung și cu gâtul înalt, el dansa totdeauna cu Ariadna. Era nebărbierit și o auzeam uneori cum se plânge că o zgărie și că ar fi cazul să se radă zilnic. Era inutil, pentru că, de când îl știu eu, a purtat o barbă de două zile. Barbă de artist care îi dădea un aer ciudat, părea că suferă, că îi murise cineva de curând și că nu are chef acum de nimic. Un martir plictisit de niște chinuri prea lungi, devenite indifferente.

Sosisem la Sulina dimineața. Atunci Ariadna ne-a propus să mergem cu toții în Delta adevărată, căci n-am văzut nimic din ea, tot navigând doar pe brațele dragate. Ea mai fusese, zicea, știa să se descurce în labirintul canalelor, avea memoria bună, vedea și memora detalii pe care ceilalți le ignorau. Dar, pentru siguranță, era mai bine să avem un ghid localnic. El a făcut rost de o barcă și de un bătrân marinar, îmbrăcat cu o bluză vărgată, așa cum le stă bine marinarilor, bărbos, cu fața arsă și încrețită de sare. Aventura începea. Ne-am urcat în barcă mai sus de port și am pornit. Barca era veche, smolită, cu vâsle mari și lungi prinse de bord cu ochiuri de frânghie. Am intrat repede într-un braț de Deltă, un coridor verde cu pereți înalți. Ariadna a scos un ghem de sfoară și a legat un capăt de o salcie la intrare. Apoi s-a așezat la pupă, pe genunchii lui, desfășurând încet firul pe care îl lăsa să se depună pe încrengăturile frunzelor ascuțite, de trestie proaspete. Fetele își țineau mâinile în apă,

Victor ȘTIR

Editura Fundației *Anastasia* din București a publicat recent volumul *Intelctuali* îmbericiți de Mircea Gelu Buta, și cartea apărută în foarte frumoase condiții grafice beneficiază, la acest capitol, de concepția Doinei Dumitrescu, iar coperta este o reproducere după lucrarea intitulată *Codificare teologică*, semnată de academicianul Sorin Dumitrescu, după cum se cunoaște, directorul editurii. Volumul cuprinde, după precizările de pe pagina de titlu, articole publicate de autor între anii 2013 și 2016, în revistele *Renaștere* și *Tabor* ale Mitropoliei Ortodoxe a Clujului.

Mircea Buta face parte dintr-un neam de intelectuali cu totul aparte, în sensul că pe lângă o cariera de medic de excepție, desfășoară, în paralel, o activitate de cadru didactic universitar, fiind profesor de bioetică la Facultatea de Teologie a Universității „Babeș-Bolyai”.

Exprimarea personalității sale a dobândit pe parcursul anilor o plajă amplă de manifestare, de la literatură, ne gândim la romanul „Tabloul de absolvire”, la volume de eseuri, constituite din reflecții asupra vieții, de asemenea, cărți de interviuri acordate scriitorului Dan Ciachir, pe teme religioase și nu numai, din care se poate desprinde o veritabilă maieutica a zidirii duhovnicești a persoanei umane și stărilor sale existențiale. De ani mulți, Mircea Gelu Buta se ocupă de cercetarea istorică a zonei Bistriței-Năsăud, sub raportul relațiilor avute de ținut cu administrația imperial-austriacă și publicând un mare volum de documente, în câteva cărți semnate împreună cu cercetătorul doctor Adrian Onofreiu de la Arhivele Statului Bistrița-Năsăud. Pasiunea pentru istorie a lui Mircea Gelu Buta este organic relaționată cu evidențierea dezvoltării istorice a elementului românesc din Bistrița și din întreaga Transilvanie în perioada sfârșitului de secol XIX și după 1918. Este știut că, printr-un pervers aranjament religios și politic, Biserica catolică și puterea politică sprijinită pe trei picioare - „maghiari, sași și secui” - au încercat deznaționalizarea românilor și dezbinarea lor religioasă, împingându-i forțat spre uniație, spre Unirea cu Roma, sfâșietoare pentru unitatea bisericii ortodoxe. Această latură a activității lui Mircea Gelu Buta este menită să recupereze demnitatea românească în contextul unui joc politic inegal care-i scotea pe români de la masa deciziei istorice care-i privea.

Autorul a avut inițiativa recuperării unei mari personalități artistice aproape uitate, îl numim pe Constantin Pavel, de asemenea, a ridicat mai multe paraclise și biserici în secții ale Spitalului Județean; a avut inițiativa unor monumente de for public, ca bustul lui Alexandru Vaida Voievod, partizan al Unirii de la 1918 și om politic de calibru european. Nu uităm nici Monografia în două volume, dedicată omului politic Victor Moldovan.

Coordonatele majore ale activității lui Mircea Gelu Buta sunt patriotismul și spiritualitatea ortodoxă ca pivoți ai dezvoltării istorice și ființiale românești.

În capul volumului *Intelctuali* îmbericiți stă textul semnat de academicianul Sorin Dumitrescu din care redăm: „*O carte, de dorit în biblioteca fiecărui român... Cum numele de intelectual în bisericit poate surprinde și chiar a irita pe mulți liber cugetători, ne-am simțit datori să oferim cititorului modul în care credem că trebuie înțeleasă noțiunea, mai exact, calitatea sau categoria acestei tipologii intelectuale... În cazul celui îmbericit, faptul ca se*

bucuroase de răcoarea apei. El o cuprinsese pe Ariadna de talie, ca să o ferească de cădere, și stăteau pe banca din spate. Nu le vedeam decât mișcărilor lente, desfășurarea atentă a firului. Apa strălucea uneori uleios. Am rătăcit îndelung prin peisajul fără puncte de reper. Marinarul lopăta rar. Eram absorbiți ca de un curent invizibil spre centrul incert al Deltei, situat undeva la întretăierea medianelor triunghiului său, triunghi în deformare continuă. Timpul, care trece și tace, era marcat doar de umbrele unor sălcii pe care aveam impresia că le mai văzusem. Deodată, după o zguduitură, una din fete a tipat că barca ia apă. Ajunsesem în centrul de greutate al Deltei. Ne-am lovit poate de o epavă metalică din vreme războiului, rămasă pe un grind și acum acoperită de apă. Toți am sărit în apă la sfatul marinarului. Cei trei au dispărut, unul după altul, trași la fund de vreo bulboană. Am reușit singur să calfatez crăpătură cu pulovărul meu și să golesc barca de apă, în vreme ce fetele se țineau tăcute de borduri. Ne-am întors înfrigurați și înspăimântați, fără ei, urmând firul lăsat în urmă, întins între sălcii pitice și trestii înalte.

Pe punte nu se mai dansa. Ne-am adunat numai din obișnuință, era liniște, până când dinspre mare s-a auzit urletul singuratic al unei sirene, un vapor urca pe fluviu. Singur, lângă o coloană de metal ruginit, care pare că duce spre cer, am plâns fără lacrimi, pentru că nu știam nimic despre ei și totuși aceste rânduri zgriburite sunt neputincioase.

1969 /mai 2017

/Intelctuali îmbericiți de Mircea Gelu Buta

potrivește intelectul și valorile acestuia, îmi dă prin acord cu valorile pravilei bisericești, iar în cazul celui ne îmbericit, faptul că aceeași pravilă reprezintă pentru el o simplă chestiune popească fără obiect și fără adevărate adevăratului statut al intelectualului în general! Să observăm că peste tot, „Intelectualul îmbericit” este văzut de libera cugetare ca o specie de intelect lipsită de autonomie...”

Ce ar fi fost dacă? este un eseu de scurtă întindere al profesorului Buta, în care pune în chestiune o problemă cândva controversată în cultura noastră: întrebarea ce ar fi fost dacă poporul nostru ar fi îmbrățișat credința catolică sau cea greco-catolică în întregime. Sunt citate nume ca Dumitru Stăniloae, cu cartea *Uniatismul din Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului roman*, de asemenea, un fragment din *Jurnalul* diplomatului român Raoul Bossey, de origine boierească-moldoveană, în care amintește că mareșalul Ion Antonescu ar fi intenționat, la un moment dat, să-l numească atașat pe lângă Sfântul Scaun, dând Papei de înțeles că dorește unirea Bisericii Ortodoxe cu Roma. Firește, era un joc diplomatic în care, se spune, era implicat, după unii, Iuliu Maniu. Concluzia textului, nu am mai fi fost poporul român de azi, cu acest profil spiritual, în cazul abdicării de la învățătura Bisericii răsăritene.

Profesorul Buta consacră textul *Biserica și monarhia*, indisolubil legate în unitatea dintre statul român și Biserica Ortodoxă, ca strălucită moștenire a Imperiului Bizantin. În aceeași măsură, autorul este preocupat de începuturile învățământului Teologic Ortodox din Ardeal, de profilul duhovnicesc al lui Andrei Buzdug, aplicatul rector al învățământului teologic (textul se numește *Crezul unui rector clujean*). Acribia cunoscută a autorului este de găsit în texte referitoare la învățământul teologic clujean, despre cei care au condus destinele școlilor teologice, între care un loc strălucit l-a ocupat episcopul Nicolae Colan. În *Mărturisiri și rememorări* sunt comentate cărțile: *S-au risipit făcătorii de basme-amintiri care dor și Mărturisiri pentru Cristos*, publicate de mitropolitul Andrei al Clujului, în care se face o documentare în arhivele CNSAS, despre rezistența la asaltul comunismului a unor nume ca: Dumitru Stăniloae, Bartolomeu Anania, Daniil Tudor, Arsenie Papacioc, Sofian Boghiu, Benedict Ghiuș, mulți componenți ai grupului Rugul Aprins de la Mănăstirea Antim, condamnați la ani grei de pușcărie. Un comentariu profund și sensibil este de citit despre Mircea Vulcănescu, model al creștinului mărturisitor. Strălucitul reprezentant al generației sale scria referitor la credința ortodoxă, la tradiția bisericii noastre că atunci când crede, o face cu credința celei mai simple bătrâne din cel mai modest sat.

Este bine cunoscută afinitatea medicilor cu artele frumoase, literatură, pictură, muzică. Dacă profesorul Buta a scris un roman și mai multe texte despre Ion Barbu, George Coșbuc și eseurile medicului Ion Vianu, în ce privește muzica își exprimă admirația pentru George Enescu, Constantin Pavel, tot în eseuri, fără a fi propriu-zis practicat al muzicii. Lui Constantin Pavel i-a dedicat o carte întreagă prin care aduce în actualitate o personalitate fascinantă a culturii române din prima jumătate a secolului al XIX-lea. În cazul numelor amintite este evidențiată pregnanța sentimentului religios, mistic, foarte puternic, manifest, la Constantin Brâncuși, despre care se știe că a fost cântăreț în strană la biserica românească din Paris, unde frecventa cu regularitate Liturgia. Se desprinde cu detașare din masa textuală portretul, plin de sensibilitate al Alicei Voinescu, filosof și om de litere, care în tinerețe i-a mărturisit profesorului cu care urma un doctorat în filosofie neo-kantiană la Marburg, în Germania, credința sa ortodoxă, de neclintit. A rămas toată viața o trăitoare în duhul credinței pe care a mărturisit-o.

Cartea are pagini de excepție, adevărate „exerciții de admirație” în secțiunea referitoare la ierarhi bisericii ortodoxe, ca patriarhul Iustinian, mitropolitul Bartolomeu, mitropolitul Andrei și alții, atât de importanți în organizarea și purtarea de grijă a comunităților pe care le-au păstori.

Volumul se încheie cu textul „O punere la punct” în care sunt subliniate derapajele lui Lucian Boia despre istoria românească, așezate în ramă de filosoful Liiceanu.

Intelctualii îmbericiți s-ar putea să fie, după posibilitățile fiecăruia, urmașii laicilor dintre care s-au ridicat uneori sfinți. Acești oameni cultivă fără excepție, și autorul evidențiază cu stăruință: adevărul, binele, iubire de aproapele nostru, iertarea, preocuparea pentru îmbunătățire, înduhovnicire. Nu este puțin lucru să se poată vedea chipul lui Dumnezeu și în dușmanul care poate avea rolul său în ecuația divină a existenței pământești.

Scriș cursiv, unitar ideatic și stilistic, volumul profesorului Mircea Gelu Buta se constituie într-o contribuție semnificativă la gândirea teologică a intelectualilor cu preocupări profunde pentru așezarea Predaniei în discursul logosului contemporan, firește, în descendența lui Nae Ionescu și accentele dobândite de timpul nostru.

Olimpia IACOB / TRADUCERI

Yanitsa Radeva s-a născut în orașul Yambol, Bulgaria. Locuiește în Sofia. Scrie poezie [(*Other Rhythm*(2003), *Candy Dish* (2011), *The Beehive of Words*(2012) **și** romane(*The Season of Yoana*, 2015)]. Volumele de versuri amintite mai sus au fost apreciate **și** premiate. Ministerul Culturii din Bulgaria a premiat-o pentru bogata activitate scriitoricească.

Patiseria stup

Are față albă
așa cum va fi **și** a mea
când mi se va împlini sorocul
fața ei este înțelepciune albă
înțelepciunea nu poate fi decât albă
așa **e** aratăta
așa e descrisă
dincolo de lumesc
ea, albină albă
pe scaunul de lângă ușă
zăbovind la nectar **și** plăcinte
într-o zi de joi lacomă de soare
și cuget:
are fața albă
așa cum va fi...

Versiunea engleză: *Vantzeti Vassilev & Vasil Slavov*

*

Bissera Videnova **s-a** născut în Sofia, unde locuiește **și** astăzi. Publică constant versuri **și** nuvele. În 2012, a fost câștigătoarea premiului la concursul de eseuri (*The Mediterranean Women Forum Essay Contest*)

Moștenire

Lasă-mi cheia odăii
cu opreliștile tale
și rămâi așa---
în umbra
din pereții aproape nepieritori
privind cu nepăsare
când demonul, năluca, fiara din tine
sătule-s de **șobolani**, de babuște
iară din zborul spre lumea asta
mușcată
sângerând
se rostogolesc
clipele

Versiunea engleză: *Vantzeti Vassilev& Vasil Slavov*

*

Gabriel Rosenstock **s-a** născut în 1949, în Irlanda postcolonialistă. Este poet, creator de haiku, eseist,nuvelist, romancier, dramaturg, autor traducător-autor a peste 180 de cărți, cele mai multe în irlandeză.

Când tu ai fost torturat

Când tu ai fost torturat **în** Abu Ghraib
toți ai noștri au fost torturați
fiecare tată, mamă
fiecare fiică, fiu,

Noi ne-am torturat

Erai ca o sperietoare de ciori, pe Cruce,
singur
niciun tâlhar la dreapta
nimeni la stânga
doar tu singur
cu mâinile întinse rugându-te odată cu noi
să se sfârșească

Versiunea engleză : *Maria Bennett și Bill Wolak*

*

Steven Sher **s-a** născut în Brooklyn; din 2012 locuiește la Ierusalim. A scris 14 cărți[*Grazing on Stars:Selected Poems*(Presa Press) and *The House of Washing Hands* (Pecan Grove Press)].

Poveste de familie, 1937

Când i-a zărit umbra
pe străzile pustiite,
Bunica i-a petrecut pe copii cu privirea
venind de la joacă. Apoi cu o privire fixă
s-a pornit să amenințe cu pumnii,

Sper să crăpați, naziști nenorociți.
Apoi peste Jersey, bântuit
de vânt, bătut de ploaie,
Hindenburg
cobora în flăcări.

*

Annelisa Addolorato este scriitoare italiană. Volumul de versuri, My Voice Seeks You: The Selected Poems of Annelisa Addolorato, publicat de Cross-Cultural Communications, în 2013, s-a bucurat de un deosebit success.

Din Oracolul caldean 1

Hecate
îmi întinde mâna
printre valuri
de sentiment întunecat
Șoptind
copiii
îi
cresc
țesând
vălul
cerului
cântând
despre trecut
cu suflare de vânt

Versiunea engleză : *Maria Bennett și Bill Wolak*

Din *My Voice Seeks You: The Selected Poems of Annelisa Addolorato*. Merrick, NY: Cross-Cultural Communications, 2013

*

Kosabuto Nagatsu s-a născut în 1934, în Hiroshima. În momentul lansării bombei atomice, acesta se afla în orașul Yamaguchi Prefecture. A scris multe poeme închinat Hiroshimei.

În Hiroshima

Când mă aflu pe pod, văd Domul Bombei Atomice
pe cealaltă parte.
În lumina sângerie a apusului, zăresc scheletul de oțel înalt,
amenințător, umbrele cărămizilor împrăstiate, debarcaderul pustiu
și simt miros de vopsea venind dinspre barăcile sărăcăcioase.
Ascult înțelesul morților mele și ale tale în nisipul albiei
râului și în oasele albe din nisip.

Amintiri despre casa în care m-am născut, despre fata drăguță
din casa de alături.
Ele nu-**și** mai lasă urmele pe drum la întoarcere **și** tot ce-mi stă
la picioare e apa umflată de maree.

Povara amintirilor zadarnice din Domul Bombei Atomice
care se înclină în noaptea inevitabilă îmi înghite cu răceală
inima.
Ah, vânturile bat peste pod.
Să fie un semn al zilei că axa Pământului va fi zdruncinată
puternic ?
Pe cealaltă parte, pe nesimțite Domul **începe** să producă raze
luminoase ciudate mai presus de **știința** mea.

*Versiunea engleză : Naoshi Koriyama**

**Naoshi Koriyama* s-a născut în 1926. A publicat *Like Underground Water: The Poetry of Mid-Twentieth Century Japan*.

*

Jotaro Wakamatsu s-a născut în 1935, în Oshu City, Iwate Prefecture. Locuiește în Fukushima Prefecture. A vizitat Cernobilul **și** a scris poeme despre tsunami **și** dezastrul nuclear care a decurs de aici.

Dovada că ești om

Omul a învățat să cultive cereale.
Omul a învățat să crească animale.

Cultivarea cerealelor și creșterea animalelor
Sunt dovada că omul e om.

Când omul nu e în stare să cultive cereale când are pământ,
și nu e în stare să crească animale când are animale,
și nu e în stare să prindă pește când marea are pește
atunci
omul nu e om, nu-i așa?

Versiunea engleză: Naoshi Koriyama

*

Józef Baran s-a născut în 1947, în Polonia. Este scriitor, critic literar, jurnalist. Este unul dintre poeții contemporani de marcă ai Poloniei. Opera lui a fost tradusă în engleză, rusă, germană, spaniolă, ebraică.

Cade prima zăpadă

Cade prima zăpadă
și ridică până la cer
muzica tăcută a copilăriei
mi-e gândul la primele lucruri
pe care nu le-aș mai face
la vremuri senine ca primăvara
deja rămase **în** urmă
încerc să-mi amintesc
gustul lor siropos **și** mirosul
cade prima zăpadă
stau la fereastră
și mă simt bătrân

Din *W blysku/ Într-o clipă de Józef Baran*, volum tradus din poloneză **în** engleză de Aniela&Jerzy Gregorek (New York, USA : Cross-Cultural Communications / Krakow, Poland: Wydawnictwo Baran I Suszynski, 2000).

*

Tomasz Marek Sobieraj.născut **în** 1964,în Polonia, este poet, scriitor, critic literar, fotograf realizator de documentare de factură socială **și** artă vizuală. Este editorul revistei de literatură **și** artă, *Krytyka Literacka*,todz, din Polonia.

Peștera Avernus

Sunt **în** fața unei caverne
căscate **și** **întunecoase**
asemenea
peșterii Avernus.

Mă uit **înăuntru**
aplecându-mă periculos de mult
peste hăul umed
inspirând
mirosul seducător
al infernului.

Însă nu am
curajul lui Aeneas.

*

Poetul **și** traducătorul polonez, ADAM SZYPER(1939-2015) a tradus poezia lui Stanley Kunitz, Philip Levine, Rumi **și** Gerald Stern.

Și dintr-o dată primăvara

Un poem m-a bântuit **în** acea noapte.
iute **și** iremediabil
ca bancul de pești tropicali
ca pelicanii dintr-o lagună trandafirie.

Ce rămâne **în** mine
tremură ca Fata Morgana
ca o libelulă **în** vara fierbinte
ca pomii de pe pe malurile râului Warta

Flori BĂLĂNESCU / Goma '77. Arhivele Securității și documentele desecretizate ale CIA

Până la începutul lunii aprilie 1977, Radio Europa Liberă a difuzat 76 de materiale aparținând lui Goma, sub formă de interviuri sau articole, precum și comentarii cu privirile la acțiunile scriitorului, care a fost arestat pe 1 aprilie 1977. Implicarea lui totală scosese România de sub cortina tăcerii. În cursul acestei luni, ziarul „Libération” (Paris) scria că Mișcarea pentru drepturile omului a luat prin surprindere autoritățile române, care credeau că printr-un discurs naționalist vor putea controla situația. Ziariștii occidentali considerau „că România lui Ceaușescu poate fi pusă pe picior de egalitate cu Cehoslovacia lui Husak și cu Rusia lui Brejnev în ce privește capitolul drepturilor omului”. Documentele desecretizate recent de CIA confirmă că și mediul diplomatic și de informații avea aceeași perspectivă asupra a ce se întâmpla în Europa de Est, în România situația fiind cu atât mai delicată, cu cât statele occidentale erau interesate în politica lor externă de cultivarea lui Ceaușescu. Diferențele personale și obiectivele diferite i-au împiedicat pe români să dea naștere unei mișcări puternice, precum în Cehoslovacia, cu toate acestea, consideră analiza americană, s-au putut găsi și motive comune, în ciuda faptului că mișcarea din România este „mică și dezorganizată”. Solidarizându-se cu autorii Chartei 77, public, Paul Goma a criticat autoritarismul lui Ceaușescu – „În România, Goma spune clar, nu sovieticii sunt problema, ci însuși Ceaușescu”. Dar ce nu știau analiștii occidentali, cu precădere americanii? Nu știau cum anume „lucrează” Securitatea pentru a-i „anihila” pe opozanți. Datele de care dispunem până în prezent arată că la nivelul politicii externe nici nu erau interesate, așa încât, eventualele informații despre „metodologia” Securității cel mai probabil rămăneau în subsolul materialelor informative.

„Sub ochelarii fumurii, Goma ascunde o inteligență ascuțită, amestecată cu o mare șiretenie îmbrăcată în naivități de copil. La prima vedere pare un copil mare între colegii lui”, spune o „sursă”. Ceea ce ne amintește de replica, mult mai profundă, a Monicăi Lovinescu, din ultimul interviu pe care l-a dat Doinei Jela: „dar Goma era un tip copilăros, copilăros în sensul bun al cuvântului. Cine ar fi făcut ce a făcut el, dacă nu avea o doză de naivitate sau de încredere în natura umană?”

O notă din 26.01.1977 relatează că pe 25 ianuarie a avut loc în casa familiei Manoliu o reuniune pentru vernisajul ultimelor lucrări ale lui Sergiu Manoliu. Informatorul află de la Goma că scriitorul „a încercat să determine pe unii scriitori să lanseze un manifest de solidaritate cu un grup de scriitori cehoslovaci care au lansat un protest public împotriva (sau ceva similar)”, redactorul notei nu scrie împotriva cui. „N-a reușit nimic. I s-a răspuns: «să vedem, să mai așteptăm poate totuși mi se va publica cartea etc.»”. „Așa sunt românii”, ar mai fi spus Goma, repetând ce-i spusese Cioran cu ani în urmă, când s-au întâlnit la Paris: „românii sunt o turmă”. O notă internă din 3 februarie menționează că în ultimul timp Goma este tot mai preocupat de „evoluția «mișcărilor protestatare» inițiate de unii intelectuali din diferite țări socialiste și în același timp urmărește realizarea «versiunii românești» a acțiunii”. Aflăm de aici și că măsurile de izolare a lui Goma au dat rezultate: „în prezent el se află în relații mai apropiate decât /sic/ cu un singur scriitor – Nicolae Breban”, căruia Goma îi propusese să semneze împreună o adeziune la mișcarea cehilor și slovacylor, dar Breban îl rugase să aștepte, „deoarece are promisiunea că i se va publica ultimul manuscris”. Drept urmare, Goma a scris și a semnat singur un text, care, potrivit informațiilor Securității, pe 28 ianuarie era în posesia consilierului politic al Ambasadei Statelor Unite la București – J. Tipton.

Scrisoarea către Kohout a fost transmisă de Radio Europa Liberă miercuri, 9 februarie 1977. Cu o zi înainte, pe 8 februarie, expediasc Scrisoarea către Conferința de la Belgrad, precum și scrisoarea deschisă adresată lui N. Ceaușescu, dar și alte texte, prin intermediul lui „Louis” (diplomatul belgian Etienne Dussart), plic ce trebuia să ajungă la scriitorul Dumitru Țepeneag, la Paris. Un raport din 9 februarie arată că agențiile de presă UPI și AFP confirmau că „Paul Goma a trimis presei din străinătate o scrisoare deschisă în sprijinul intelectualilor cehoslovaci care au semnat «CARTA 77»”, iar o notă internă din 10 februarie redă textul scrisorii. Europa Liberă a difuzat-o în aceeași zi, crainicul referindu-se la ea astfel: „textul scrisorii deschise adresate de Paul Goma dramaturgului cehoslovac Pavel Kohout și colegilor săi care au semnat «CARTA 77», scrisoare prin care scriitorul român se solidarizează cu intelectualii din Cehoslovacia care luptă pentru respectarea drepturilor omului din țara lor”. Presa internațională a reflectat același lucru: „Ziarul «DIE WELT» a publicat pe prima pagină fotografia romancierului român sub titlul «Pentru prima oară un român sprijină pe criticii regimului de la Praga».

«DIE DEUTSCHE ZEITUNG» a apărut cu o relatare intitulată «Un scriitor român publică Carta 77».

«[Süddeutsche] Zeitung» de la München relatează despre scrisoarea scriitorului român într-un articol intitulat «Blocul răsăritean. Militanții drepturilor omului devin și mai curajoși», reproducând „cu litere de o șchioapă” un pasaj din scrisoarea lui Goma.

„Frankfurter Allgemeine Zeitung” a publicat pe prima pagină „un lung reportaj sub titlul următor «Nemulțumirea din Europa Răsăriteană ia aspecte tot mai curajoase». Subtitlul acestui reportaj este următorul «Într-o scrisoare din București adresată lui KOHOUT se afirmă textual: noi trăim cu toții sub același jug»”. Același ziar publica și un editorial dedicat scrisorii de solidarizare a lui Goma, precum și un interviu cu Milovan Djilas „despre drepturile omului în Iugoslavia”. Și nota lucrătorului de Securitate reține un pasaj relevant din acest editorial: „cei oprimați de Ceaușescu nu văd într-o lungă perspectivă nici un avantaj în faptul că conducerea încearcă să întărească țara cu un leninism românesc, împotriva leninismului sovietic. Scriitorul GOMA vorbește în numele a sute de mii de concetățeni atunci când se referă textual la ceea ce numește «ocupația românească a României» și GOMA nu este fiștecine. În 1956, când repercusiunile revoltei maghiare se îndreptau spre România, el a fost aruncat în închisoare. Cartea sa «OSTINATO» a iritat atât de mult partidul încât acesta a pus în scenă un scandal la Expoziția cărții de la Frankfurt din 1971 unde era prezentat acest roman în traducere germană. O lună mai târziu Ceaușescu a strâns chinga în domeniul politicii culturale. Dar nu numai GOMA ci întreaga Românie dorește un socialism mai suportabil”. Mult-lăudata politică externă independentă de Moscova a regimului Ceaușescu pare și mai mult un voal subțire ce nu poate camufla regimul dictatorial intern, abuzurile și ilegalitățile practicate de regim împotriva cetățenilor. În ce măsură era capabilă societatea să asume un act de solidarizare într-o chestiune de ordin civic, dar în absența unor forme, fie și incipiente, de organizare civică? Dacă ne rezumăm la breasla din care făcea parte Goma – tabloul este sumbru. În ciuda unor opinii destul de diferite, dar niciodată asumate, în mare, breasla scriitorilor a fost și a rămas una conformă ideologic. Informatorul „Ady”, însărcinat să ia pulsul lumii literare, constată într-o notă din 14 februarie 1977 că declarațiile din ultima vreme din presa străină ale lui Goma, precum și „Carta 77” – care „nu este de altfel importantă la noi” – sunt puțin comentate. Singurul aspect pe care informatorul îl consideră demn de atenție este o opinie pe care scriitorul Iosif Naghiu ar fi auzit-o de la un membru al Consiliului Asociației Scriitorilor în legătură cu eventualitatea excluderii lui Goma din Uniunea Scriitorilor (din a și fost exclus când era închis la Rahova). Acel membru, „și alții”, scrie agentul în paranteză, „se vor abține pentru că nu consideră o vină faptul de a publica articole și cărți în străinătate”, iar „acei care ar semna pentru o asemenea excludere peste câțiva ani ar fi disprețuiți pentru abuz și lășitate la fel cu cei care au aplicat astfel de sancțiuni în timpul lui Gh.-Dej”.

Deja din a doua decadă a lunii februarie, presa internațională începe să vorbească despre România datorită Scrisorii deschise adresate participanților la Conferința de la Belgrad. Putem considera că scrisoarea de solidarizare cu Charta 77, expediată în luna ianuarie, precum și Scrisoarea deschisă adresată lui Nicolae Ceaușescu constituie preambulul pentru textul din 8 februarie, semnat de 8 persoane, între care Goma și soția sa, Ana-Maria. Este ceea ce dorește scriitorul de la început: un gest colectiv care să poată atrage atenția asupra încălcării drepturilor omului „și” în România, nu doar lumii libere, ci și regimului de la București.

La 40 de ani de la Mișcarea pentru drepturile omului toate variatele de compromitere și anihilare a lui Paul Goma, gândite în laboratoarele Securității, dar nefiind simple invenții, ci decupaje din mentalitate curentă postbelică românească – active în tipurile de raportare la realitate pe care le-am depistat, de exemplu, în lumea literară – sunt recognoscibile și azi. Un pasaj dintr-un alt document american secret, redactat un an mai târziu, în septembrie 1978, ne-ar putea oferi o filieră de interpretare pentru nereușita mișcării din România: „Cine sunt disidenții?” Răspunsul: „activiștii disidenți din Europa de Est provin din stratul educat al societății, ceea ce se numește inteligenția. Ei sunt femei și bărbați de toate vârstele, dedicați politic, idealisti, al căror zel și angajament îi predispun la a plăti regimului pentru comportamentul deschis, nonconformist, un preț personal substanțial”¹. În vizibil contrast, este prezentată în document situația României: cu excepția câtorva scriitori și savanți, a unui grup de clerici bapțiști, „disidenții” au fost potențiali emigranți sau membri ai minorităților naționale nemulțumite. În ciuda unei oarecare creșteri numerice, ei nu au reușit să-și mărească cercul de activiști politici dincolo de un segment restrâns al intelectualității, un potențial scenariu de politizare a altor segmente ale populației eșuând, spre deosebire de Polonia, unde au existat grupuri disidente, având un suport masiv din partea populației, ajutorul fiind atât financiar, cât și moral, în plus, beneficiind și de simpatia pasivă a comuniștilor cu vederi liberale. La care s-a adăugat influența Bisericii Catolice. Și în Cehoslovacia, numărul disidenților a crescut rapid, mai ales

¹ Detalii din sursele CIA menționate în „Weekly Summary”, 27 aprilie 1977, CIA-RDP79-00927A011500170001-8, disponibil la <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP79-00927A011500170001-8.pdf>; „Dissidence in Eastern Europe”, septembrie 1978, CIA-RDP80T00634A000900110001-5, disponibil la <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP80T00634A000900110001-5.pdf>; „MEMORANDUM. Subject: Romania: A Situation Report”, 22 septembrie 1978, CIA-RDP80T00634A000400010023-7, disponibil la <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP80T00634A000400010023-7.pdf> (1.02.2017).

din rândurile intelectualității. Mișcarea lui Goma, menționează analiza americană, a crescut de la 7 (corect 8, cu tot cu Goma) la 300 (din documentele Securității reies 427 de persoane) în mai puțin de șase luni, dar este o creștere iluzorie deoarece multe persoane au aderat pur și simplu pentru a obține dreptul de a ieși din țară. Să (re)amintim că Scrisoarea adresată Conferinței de la Belgrad nu se referea doar la respectarea dreptului de liberă circulație. În contextul în care conducătorul Mișcării a menționat de câte ori a avut ocazia că nu dorește pașaport pentru a părăsi România, nu acesta fiind motivul și scopul inițiativei sale temerare, iar alte sute de semnatori au aderat (după cum o arată documentele din DUI Goma) din același motiv al imposibilității de a mai suporta regimul dictatorial, expresia „grupare de pașaportari”, folosită de unii români, este vulgară și minimalizatoare.

Impactul mișcărilor disidente, spune analiza, nu a fost cel așteptat, disidenții nu au schimbat în mod fundamental legile și nici nu au determinat guvernele să adopte politici conciliante, disidenții reușind doar să fie hărțuiți și victime ale unor forme diverse de represiune. Lipsa de aderență a intelectualității române – aici nefiind vorba de zecile de aderenți ai lui Goma absolvenți de diferite studii superioare, profesori de școală sau de liceu, actori, alte tipuri de artiști –, ci de ceea ce documentele americane au înțeles prin „inteligenția” – face diferența. Și acest lucru este vizibil nu doar în felul în care ne raportăm mental și discursiv în sens larg la istoria recentă, ci și în lipsa de maturitate politică. Ceea ce este neașteptat în aceste documente desecretizate este tocmai că nu aduc nimic nou, în afară de unele – să le numim – perspective speciale, pe care le intuim, dar care nu fuseseră prea transparente din punct de vedere oficial. Cum ar fi că disidenții au prins curajul de a ridica probleme legate de drepturile omului în momentul în care la Washington s-a instalat administrația Carter, „orientată spre drepturile omului”. Solidarizarea este un concept cu accepțiuni neașteptat de nuanțabile. Cetățenii statelor europene luate în stăpânire ideologică de Moscova chiar înainte de sfârșitul războiului, cu ajutorul interesat al Aliaților, au simțit unda de deschidere de la Washington ca pe o mână întinsă, o promisiune. O formă de *solidarizare*.

Ținând cont de toate aceste aspecte, pare puțin că Mișcarea pentru drepturile omului din România a reușit „doar” să procure pașapoarte către lumea liberă unui număr însemnat de români (în comparație cu numărul celor care îl obțineau uneori după luni sau ani de umilințe și reveniri sau niciodată). Totodată, Mișcarea Goma a însemnat mult într-un astfel de context social, mental și politic, reușind să scoată România pentru câteva luni de zile nu doar din amorțeala proverbială, trăgând un semnal de alarmă asupra pericolului cronicizării conformismului ideologic, dar a și reușit să o situeze pe harta disidenței europene, o hartă pe care unii au numit-o a demnității. Dacă Havel – să nu uităm întrebarea deloc nevinovată a actualei inteligenții române: *De ce n-am avut și noi un Havel?* – a fost disident socialist, nu anticomunist, Goma a fost *opozant anticomunist*, nu disident. Dincolo de orice încercare de a-i încadra pe cei care în 1977 au reușit să tulbure regimurile politice din țările lor, dar și să cutremure conștiințele concetățenilor și pe ale europenilor, ei rămân oglinda în care se reflectă societățile din care provin. La 40 de ani de la acest eveniment pe care jurnaliștii francezi l-au numit „cutremurul oamenilor”, Paul Goma rămâne singurul român care în 1977 a încercat să-și adune concetățenii într-o mișcare civică.

Nicolae CIOBANU

Excelenta Doamnă a Literelor.ro - Rodica Lăzărescu

E Baba a Patra din 2017, nu la fel de faină cum anterioarele două... Pe murul unei recente corespondente, cineva a postat o foto c-un mesaj amoro-dedicat, scris în majuscule negre, pe fond galben... Nu se putea ceva mai vizibil, pesemne anume plasat în calea pasiunii sale tănuite... Ori, mai știi, dacă tot se putea ceti de oricine?

...Și-aiastă „madeleine” scos-a la aer, din amintiri-vălmășag, un epos culain. Din ce am postat pe-al gazdei mur; dar și din ce am rescris pe al meu în aceeași zi, a rezultat încă un ciob de vitraliu, generic *Viața la Clasa 3-a[™]* fiind; poate și (ca *fen* al Budai-Deanului ce-s), ceva-n *-iada* sau *-iadul* adaos. Di-om trăi, om mai vide.

...Era-n1963, doar de câteva luni revenit între-ai mei, cu diplomă de *montator* SCB. Întîiul între cei din prima pe țară me-serie calificată, intitulată astfel. În Orașul-*Stalin*, prin Gara Veche, în 1960 intrasem la Atelierele RMR o umbră de adolescent trist, *înstrăinat* de ai Săi. Și plecam, prin Gara nouă din Brașov cît o aerogară², spre vatra părintesc-romașcană: o umbră de plăpînd Fecior, dar șef de promoție dintr-o heteroclită ciurdă ca de catiheți, dintr-un areal vast cît Țara adunați. Deși „băgat în piine”-n iulie, înainte de ai mei 17 ani, timpul ce depășea cele 6 ore zilnice nu mi se plătea în plus; dar la un interval ce totaliza 8 ore depășite, prin lege aveam dreptul la o zi liberă; ori le puteam cumula pentru o mică vacanță, la final de lună. Am ales minivacanța, ca să pot profita alături de bunu-mi prieten Dan, mai bun ca un frate, de un timp doar pentru noi; călătorind pe mici distanțe (Mîrcești, Bacău, rude ale mele, ale sale) pe seama unei părți din primul meu salariu de 780 lei „muncit”. Mă răsplăteam astfel, pentru toți anii în care el a împărțit cu mine aproape orice din ce-i dădeau (bani, bunătăți) părinții, mai înstăriți ca ai mei. Veni toamna, eu „făceam” 17 ani de Sîntă-Maria mică, iar Dan pleca – nu fără lacrimi „bărbate” în pleoce – la Fălticeni, pentru a XI-a pe atunci finală: cu Maturitate, nu cu Bac. De ce Dan pleca dela părinții săi iubitori, grijulii, aici nu-i de zis.

Am rămas singur-cuc în urbea Copilăriei, căci băiat de gașcă n-am fost deloc. Și nici cei patru „colegi” din ucenicie, de muncă, nu s-au vădit pe măsura-mi de buni, onești. Ei absolviseră cîinește, pe cînd eu voiniceste; dar Nimic din ce învățasem în profesională, nu avea-n clin cu „terenul”, practica (asasină, riscantă). Meserie-n care Cartea nu mai avea preț, ci Încropeala: de la geanta de scule (fără sculele necesare) și salopetă (una la încadrare, din doc-ciur, pe orice vreme), la relațiile „brute” dintre vechi și noi, unde nu priceperea conta, ci guduratul – toate m-au tăvălit de nu m-am văzut!... Pierit visul meu de halat impecabil printre relee și aparate fine de tot felul, la mese de comandă ca-n filme; căci ele-n realitatea R.P.R erau doar butaforii; dar și posturile cu pricina erau ocupate de „mai vechi” ce nici nu știau folosi un aparat de măsură ca lumea; și-n loc de letcon electric, ei încă preferau un „ciocan” de aramă ținut în jar; ori pe un reșou, la roșu. Intrasem în altă moară și nu la morari de calitate, deși cu pretenții de Clasă; cîțiva cu roșii carnete de Partid, funcții chiar. Așa, c-am îndurat multe „pe teren” și-n ședințe de partid cu ei. Dar și mie-mi venea la rînd „măcinatul”, în ziua cu „școala de personal”, săptămînală. Toți se înverzeau, picau bolnavi, scheunau scuze, chiar și „colegii” de profesională; doar mucea³- stagiarul Ciobanu răspundea la întrebări, la orice rezolvare afla. Și, pentru asta, doar cu invidii și mai și se alegea, de la cei între care proletărea; chiar mai „la cot”, mai dur decît *statul* (fizicul) nu-l arăta. Mi se părea firesc să răspund și să rezolv la instruirile acele cu ingineri din sistem veniți dela Iași, Bacău. Că, de aia ne și aflam adunați săptămînal, să ni se ascută priceperea, să nu ne timpim. N-o făceam „pe deșteptul”, ci chiar eram, fără nici un efort, printre așa inși de strînsură, calificați la locul de muncă doar de formă, de... unii mai vicleni ca ei. Slujbe ce și le asigurau prin „cote” în produse (țăranii navetiști) sau ciupeli tacite din salarii (orășenii). Și mai în de ales: sluj, ochi și timpane pentru șefi; trepădu-*șii*, comisioane, turnăto-*rii*!

... Uitam a pomeni că, totuși, mîngîieri aveam: pe vreme prielnică eram în natură, oarecum slobozi; și, cît nu stam cu nasu-n reglaje și cu tuhăsu- aer, aveam ce contempla, în orice anotimp, la orice oară a zilei: pămînt, cer, orizonturi, mereu alte stări, rareori aceleași... Apoi „rulantele de pe șine”, într-o diversitate de forme, colori, odori ce a trebuit să le deprind, să le aflu clasicele rosturi și denumiri, ori să le dau cîte un supranume.

1 Căci mai erau acele vagoane prin anii ,50-60, deși proletcultul dela CFR o desființase din preț, nomenclator, ca să-i pună la mai mare cheltuială pe cei mulți și încă săraci, încă... Clasa I fiind ca și azi, a maiMarilor din regim; unii avînd dreptul chiar la vagoane ori tren speciale. Democrația RPR, fiind la fel de piramidată ca-n (trecutul și actualul) capitalism. Lozinci și Frazе – Totul. 2 ... cu mari ceasuri electro-mecanice meșterite de un Neamț din Cristian; care m-a folosit doar pe mine din peste 120 ucenici, din cei 3 ani reu niți, pentru partea de fină lăcătușerie-ceasornicară: la ajustarea rotoarelor magnetice între statoare. 3 Tirziu am aflat că-n armină „mucea”-nseamnă frumos, cum în yugoslavonă „mușat”. Ci, pe-atunci, eram cătrănit-rău cînd vreo deșcă mă repezea cu „ce știi tu, muceo”..., dacă-i arătam că nu-i bine cum face (Altfel învățasem în Școală!). Ca, peste o vreme, să-l descopăr pre nefericit făcînd ca mine, de parcă așa făcea de o viață... Pe atunci, nededit la subtilități semantice, sufeream ca un lupan ajuns cine la mășteri stăpîni.

Multe cu abur în deceniul 6 al sec.20, locomotivele erau care mai de care interesante, după fabricant, an, putere...

Nu mai spun de automotoarele bivagoane rapide (săgeți albastre de-atunci!), cursele automotor și desigur noile Diesel-electro, care suedeze, care din URSS, parcă Kirov... Nici de vagoane nu te plictiseai, că erau și multe și de toate calibrele, pentru orice marfă: amorfă, lichidă, solidă, conglomerată, vie sau neînsu-flețită... Fiecare cu partea sa de interes pentru un tînar cît de cît imaginativ. Nu doar biped, cu gîndul la cele 2 bune (hrană, somn) și 2 rele (prostiri, distracții). Și, mai ales, erau Oamenii zeci-sute-mii, ce defilau prin fața ta, de sus te privind ei, de la nivelul ferestrelor ori din cerdac-pridvorașele mai vechilor caroserii vagonale. Apoi, mai erau deplasările pentru revizii periodice sau remont⁴ într-o arie mărginită de Pașcani, Buhăiești, Adjud și Bicaz. Mai nimeni la etatea-mi, ori maturi dintre vecini, rude, cunoscuți nu călătorea „în interes de serviciu” ca mine. În toate lunile și anotimpurile de peste an(i).

Deci, după iulie-augustul de relativă acomodare... Septembrie cel răpciune (ruginiul) mai fu cum mai fu... Mai ales cînd, pedestri pe traseele dintre stații, în control preventiv pe la semaforizări, bariere, transmisii: (a.) *zona*⁵ și (b.) *lizierele* ne proiectau în mini-raiuri de care nu te mai săturai, admirîndu-le... Subt nemărgi-nirea celestă, ca și subt trecătoarele, neostoitele turme de nouri, nicio schimbare intempestivă a vremii nu ne speria, chiar dacă nu aflam vremelnică adăpostire de prima urgie. Murați de ploii, ninși de fulguieli vagabonde, reveneam storși de muncă și drum, însă bucuroși la vetrele noastre. Și-n plus tare sau zemos pomet, ciorchine silvatic, o roată de soreancă uscată, nu se știe cum ajunsă „pe zonă”; ori flori culese-n mănunchi heteroclit de pe cale, erau felurite mici compensații afective, gustative pentru cît de penibil era acel *șantierat*, nerecunoscut, neremunerat special, de nicio lege.⁶

Frumos mai trecu Septembrie-Ruginiul, mai ales că – odată cu redeschidera școlilor – am revăzut-o, după trei ani plecat între străini, pe Mara. Da, mai aveam o tainică bucurie, cînd lucram spre Nord de gară; că, pe drumeag alături cu liniile treceau navetiști și navetiste de tot natul, care pedestri, care pe biciclete, ori pe mobre... Pe lîngă Fabrica de zahăr, cu o colonie anume pentru ai lor muncitori (astfel moștenită și nedistrusă!), erau tot felul de antreprize și mai ales depozite, unde se lucra sezonier. Și, în vecinătatea Rampei de colectare a borhotului de sfecă de zahăr, spre Cordun, era o fermă de îngrășat taurine, pentru export, la arabi, la evrei, fără discriminare. Acolo mare hamam era și-un tătăr, de nu se mai știa unde adus cu familia. Se zicea că era așa gras, că abia se mișca: nu greu, ci alene, tacticos ca mastodonții, bivolii, taurii de care grijea... Și fata lui, unica, o gîgîlice ca argintul viu, era (cu patru ani înainte de „anul dat”), tot la elemen-tara unde și eu învățasem. Plecasem după absolvire (prin Examen!) departe de casă; și-n aleanu-mi cu amare ofhuri, pe lîngă Dan și ai mei, fulgurant apăreau unii colegi și colege, dar mai ales Mara. Eram în clasă Trei pă(m)pălăi între 36 de *fete*, care mai nurlii, care mai băiete, din toate stratele, rasele, clasele și castele din mahala-ua cea vastă cît un sfert de tîrg, dintre Piața Mare și Bariera Cordun!... Multe fete „de prins” în joacă, în joc prin cea școală⁷; de hîrjonit, chișcat, ghigosit, gîdilit ori bulgărit; ori de pus piedici, de mozolit cu zăpadă, bătut cu urzici, speriat cu rădaște, cărăbuși, rîme, goange... Și o „tătărcuță”-ntr-a VI-a mai ales, necăjită c-o strigau unii *Mara-tărtăcuța*, deși bondoacă nu prea... Doar o zvîrlugă ce mă stucea ca pe mine, apoi o zbughea ca șopîrla...

Ei, pe *aceia* potecă, de cum s-au deschis școlile, mi-a fost dat să zăresc o fată zveltă și sprintenă, în uniformă de liceu, cu pantofiori închiși strînși în curelușe, cu servietă; dar mai ales cu tot ce-i sta bine unei domișoare-n floare. Părul rebel a la garsonne era stăpînit, tot ca în elementară, cu o panglică sinilie. Era Mara, dar o cu totul alta. Și dînsa-i muza aistui suvenir. De aici abia se intră-n poveste. Călătorie pe sprînceană ca de codană!

Ne recunoscusem imediat, ea cu „apostolirea”, eu deja „la post”. Și, poate nu ar fi întors privirile spre locul de unde mîrlani dintre „ai mei” șuierau, măscări de tot soiul chiuiau, de nu ar fi auzit: „*Să-i dați pace, că mi-a fost colegă de școală și cine o mai necăjește are de-aface cu mine!*...” S-a tăcut brut, cu gălușca-n gît

4 Perioade-șantier cînd tronsoane de cale se reparau, înlocuiau masiv, modernizau... Căci tocmai se trecea la automatizarea și dublarea sensurilor între stații, electrifica-rea magistralelor cu locomotivele prototip testate la Brașov, dar dezvoltate la Craiova.

5 A. tăpșane, benzi largi inierbate peren, de 20-25 metri bordînd liniile; proprietate CFR, pînă la acerbele dispute dintre cine să le administreze: comunitățile agrar-silvice, secțiile L(ucări) specializate ale Regionalelor CF... B. naturale paravane pe vîntoase, furtuni; parazăpezile cele mai de nedistrus, nici de pojarele naturale sau accidentale; adăpost providențial pentru fauna de silvospepă, fugărită de colectivizări mecanizate, defrișări imbeciloide, chimizări cu pesticide și îngurășaminte..

6 Mai sunt SCBiști și acum la căile ferate... În aproape 70 de ani, Nimic nu s-a îmbunătățit în trailul lor – dimpotrivă!

7 (că băieți, într-o fostă școală de fete, aduși doar de sanchi; ca și fetele-n școli de băieți, cum am prins mixtizarea, în primară, a III-a)

și nici măcar locomotivele de manevră nu mai gîfiau, șuierau deșuchiat, ci-și făceau ca mai mereu, cumînți, robace treaba... Poate c-am exagerat cu privitul, că ar fi fost cu întoarcerea semetulu-i cap; doar migdalate priviri m-au înfiorat, pieziș, a dulce-surpriză: „din coadă de ochiu, a de deochiu”...; cum nu toate fetele știu face; nici domnișoare sau doamne multe. Pentru mine, acele priviri ce-mi înviau o parte din lunile ultimului an de elementară. Despre care va fi loc un picuț mai încolo, dacă mai aveți nițică răbdare.

Pramatiile și boșorogii libidinii au lăsat-o de atunci în pace din măscări, dar ponciș tot priveau mîrînd pe de-ascuns, la cum ne salutam noi, doar din zîmbet, la orice (distanță) re-vedere. Și ce deplină era bucuria mută a noastră, după o absență de-a mea din calea-i, de a sa din cale-mi! ... De-”Acum avea un rost iar a mea tinerețe”, mă aruncasem în cărți (poeti, desigur; și romanțuri gen „La Medeleni”, chiar și mai fruste ca Boccacio; și mai subversive, din interbelic ori franceze, căci interzise); și-am trecut la revizuit manualele de elementară, hotărît să fac la seral ce nu mi-a fost sortit a face la zi. Și cine a crezut vreodată că Clasa muncitoare cu ai săi politrucii era „pentru continuarea studiilor și permanenta perfecționare”, să nu mai creadă: Lozinca era una, însă Realul de o răutate perfidă la extrem dusă: Jugul conta, nu Omul cu năzuințele-i. Servitutea, nu Demnitatea. Dar și despre asta, altcînd...

Nu ca să epatez căram cărți cu mine, căci le „înfulecam”-pîine în orice moment de răgaz, ori pe tren între stații; în timp ce alții, altele făceau ca să se destindă: de la bîrfă și bancuri deocheate, cu depravări gogonate mai toate, la rișca, barbut, bîzzaa, șeptic, popa-prostu’ ori tabinet. Și, mai rar, alt poker (și ăla interzis, pe naiba!): 13-21, mai rapid, pe mize mărunte, grăbite ce nu adunau bani de-o cinzeacă; dar, cîtă bucurie pe norocos ori pe trișor, tot atîta nacaz pe păgubași! ... Amuzat-aventură, jucam și 13-21; dar, după ce „i-am ras” bine o dată – în hazul gros al ciracilor care „bănuiau” ei de ce-am cîștigat... -, i-am dat naibii și m-am ținut doar de Carte.

Veni un Brumărel groaznic în alternări frig-arșiți; cînd galo-pam disperați la reglaje, dintr-un cap la altul de stație; căci Fierul știa de legea sa, nu și de ale cică tehnologiilor superioare. Era-n mieriul octombrie 1963, cel cu brume groase ce nu se topeau nici în nămiezi; și cînd puneai mîna goală pe fierul cremalierelor, peste noapte ajuns rece-brumat-foiță, îți rămîneau pielea palmei, degetele sudate acolo. Dacă te smulgeai, singur te beleai, spre hazul răilor colegi. Erau și buni însă, carii se aplecau iute să încălzescă din suflare fierul, ori să-și sacrifice ceaiul, apa, cicoarea, nu din termosuri, că nu prea erau... Diminețile pînă la prînz, era un frig de gerar; ca nici în 3-4 ore, pînă la asfințire, Soarele să dogorească necruțător, de lepădam cămeși de pe noi, chiar bronzîndu-ne unii; alții mai și bășicîndu-se, ca-n zilele lui Cuptor.

Pînă-n prînz-ora „unu”, terminam și noi rutinele din revizii; iară după, de nu apăreau pompierisme pe la semafoare, unele macaz-nacazuri, mai trăgeam și mița de coadă: pe la fereală, să „sune de trei”, ca să putem ponta condica. Și-ntr-una din acele după-amiezi ca de miere, cu de aur colb suspendat în aer și chiar cu tril de păsări mai tare decît ciorile-n stoluri, abonate la triaje pentru grîne, scurse-*mojilițe* din unele vagoane... Într-una din acele după-amiezi cu aur pudrate, eram cu tălpi goale-n iarba răcoroasă, la baza unui semafor de manevră așezat: pe tabloul electric din fontă, în negru și gri vopsit anual, tot de noi. Așa ne răsplăteau feroasele grija, încălzîndu-ne cît puteau, dela soare și ele încinse. Nu mai știu: citeam, pe carte adus (poza ca-n ... Cumîntenia Culaiului), la trecătorii de pe știuta potecă neatent; așa aproape, că percepeam curenți, respirații, odori, tropot; dar așa de prins în citire, că nu mă interesau ca-n unele, alte dăți.

O părere de umbră-mi făcu preț de câteva clipe răcoare. Și, pînă să ies din ficțiune, la realitate; și să mă îndrept, umbra se făcuse adiere de fată ce își urma calea, de parcă nici n-ar fi adăstat. Și, sărit buimac în picioare, am privit-stană la cum plutea parcă peste potecă și doar flori nu creșteau pe urmele sale... A fost în fapt ultima dată cînd ne-am pomenit la fel de aproape ca, de câteva ori, în școală.⁸ Însă, pe fata din școală nici n-o doream pe aproape, că era băiețoasă, pe harță pusă și nu-mi aminteam dacă mirosea mai altfel, decît elevii, clasele, școala. Ci pe Fata pierzîndu-se pe cărare, încă adiindu-mi lăcrămioare și după ce din ochi dispăruse, am ratat-o, la nici un braț bine întins... Ce-a atras-o-n acel scurt popas, apoi împins-o pe calea-i, tăcută, nu voi ști niciodată. Și, atunci, nici nu am realizat cu adevăr pierderea. Fata încă era, cărarea pietonă de pe zonă exista, eu da – dar fiecare c-un rost al său. Rostul, reiterat mai că zilnic... Nu și Ocazia’ceea, Unica!

8 – în pîrga adolescenței sălbatice, împins-puși să dansăm... chiar, la o „reuniune tovarășească” trîntită peste o noapte de Înviere -

Vlad CIOBANU / Miorița - I

*E*u nu cred să fie întregă, dar cât este măcar, ea plătește în ochii mei un poem neprețuit și de care noi Românii ne putem fâli cu toată dreptatea. (Vasile Alecsandri - “Bucovina”, III, p. 11, 1850)

“Il y a aussi, il faut le dire, et c’est malheureusement le trait national, une resignation trop facile. L’homme ne se dispute pas a la mort; il ne lui fait pas mauvaise mine; il accueille, il epouse aisément “c’est reine, la fiancee du monde”, et consomme, sans murmurer, le mariage. Hier sorti de la nature, il semble aujourd’hui trouver doux de rentrer deja das son sein”. (Joules Michelet apud Ion Breazu)

„O altă împrejurare foarte caracteristică mai este că ciobanul în amândouă aceste variante nici măcar nu cugetă să se pregătească de luptă să-și apere turma, avutul lui, să-și apere viața de cei ce vor veni să-l ucidă; el stă pasiv ca mielul la jungchiere, cu toate că în cântec se zice că el ar fi mai voinic! Încât această atitudine este cu totul neînțeleasă, nenaturală, mai vârtos la ciobanii care sunt foarte îndrăzneți și bătaioși, încât mai bine-și dau viața decât să-și lase turma, dar apoi când este vorba de viața lui! (Aron Densușianu - “Epopeea noastră păstorească”, p. 318)

“... nu se află nici una din acele urme religioase sau mistico-sacramentale, din contră el (Mioriță lae) oglindează viața istorică cea mai reală a poporului nostru. Nici cea mai mică urmă de mitologie veche nu aflăm în el.” (Idem, p. 325)

“Noi însă în starea cum cunoaștem până azi acest cântec, nu vedem în el nimic altceva decât o scenă, o tragedie păstorească, de care nenumărate s-au întâmplat și se întâmplă în viața păstorilor.” (Ibidem, p. 324)

«Dacă smulgem din “Miorița” toată această parte (n. n. «conflictul pastoral»), restul nu se mai înțelege: omorul ciobanului, jalea oilor, dorul ciobanului ca să fie îngropat lângă stână, și apoi jalea mamei. Dacă eliminăm, prin urmare, acest motiv, tot eșafodajul se duce.” (Ovid Densușianu - “Din folclorul păstoresc” - curs, București, 1920, p. 47)

“Fondul “Mioriței este rivalitatea, gelozia dintre ciobani, dintre care unul apare, pe de o parte, mai bogat în oi și mai voinic, mai <ortoman>, iar pe de altă parte ca străin față de ceilalți.” (Ovid Densușianu - “Viața păstorească în poezia noastră populară”, vol I, București, 1922-1923, p. 55)

“... nu se vorbește în “Miorița” de migrațiuni păstorești care să fi pus în contact ciobani din ținuturi depărtate, aceasta nu ne împiedică să o privim ca un ecou al mișcărilor de transhumanță. (...) ... putem admite că balada a urmat pe ciobanii trecuți dintr-un ținut într-altul, s-a răspândit pe unde au rătăcit aceștia, după ce ea răsărise din sufletul cu minunate însușiri poetice ale unui cioban care cutreierase drumurile dintre Ardeal și Moldova și văzuse ori auzise întâmplarea care ne e povestită.” (Ibidem, p. 112)

“... care (versurile n. n.) care exprimă viziunea morții... nu sunt ceva propriu ei, pentru că se întâlnesc în alte cântece la noi.” (Ibidem, p. 127)

“... independent de “Miorița” se vorbește deci în poezia noastră populară de un cioban care murind, ține să fie îngropat la stână, cu fluierul lângă el și nedespărțit de oile scumpe lui, nemângâiate că l-au pierdut.” (Ibidem, p. 128)

“... trebuie să admitem că atunci când a fost alcătuită “Miorița” s-a luat din poezia păstorească un motiv cunoscut /cel al îngropării la stână/ și a fost adaptat la împrejurările care constituie fondul ei.” (Ibidem, p. 129)

“Inspirația eminamente păstorească merge numai până unde începe să se vorbească de mama ciobanului, așa că dintre variante s-ar putea socoti ca mai apropiate de forma primitivă acelea în care poezia se încheie cu dorința ciobanului să fie îngropat cu fluierul lângă el, la stână, unde îl vor jeli oile.” (Ibidem, p. 133)

“Miorița cuprinde astfel mai multe straturi folklorice peste fondul ei propriu, peste tema ei inițială, având și ea, în parte, analogii cu motive folklorice curente, s-au suprapus elemente care circulau în literatura noastră populară și puteau fi derivate spre baladă în asocieri foarte firești... farmecul poetic al “Mioriței” nu rezidă numai din ceea ce ne dă ea ca motiv fundamental, cum am

crezut că trebuie distins, ci îl regăsim și în câteva părți ale ei care sunt dezvoltări de mai târziu, așa că variantele mai limpezi, indiferent dacă ele aparțin fondului original ori ne duc spre adaosuri de mai târziu.” (Ibidem, p. 141-142)

“La depărtări mari, și de loc și de timp, Miorița nu se putea să nu sufere numeroase schimbări, fie că poezia ei a pierdut vigoarea primitivă, fie că a degenerat într-un cântec redus la un motiv sărac, cu slabe reminiscențe de ce cuprindea mai departe: prin unele părți, în special în Ardeal, ea se mai aude, schimbată în colindă, numai în câteva versiuni scăzute și monotone.” (Ibidem, p. 142)

“... o prețuim pentru cât ne dă în realitate decât să-i atribuim o valoare numai de închipuire.” (Ibidem, p. 143)

«... este expresia cea mai delicată și autentică a sufletului popular românesc.” (Ramiro Ortiz)

“... una din creațiile cele mai revelatoare ale sufletului românesc.” (Raymond Queneau)

“Omul nu luptă împotriva morții; n-o respinge; o primește cu seninătate pe această regină, mireasă a lumii, și săvârșește, fără să murmure, nunta. Abia ieșit din natură, dulce i se pare deja să se întorcă în sânul ei.” (Jules Michelet - “Legendes democratiques du Nord” pag. 342, apud Mircea Eliade - “De la Zalmoxis la Genghis-Han”, p. 227)

“Miorița lui Alecsandri, ca născocire populară, este o imposibilitate. Iată un flăcău voinic, trăind pe corhane cu turma sa, căruia oia bârsană îi spune că au să-l omoare baciul Ungurean și cu cel Vrâncean și care, în loc să pună mâna pe bătă și să se apere, pune mâinile pe piept și face poezii ! Contemplativitatea și forța, forța mai cu seamă, care alcătuiesc caracterul specific al eroului baladelor, nu îngăduiesc o asemenea purtare.” (Duliu Zamfirescu apud Adrian Fochi - “Miorița”, p. 141)

“On peut regretter que le hasard nous ait ravi la fin de la ballade; toute fois cette perte est peut-être compenser par l’avantage de nous laisser sous une si douce et si triste impressi-on”. (...))

“Il/ Odobescu/ penser que les Roumains de la Thessalie et de la Macedoine (Kutzovlaques) ont reçu cette tradition plus ou moin directement de la Grece, qu’ils l’ont developpee confomement a leurs moeurs, et communique a leurs freres de la Roumanie proprement dite. Les arguments de M. Odobescu sont ingénieux; les rapports qu’il signal, nombreux et intéressants; mais s’ils montrent les connaissances profondes et variées de l’auteur, ils ne nous paraissent pas suffisants pour justifier ses conclusions. L’argument décisif consisterait a découvrir chez les Kutzovlaques l’original de la Mioritsa; M. Odobescu en convient, et il avoue qu’on n’a encore rien trouve de pareil”. (J. Cratiunesco “La peuple roumain d’après ses chants nationaux. Essai de littérature et de morale. These presentee a la faculte des lettres de Paris”, 1874, p. 115-116. Apud Adrian Fochi - “Miorița” Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, p. 133)

“Accables par des maux de toute sorte, ils/ les Roumains/ ont paru, a certaines époques s’abandonner eux-mêmes et n’opposer a leur mauvaise fortune qu’une morne resignation. Il n’est point de symptôme plus fâcheux pour l’avenir d’un peuples, quand il est general. Mais d’histoire de la Roumanie nous a appris qu’a ces défaillances passagères succède toujours le réveil de la foi de la volonté. Dans les plus mauvais jour, le paysan roumain a garde de viriles et généreux aspirations.” (Idem, p. 118)

“Miorița nu este un cântec sau o doină, ci un mit sau o legendă rituală. Miorița este un rit care odinioară făcea parte dintr-un oficiu, dintr-o leturghie a cultului cabirilor, o legendă care se recita ori cânta la misterele cabirice, cum, de pildă, în cultul creștin se întrebuințează astăzi, la slujba de seară, citirea parimii-lor și la slujba de dimineață: Apostolul și Evanghelia.” (Th. D. Speranția - “Miorița și călușarii, urme de la Daci”, București, 1914, p. 21-22)

“După folklor am avea prin urmare pe Osiris tânărul omorât, Isis femeia care-l plânge, Set care l-a ucis și Anubis care întovărășea pe Isis în călătorie - câinii.” (Ibidem, p. 31-32)

“Strămoșii lui Osiris, un însemnat masiv etnic din Valea

Nilului, să fi venit pe vremuri cu turmele pe aceste locuri muntoase, ca păstori, și apoi niște urmași ai lor, cu Osiris, scoborând înapoi în vale, rudele de acolo, fratele Set, îl omoară și cu oastea de negri (a lui Set) caută să pună mâna pe averea mortului, pe oile lui Osiris C’are oi mai multe/ Măndre și cornute.” (Ibidem, p. 49-50)

“În popor nu circulă forma, versurile, ci numai tema, povestea, fabula.” (Ibidem, p. 218)

“Acolo (munții Oituzului) știu această poezie bătrâni albiți de zile și care nu știu o boabă să citească”. (Gh. Maior - articol în revista “Lamura”, III (1922), nr. 6-7, p. 495)

“Miorița e un “cântec bătrânesc”, față de care țăranul are un cult; nu-i iertat să-i schimbe textul nici melodia; pe aceeași melodie nu-ți va admite să-i cânti altă baladă și nici să faci modificări în însăși melodia, că îndată îți taie cântecul vreun bătrân de te bagi în pământ de de rușine.” (Ibidem, p. 496)

“... rămâne singur între mii de cântece, ca un pisc pleșuv între muncelul”. (M. Sadoveanu “Cântec bătrânesc”, în “Carpații”, Sibiu, XII (1944), nr. 4, p. 91)

“... acest dintăi mare poet al limbii noastre”. (Ibidem, p. 91)

“... genialul poet anonim care ne-a lăsat moștenire această baladă incomparabilă”. (Ibidem, p.225)

(Despre varianta Alecsandri) “... lamura ei din variantele tupoase și imperfecte, până ce a statornicit-o definitiv în forma-i pură de juvaer”. (Ibidem, p. 91)

“În toată structura ei, această baladă unică este așa de artistică, încât eu o socotesc drept cea mai nobilă manifestare poetică a neamului nostru.” (Poezia populară. Discurs rostit în ședință solemnă la 9 iunie 1923)

“Une des ballades roumaines les plus représentatives, “Miorița” (La petit brebis), contient un final ou le jeune patte en agonie demande, qu’on cahe a la vieille mers sa mort... Nous croyons y voir un écho ou une influence de chant funèbre rendor-mant l’allégorie de la mort-mariage, ou bien en reflet de coutumes que nous avons décrites. Car, pour nous, l’origine de cette allégo-rie doit être cherchee dans les coutumes de mariage meles si intimement aux funérailles de jeunes homme et de jeunes filles.” (Jean Mușlea - “La mort-mariage - une particularite du folklore balkanique. Melanges de l’Ecole Roumaine en France”, p. 19)

“... partea care urmează după dorința ciobanului de a fi plâns de oi și până la cea referitoare la maica bătrână, a fost introdusă de Alecsandri din motive de tranziție și de gradație măiestrită...” (Dimitrie Caracostea - “Miorița în Moldova”, “Convorbiri literare, 49 (1915), p. 1248)

“... acest element central (dialogul Mioarei cu ciobanul, n. n.), constant, pe care nu numai că-l găsim pretutindenii, dar pe care, lucru vrednic de reținut, îl găsim revenind în forme tipice... este alcătuit din versurile în care ciobanul cere să fie înmormântat în strunga oilor, pentru ca acestea, adunându-se să-l poată plânge.” (Dimitrie Caracostea - “Miorița în Moldova”, “Convorbiri literare”, 50 (1916), p. 195)

“Până acum am văzut în ce chip, în fața morții se afirmă puternica dragoste a ciobanului de îndeletnicirea lui; aici, nu în cadrul descriptiv al “transhumance”-i, al cărei rol secundar l-am văzut în mărturiile moldovene și ni se va dezvălui treptat la lumina întregului material, aici, în acest simțământ puternic vedem factorul generator esențial al cântecului nostru bătrânesc, adânca lui legătură cu viața păstorească.” (D. Caracostea - „Miorița în Muntenia și Oltenia”. “Convorbiri literare”, 52 (1920), p. 633)

“În orice lucrare științifică, cerința primordială este ca cerceta-rea să se potrivească naturii obiectului. În domeniul nostru, este o dominantă pe care nimeni nu o poate tăgădui: plâsmuirile poporane de felul acesta sunt, în primul rând, fenomene estetice. Cercetarea care nesocotește acest aspect hotărâtor este, dintru început, osândită să piardă din vedere esențialul, să strămute centrul de greutate în domenii străine.” (Dimitrie Caracostea - “Miorița în Moldova, Muntenia și Oltenia. Obiecțiile d-lui Densușianu. Totalizări.” Extras din “Convorbiri Literare”, 1924, p. 6)

Continuare în pag. 20

...Miorița - I

Urmare din pag. 19

“... poezia poporană izvorăște din experiențe umane caracteristice pentru omul din popor și trebuie să fie cercetată ca atare, ca viață poetică, nu ca reflex al faptelor istorice. Prin această desface-re de istorie ea nu pierde decât o aparentă demnitate; câștigă în schimb ca mărturie umană și ca viață poetică.” (D. Caracostea - “Balada poporană română.” Curs universitar 1932-1933)

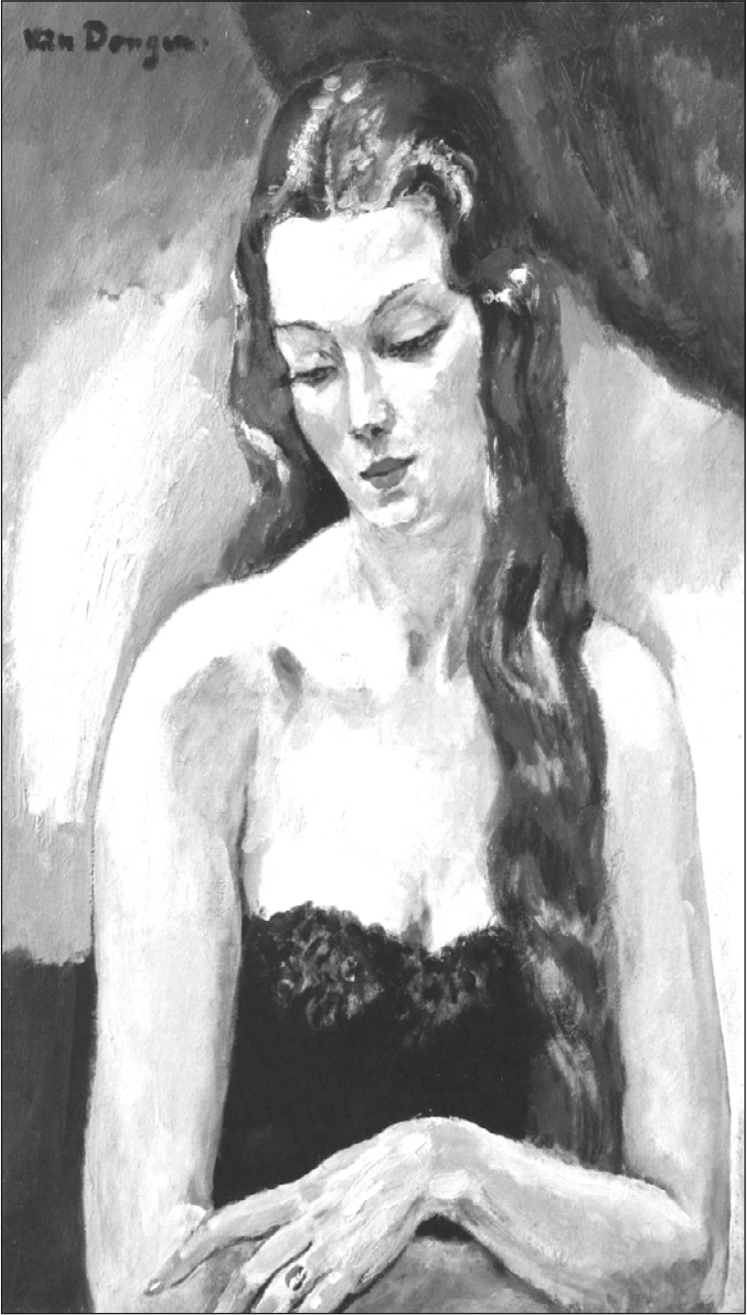
“... ansamblul literaturii noastre populare, atât cel epic, cât și cel liric, arată că este o exagerare să admiți, ca produs al factorilor istorici, un fatalism care merge până la primirea morții fără a reacționa... (...) Ar fi un caz unic în istoria literaturilor o poezie epică în care eroul, auzind de un complot, să-și facă un testament, resemnându-se fără să ia nici o măsură de apărare.” (Ibidem, p. 635-636)

“Năzdrăvană nu este numai oaia păstorului. Calitatea de a ști ce se va întâmpla în viitor o întâlnim la mai multe ființe. Bineînțeles, poetul popular le repartizează și le utilizează, cum e firesc, după calitatea eroului. Astfel tovarășa de viață a păstorului este mioara lae; voinicul, viteazul luptător (Miu ș. a.) din balade sau Făt-Frumos din povești are un cal năzdrăvan, foarte adesea murg; alții se adresează păsărilor (mierlă, turturea, cuc etc.) sau răurilor (Dunăre, Olt, Criș, Mureș, etc.) ca să le dea anume indicații. Aceștia din urmă sunt pescari sau cei care trăiesc pe lângă ape.” (G. Giuglea - “Note de fapte de folclor și filologie, “Dacoromania”, V (1929), p. 535-536)

“În nici o parte nu circulă mai viu motivul Mioriței ca în Vrancea. Și din acest punct de vedere redem că trebuie privită Miorița. Ca și oricare alt motiv popular, exstența lui vie numai într-un loc oarecare e faptul unei circulații continue de-a lungul secolelor și a nașterii lui întâmplare aici.” (Ion Diaconu - “Păstoritul în Vrancea”. În “Grai și suflet”, 1930, p. 41-42)

“Așa cum se prezintă în Vrancea, Miorița nu poate nici de data aceasta oferi cercetătorului dovezi categorice despre locul ei de formație, ori despre aspectul ei primitiv, ca și despre epoca de închegare - secolul XVI, ori XVII, cum afirmă dl. Densușianu. Argumentele ce pot stabili adevărul sunt mai mult de ordin logic.” (Ion Diaconu - “Aspecte etnografice putnene”, Focșani, 1936, p. 28)

“... în viața păstorilor unii lângă alții se trezea și lăcomia împotriva acelui cu chimirul mai plin, și ea putea să meargă prin acele locuri pustii și fără cârmuire până la omor. Doar “oița

bârsană”, dacă era “năzdrăvană”, putea să dea de știre stăpânului cu privire la ce-l așteaptă, și cel fără rude, prieteni și răzbunători numai ei putea să-i încredințeze solia de jale pentru maica de-aca-să, solie pe care poezia din sufletul poporului o îmbracă în forma celei mai desăvârșite gingășii. Acestea sunt împrejurările la care se referă Miorița, vestită pentru concepția ei delicată ca și pentru forma sa de superioară frumuseță - pe care o îmbracă în culegerea lui Alecsandri.” (Nicolae Iorga - “Balada populară română. Originea și ciclurile ei”, Vălenii de Munte, 1910, p. 25. Apud A. Fochi, “Miorița”, p. 142)

“... elementul liric, sentimental al plângerii ciobanului tânăr care va muri și în chemarea întregii naturi spre a-i întovărași dulce sfârșitul.” (N. Iorga - “Istoria literaturii românești. I. Literatura populară. Literatura slavonă. Vechea literatură religioasă. Întâii croniciari (- 1688). Ed. II, București, 1925, p. 33-38)

“...oaia năzdrăvană, deși își iubește stăpânul și are însușirea de a vorbi, nu-i comunică nimic despre complotul pe care l-a descoperit, din proprie inițiativă; că ciobanul în loc să reacționeze normal, ca orice om pe care apasă o primejdie, nu se pregătește de apărare și nu are nici măcar un cuvânt de indignare; că unor ucigași lipsiți de “maniere” nu li se poate cere îndeplinirea ultimelor dorințe; că este anormală întrebuițarea față de mama bătrână a imaginii din “alegoria morții”, deoarece conținutul imaginii are darul de a proba că povestea cu însurătoarea ciobanului este “minciună curată”; că motivarea economică a omorului din Miorița este absurdă, întâi prin rezultatele practice și consecințele juridice ale actului și apoi din cauza participării unui număr foarte mare de ciobani la acest omor (ceea ce nu ar garanta securitatea lor și păstrarea secretului); că ciobanii ucigași, în unele variante, unde discută cu mama mortului, nu arată nici un fel de dușmănie ori remușcare.” (H. Sanielevici - “Miorița” sau patimile unui Zalmoxis”, “Adevărul literar și artistic”, seria II, X (1931), nr. 553, apud Adrian Fochi - “Miorița”)

“... o atmosferă (în “Miorița”, n. n.) mistică, apăsătoare, tragică, pe care abia acum o înțeleg pe deplin ! În cazul din urmă, cât timp ești în viață te aperi și speri, iar când ai fost răpus, a încetat și suferința fizică și morală. În cazul dintâi însă, știi că scăparea nu există: uciderea ta a fost fixată, ca o ceremonie, la un ceas anumit: “pe l’Apus de soare” ! Mioara știe și dânsa că nenorocirea e fără leac: de aceea se vaită cu deznădejde și refuză să mănânce. Chinuit parcă de o presimțire, ciobanul o iscodește; și când află osânda, se gândește doar cum ar vrea să fie înmormântat: să rămână între oi, să-și audă câinii și fluierul. Mișcătoare dragoste pentru felul de viață cu care s-a obicinuit ! Dar fără îndoială se simte aici un rit străvechi”. (Ibidem, nr. 554)

“Fiindcă omul jertfit anual întrupa zeul și-i purta numele, putem afirma că eroul “Mioriței” era un Zalmoxis. Ca să înțelegem acest splendid poem, trebuie să ne familiarizăm cu mytul fundamental al chthonianului cult semitic, care din timpurile preistorice a format religiunea populară a băștinașilor Daciei.” (Ibidem, nr. 552)

“Cest de cette allégorie finale - d’ailleurs majestueuse - que nourrit, avant tout, l’ethno-philosophie “mioritique”, qui voit dans la résignation entière devant la mort et dans la nostalgie invincible d’un retour au sens de la nature maternelle, l’essence de la psyhee nationale, ou survivrait un panthéisme immémorial.” (Constantin Brăiloiu - “Sur une ballade roumaine (La Mioritza)”, Geneve, 1946, p. 4)

“La confrontation des documents atteste que l’apo théose qu’on y admire si fort n’est pas un miracle unique de l’art, mais, tout aux contraires, un lieux commun lyrique, évidemment soude, par une contamination en quelque sorte fatale, au corps d’une narration, dont la matière tragique et pastorale impliquait, pour ainsi dire, pareille péroration.” (Ibidem, p. 6)

“Nuanța de regret și de compătimire, sensibilă, ici, colo, în aceste incantații cu destinație schimbată, nu s-a strecurat, desigur, decât în ziua în care mila creștină a alungat teroarea ancestrală. Ele nu exprimă nici voința renunțării, nici beția neantului, nici adorația morții, ci exact contrariul lor, pentru că în ele se perpetuează memoria gesturilor originare de apărare a viații.” (Ibidem, p. 13, apud Mircea Eliade - “De la Zalmoxis la Genghis-Han”, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1980)

“Frumosul românesc apare aici ca o idee transmisă de Thracia. El e mai curând produsul unui aceluiași suflet, al unei aceleiași Psyhe.

Să căutăm a desprinde, sfios și cu precauții infinite, ca unul care încearcă un pământ încă virgin, stilul care se desprinde din creația românească, elementele frumosului românesc.

Doru STRÎMBULESCU

Escapade culturale

De la sfârșitul lunii aprilie, însoțit de prietenul meu pictorul Vasile Fuiorea, președintele filialei Târgu-Jiu a UAP din România, am plecat spre Sângeorz-Băi, locul unde avea să ne aștepte un alt bun prieten, sculptorul Max Dumitraș, gazda evenimentului pus la cale cu ceva vreme în urmă, când sub soarele arid al târgului de pe Jiu am plănuit să ducem la Max acasă, adică la Muzeul de Artă Comparată înființat de el la Sângeorz, o expoziție retrospectivă cu lucrări din Simpozioanele Internaționale de Pictură desfășurate anual în cadrul Atelierelor Brâncuși.

Era pentru a doua oară când ajungeam la Max, după ce cu un an înainte fusesem cu un alt bun prieten, sculptorul Vlad Ciobanu, pentru a discuta posibilitatea aducerii unor blocuri de andezit din zonă, necesare Simpozionului Internațional de Sculptură organizat an de an la Târgu-Jiu în cadrul acelorași Ateliere Brâncuși. Plănuisem cu ceva vreme în urmă toți trei, eu, Vlad și Max, să schimbăm materialul de lucru pentru sculptori, din marmură în andezit, asigurând astfel o varietate mai mare de materiale și posibilități de prelucrare artistică sculptorilor prezenți în simpozi-on. Zis și făcut. Așa l-am cunoscut pe Ion Șot, patronul unei cariere de piatră din zonă, un om cu suflet mare, plin de generozitate, un mare iubitor de artă și frumos, care ne-a dăruit piatra fără să stea prea mult pe gânduri.

În fine, să ne întoarcem la ce avem de povestit. Am ajuns spre seară, după ore bune de mers cu mașina pe o ploaie care ne-a tocat mărunț până la Sângeorz unde, ce să vezi, era soare și o atmosferă de vis. Unde mai pui că Max ne-a așteptat cu palincă și un excelent tocan de ied, făcut după propria rețetă, care ne-a făcut să uităm de orice oboseală. Dar, despre ce oboseală vorbesc, pentru că în aceeași seară au venit de la Cluj poetul Ion Mureșan cu soția, și de la Tmișoara, un alt poet, George Lână care avea să-și lanseze cartea *Atelierul lui George. Din tainele și meșteșugul poeziei*, apărută la editura Charmides. Tot atunci a venit și Pavel Șușară, în drumul său dintre Satu Mare (unde fusese cu ceva treburi) și Bacău unde avea să verniseze o expoziție. Nici că se putea mai bine de așa! Cu toții am fost găzduiți în clădirea din curtea muzeului (mai puțin Pavel care a preferat o pensiune), locul unde Max și Mariana soția sa, o femeie extraordinară, îi găzduiesc pe toți cei care parcurg acest adevărat traseu inițiatic, propus de Max prin felul în care a știu să dea unui spațiu, aparent obișnuit, un sens și o determinare metafizică.

Cine nu a văzut Muzeul de Artă Comparată de la Sângeorz-Băi, în care poți găsi de la lucrări ale unor importanți artiști români contemporani la obiecte arhaice adunate și conservate cu mare grijă de Max, cu curtea sa interioară unde sunt organizate simpozioane de sculptură și ceramică (trebuie spus că Max și Emil, fiul său, un ceramist foarte talentat, au ridicat acolo un cuptor unde își „ard” lucrările importanți artiști români și străini) și unde sunt așezate, sub atenta supraveghere a porcușorului roz ce stă ca o pavăză la ușa muzeului, lucrări veritabile de sculptură, trebuie să o facă neapărat.

Ajungând aci nu poți decât să te lași pătruns de frumusețea locului, de blândețea oamenilor, de liniștea unei zone considerată, cândva, o importantă stațiune de tratament pentru diverse boli, dar mai ales să pătrunzi în acel univers creat de Max Dumitraș, de *abesențele sale încercuite*, care te îmbie la meditație, arătându-ți, ca o străfulgerare, drumul înapoi către originile ființei. Către acela mai adânc decât tine însuși.

Au fost câteva zile magnifice, de revelații spirituale, de poezie amestecată cu vorbe de duh, în care am cunoscut oameni frumoși, în care ne-am desfătat cu de toate, într-un răsfăt total, transfigurat într-un scenariu scris acolo, ad-hoc.

Expoziția a fost vernisată după toate regulile, în fața unui public cunoscător, destul de bine educat și dornic să afle mai multe lucruri despre ce facem noi aici la Târg-Jiu, dar mai ales să afle cât mai multe despre Brâncuși. La fel și lansarea cărți lui George Lână despre care a vorbit, cu farmecul său recunoscut, marele poet Ion Mureșan. Un moment de neuitat este escapada făcut „pe deal” împreună cu Muri, Ana soția sa, Vasile și Max, locul unde sculpto-rul acesta al *Pietelor* a creat un sat al artiștilor, un spațiu sacru străjuit de câteva cabane ridicate deja de artiști. Locul este însă în dezvoltare, urmând ca pe lângă construcțiile existente să mai apară și altele noi, dar și lucrări de artă care vor marca definitiv o zonă mirifică, de liniște și un frumos natural desăvârșit.

Am plecat de acolo cu o stare de bine și cu gândul de a mă întoarce ori de câte ori voi avea posibilitatea.

La plecare i-am avut cu noi în mașină pe Muri și pe Ana, pe George Lână, care a rămas la un prieten în drum spre Bistrița unde am oprit pentru un scurt moment de relaxare, pentru ca apoi să ne reluăm drumul spre Cluj, unde am fost invitați de pictorul Cristi Târnovan, și el tot bistrițean, dar stabilit de curând în orașul-capita-lă a Ardealului.

Cristi stă la intrarea în Cluj într-o casă superbă în care și-a stabilit și atelierul de lucru. Bem un pahar de apă (unii!), povestim, apoi o luăm din loc. Îi ducem până acasă pe Muri și pe Ana (după ce cu regret îi refuzăm niște sarmale), apoi o întindem grăbiți spre Târgu-Jiu unde ajungem spre seară. De la Hațeg până acasă a plouat torențial.

Sorin Lory BULIGA

Trovanții și mesele de moară brâncușiene din curtea Casei „Barbu Gănescu”, între arhaic și modernitate

Introducere. În perioada 1937-1938, Constantin Brâncuși a locuit provizoriu în Casa „Barbu Gănescu” unde, pe lângă munca de concepție a ansamblului său sculptural, a realizat și o colecție de trovanți (sferoidali și cu aspect polimorf, ce pot sugera aspecte zoomorfe și fitomorfe), construind de asemenea și câteva mese inedite, folosind trovanți sferoidali fixați între pietre de moară uzate găsite în curtea casei respective. În timp, piesele respective au fost împrăștiate (unele fiind deteriorate) și multe dintre ele au dispărut. Actualmente se mai regăsesc zece trovanți polimorfi, șase trovanți sferoidali și nouă pietre de moară. Majoritatea trovanților și a pietrelor de moară se află în curtea Casei Gănescu și, într-un număr redus, pe aleea de intrare a Muzeului de Artă și în fața Colegiului Economic „Virgil Madgearu”.

Conform celor mai plauzibile mărturii, Brâncuși a construit cinci mese din pietre de moară, resturile lor existând astăzi aproape în totalitate, deoarece mai sunt cinci trovanți sferoidali ce au jucat rolul de picior al meselor și nouă pietre de moară (lipsind așadar doar una dintr-un total de zece). Trovanții (sferoidali și polimorfi) sunt în total în număr de șaisprezece, deși inițial erau circa treizeci, iar în anul 1970 mai erau douăzeci și cinci (conf. dr. I. Mocioi, apud Buliga c). Au dispărut, așadar, aproape jumătate din trovanții polimorfi (probabil atât datorită formelor lor curioase, cât și dimensiunilor reduce), deoarece trovanții sferoidali există mai departe.

Starea de conservare generală a pieselor este precară, degradarea biogenă (din cauza biocrustelor, briofitelor și coloniilor de licheni) fiind predominantă. Adesea, depozitele de praf existente pe suprafața obiectelor respective și în alveolele acestora sunt cele care rețin umiditatea și permit instalarea vegetației. Situația pietrelor de moară este cea mai deficitară, deoarece mai multe dintre ele sunt sparte, uneori lipsindu-le părți considerabile (până la o treime).

Trovanții și mesele din pietre de moară sunt, în fapt, opere de artă de tip objets trouvés și respectiv ready-made, deoarece piesele au fost desemnate astfel în chip tacit (și în manieră dadaistă) de Brâncuși, prin simplul fapt că le-a găsit, selectat și amplasat în grădina Casei „Barbu Gănescu” în care a locuit. Mesele din trovanți și pietre de moară ar putea să intre în categoria ready-made modificat, deoarece ele reprezintă o combinație între ready-made (piatra de moară) și objets trouvés (trovanțul). Detalii privind diverse aspecte legate de trovanți și mesele din pietre de moară respective pot fi găsite în S. Buliga b, c, d, e, f.

Una dintre enigmaticele cu care se confruntă oricine care se interesează de sculptura lui Brâncuși este cea dată de contopirea aspectelor arhaice și moderne în multe din lucrările sale. Dificultatea de a te poziționa față de una sau alta dintre aceste două dimensiuni creează confuzii și în ceea ce privește sursa și semnificațiile lucrărilor brâncușiene. Dacă în articolele anterioare am analizat mai ales influențele avangardelor de la începutul secolului XX asupra procesului de alcătuire a colecției de trovanți și de realizare a meselor din pietre de moară, vom analiza în acest studiu aspectele arhaice ale acestei creații brâncușiene.

1. Arhaic și primitiv în opera lui Brâncuși. Brâncuși avea o atracție deosebită atât pentru formele create de natură, cât și pentru arhaic, arhetip, mit și primitiv (toate cu trimitere la primordialitate și/sau sacralitate), cu scopul de a regăsi „esența lucrurilor”. Operei lui Brâncuși i se atribuie o „valoare insulară”, iar această „insularitate prefigurează esența sa arhaică primordială...” (Uscătescu, p.59). Se consideră că prin artistul de avangardă Brâncuși dispăre „contradicția realitate-abstracțiune care este însăși definirea avangardei noastre. Și toate acestea, pentru că nimeni n-a făcut un efort mai mare pentru a atinge ceea ce este esențial, originar, joc profund între Urform și Urphänomen” (Ibidem, p.46). Plastica lui Brâncuși „este o integrare, o redescoperire a spațiului” (Ibidem, p.33), ceea ce justifică faptul că ea a fost denumită „melodia integratoare a cosmosului armoniic, captare esențială a Ovalului și a formelor perfecte” (Ibidem, p.46).

În ceea ce privește arta arhaică, Brâncuși admitea că: „Arta – poate cea mai desăvârșită, a fost concepută în timpul copilăriei umanității. Căci omul primitiv uita de grijile cele domestice și lucra cu multă voioșie. Copiii posedă această bucurie primordială. Eu aș vrea să re-deștept sentimentul acesta în sculpturile mele” (apud Zărnescu, p.81).

Étienne Hajdu a realizat în profunzime natura arhetipală a operelor brâncușiene: „Brâncuși ne-a dăruit arhetipul formei, o formă pură, care nu este încărcată psihologic¹, forma primordială. Acesta este germenul de la care noi, generația următoare, putem clădi mai departe. Față de evoluția spiritului european de la

începuturile sale mitologice până la un hiperraționalism periculos, esențialul pentru mine se află la Brâncuși, anume faptul că prin opera sa dimensiunea mitică revine în artă. Oul său este celula vieții, arhetipul primordial” (apud Glass, p.30). Dar Brâncuși se încadra și aici într-o tendință generală, deoarece la începutul secolului XX avea loc descoperirea artei negre, a creației primitivelor și a formelor arhetipale, ca și a creației tradiționale populare, care au determinat punerea în discuție a artei înseși.

Pentru Brâncuși, descoperirea „primitivului” în climatul avangardei pariziene „a coincis cu descoperirea propriei personalități, îngăduindu-i să deschidă o cale nouă în sculptura contemporană [...] Într-adevăr, nu încapă îndoială că evoluția brâncușiană de la o sculptură orientată frecvent pe urmele lui Rodin către formele unui sintetism plastic de concentrare simbolică a fost cu puțină numai în sânul unei asemenea stări de lucruri, pregătită launtric să primească favorabil propunerile unei asemenea «revoluții». Dar ceea ce trebuie să subliniem este un alt dat, și anume că «primitivul» pentru Brâncuși se identifică cu substanța cea mai viabilă a mitologiei țărănești din România, cu acel complex de tradiții, de legende, de obiceiuri al căror păstrător atât de tenace este folclorul român” (Micheli, p.63-64).

Brâncuși aprecia faptul că „sălbaticii africani, negri, au știut să păstreze viața materiei, în sculpturile lor” (apud Zărnescu, p.114) și era conștient, în acest sens, de unele asemănări între tradiția africană și cea românească: „arta cioplirii lemnului s-a păstrat doar la țăranii români și la acele triburi africane care au scăpat de influența civilizației mediteraneene, reținând astfel arta reînsuflețirii materiei” (apud Balas, p.39). Se consideră că, în timp ce sculpturile sale executate în piatră sau metal reprezintă forme arhetipale, ca păsări în zbor sau figuri adormite, „lucrările individuale în lemn sugerează caractere specifice sau entități spirituale” (vezi Constantin Brancusi. King of Kings).

S-a constatat că opera lui Brâncuși „impresiona prin puritatea formelor sale, prin modernitatea sa, și, în același timp, printr-un arhaism greu de situat. Impresia de «dēja vu», dar diferită, atenua șocul pe care îl puteau provoca sculpturile sale, cu formele lor purificate la extrem, aproape geometrice, al căror scop nu era acela de a transmite un discurs, ci de a concentra o idee. (Lemny, p.7-8). Căutarea „lucrului adevărat” (pe care el îl numea „esența lucrurilor”) „îl înscrie în universalitate și în atemporalitate” (Ibidem, p.12). Pentru el „opera de artă nu este un discurs, ci un cuvânt care spune și poate totul, este magică” (Argan, p.166-167).

Se pare că una din intențiile lui Brâncuși „a fost aceea de a relua limbajul printr-o întoarcere la izvoarele primordiale, unde ar putea regăsi, în toată simplitatea, esența lucrurilor” (Jianu, p.52). Această dorință de primordial explică interesul lui Brâncuși pentru „Măștile triburilor africane, sculpturile semințiilor insulelor din Pacific, motivele decorative care împodobesc obiectele de artă populară”, dar care „îndeplinesc o funcție bine definită, de ordin ritual sau magic. Desenele stilizate ale motivelor decorative sunt semne care au puterea să invoce sau să îndeparteze spiritele. Aceste semne formează un limbaj misterios care se adresează forțelor invizibile. Chiar dacă, în decursul mileniilor, eficacitatea și sensul ritual ale acestui limbaj s-au pierdut, rămâne totuși faptul că la origine arta populară a avut o funcție magică” (Idem). Există, de asemenea, „incontestabil, o confluență între tradițiile arhaice și cele pe care le găsim la baza artei africane. Prezența sacralului, manifestarea lumii invizibile în obiectul de artă sunt trăsăturile lor comune [...] Explicația confluenței între aceste arte primitive și aceea a lui Brâncuși se află în întoarcerea la izvoare, în memoria ancestrală acumulată timp de milenii începând cu exigențele comune ale triburilor primitive” (Ibidem, p.55).

Se crede că o deosebire între sculptura brâncușiană și arta primitivă este aceea că Brâncuși doar sugerează, pe când artistul primitiv, oricât ar simplifica, întotdeauna reprezintă ceva. Sculptorul român împinge unele „forme dincolo de limită, de la descrierea specifică până la un simbolism mai generalizat (aparține generației simbolistilor) [...] Există un alt element în sculptura lui Brâncuși care, în timp ce se deosebește considerabil de primitiv, este totuși primitivist ca tip de sensibilitate: este vorba de respectul său pentru materialul în sine, dorința lui de a păstra o conștiință a stării inițiale a acestuia în cuprinsul conștiinței operei de artă în care s-a transformat” (Goldwater, p.310-311). „Conștiința primitivului” a pătruns, astfel, „în curentul general al sculpturii moderne prin intermediul lui Brâncuși” (Ibidem, p.325).

S-a remarcat apropierea tematică între arta de început a lui Brâncuși nu numai cu arta „primitivelor”, dar și cu cea a fovilor, mai ales că alegerea unui drum propriu în sculptură îi corespundea perioada de apogeu a fovilor, între anii 1906 și 1907. Drept dovadă ar sta faptul că, în perioada 1905-1906, „sculptorul român a realizat chipuri de copii și portrete de fete, domeniu de interes al fovilor și «primitivelor» [...] În aceeași perioadă Brâncuși a

acceptat și maniera naivă, primitivă, a lucrărilor lui Rousseau-Vameșul, ușoara schițare caldă a obiectelor pictate de prietenul său din Paris, pe care el însuși o va folosi în desenele cu copii sau în portretele schițate mai târziu pentru unele persoane cunoscute (Mocioi, b, p.53). De asemenea și fovii „exprimau «bucuria de a trăi», ca și prietenul lor Brâncuși” (Idem). Trăsăturile comune care se regăsesc în lucrările fovilor și în operele brâncușiene sunt: „aprecierea sculpturii arhaice, întoarcerea la simplitatea pură, redarea emoției prin degajarea unei anume înălțări a spiritului” (Ibidem, p.54).

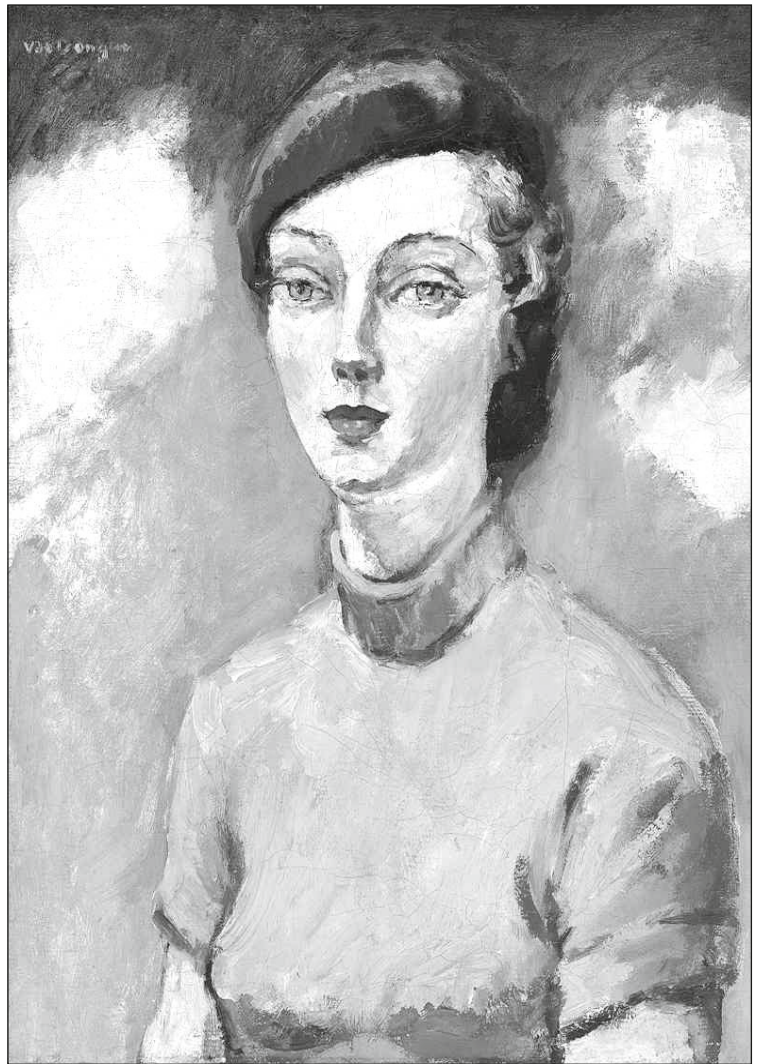
Dorința lui Brâncuși era ca oamenii să îi atingă operele (influențat poate de ideea cubistă a tactilității sculpturii), după cum reiese din aforismele sale: „Nu trebuie să fie respectate sculpturile mele. Trebuie să le iubești și să ai dorința să te joci cu ele” (apud Zărnescu, p.89); „Aș vrea ca lucrările mele să se ridice în parcuri și grădini, să se joace copiii peste ele, cum s-ar fi jucat peste pietre și monumente născute din pământ” (apud Mocioi, b, p.55).

Brâncuși nu considera că face artă abstractă și spunea în acest sens următoarele: „Niciodată nu caut să fac ceea ce s-ar putea numi forme pure, ori abstracte! A atinge sensul cel mai adânc al lucrurilor, rămâne pentru mine țelul singular” (apud Zărnescu, p.111); „Nebuni sunt toți aceia care consideră sculpturile mele drept abstracte. Ceea ce cred ei că este abstract, este tot ceea ce poate fi mai realist, căci realul nu însemnează forma exterioară a lucrurilor – ci ideea și esența fenomenelor” (Ibidem, p.125). Din cauza acestei respingeri clar formulate nu putem numi lucrările lui Brâncuși „abstracte”, ci, mai adecvat, „nonfigurative”.

Totuși, influențele avangardei pariziene sunt și ele evidente în ceea ce privește ansamblul de trovanți și mese din pietre de moară din grădina Casei Gănescu (ca de altfel și în tripticul de lucrări Coloana fără Sfârșit, Poarta Sărutului și Masa Tăcerii situate în cele două parcuri majore din Târgu-Jiu). Se observă, de pildă, dorința lui Brâncuși ca operele sale să fie așezate „în parcuri și grădini”, ca ele să poată fi atinse, stârnind pofta de a te juca cu astfel de „pietre și monumente” ce par „născute din pământ”. Aceste aspecte pot fi puse sub semnul influenței cubiste a „tactilității sculpturii”. Asamblarea meselor din pietre de moară și trovanți poate să facă trimitere la „tehnica asamblării”, folosită de cubiști și dadaști. Iar procedeul de realizare a acestui ansamblu de piese litice ține de dadaism, trovanții putând fi considerați objets trouvés, pietrele de moară ready-made, iar mesele din pietre de moară și trovanți ready-made modificat (Buliga, e, f).

2. Trovanții: forme simbolice naturale. Trovanții objets trouvés creează „impresii” asemănătoare cu cele pe care le degajă unele din operele de artă brâncușiene. Ca și lucrările lui Brâncuși, trovanții impresionează prin aspectul lor, în același timp arhaic și modern, trimițând la forme plastice de concentrare simbolică.

Continuare în pag. 22

¹ S-a descoperit faptul că structura profundă (înnăscută) a psihicului uman generează de asemenea imagini simbolice – numite arhetipuri, văzute ca modele inițiale – și guvernează organizarea experienței umane.

...Trovanții și mesele de moară brâncușiene din curtea Casei „Barbu Gănescu”

Urmare din pag. 21

Astfel, ei par forme geometrice purificate ce sintetizează o idee (cum ar fi aceea de plantă sau de animal în cazul trovanților polimorfi) și care instaurează „o nouă natură”, arhaică, magică și misterioasă. Ea este, în același timp, și una cosmogonică, prin faptul că trovanții sunt, în general, ovoidali, iar ovoidul este o formă arhetipală, primordială și universală, ce stă la fundamentul cosmosului văzut, dar și celulă a vieții. În această atmosferă primordială și atemporală regăsim esența lucrurilor („personală” la trovanții polimorfi și „impersonală” la cei sferoidali), simplitatea naturală elementară.

Prezența sacralui putea fi sugerată de Brâncuși tocmai prin intermediul formelor specifice ale trovanților, ce trimit la animale și plante. Iar aceste forme devin unele simbolice, putând exprima manifestarea lumii invizibile din ele. Altfel spus, aceste „obiecte găsite” par să îmbrace formele unor entități spirituale interioare, care ar fi captive sau ar sta la originea materiei. Contradicția între realitate și abstracțiune dispare și ea, deoarece piesele respective sunt în aceeași măsură reale și abstracte (având forme care par elaborate și esențializate).

S-ar spune că respectul artistului pentru materialul în sine și dorința lui de a păstra „conștiința stării inițiale” a obiectului de artă natural au mers până la păstrarea intactă a trovanților, fără a interveni sculptural asupra lor.

Se resimte, de asemenea, și acea bucurie a copilăriei („bucuria de a trăi” a începutului de viață), probabil datorită faptului că astfel de pietre biomorfe trimit la desenele naive ale copiilor mici, prin care ei (re)crează lumea sui-generis, cu sufletul lor candid, crezând că și obiectele au viață, iar plantele și animalele pot să vorbească.

3. Mesele din pietre de moară brâncușiene și mesele de pomenire. Mesele din pietre de moară, prin aspectul lor voit „primitiv” sau „arhaic”, trimit și ele la mituri, sacralitate și arhetip, aducând aminte, prin forma lor, de mesele de pomenire a morților din folclorul românesc. De aceea, sunt necesare câteva informații despre acestea din urmă, legate în special de obiceiul sărindarului individual.

Sărindarul individual poate fi dat pentru sufletul unui decedat sau pentru mai mulți decedați ai familiei, scriindu-se în pomelnic numele viilor și al morților2. Cei care aduc sărindarul trebuie să vină din timp cu cele necesare pentru săvârșirea celor patruzeci de Sfinte Liturghii: prescuri, vin, lumânări, tămâie etc. După cele patruzeci de Liturghii se va săvârși Sfânta Liturghie și Slujba Parastasului. Tot la slujba de încheiere a sărindarului se obișnuiește să se dea de pomană felurite daruri: masă, haine, vase și altele. Cereimonialul se desfășoară astfel: „Preotul, venind la casa respectivă, va săvârși rânduiala sfințirii celei mici a apei, apoi rânduiala Panihidei, tămâind toate lucrurile ce se vor da de pomană. Înainte de otpust va citi rugăciunea pentru împărțirea hainelor și a altor lucruri care se dau de pomană, iar dupa otpust va stropi cu apă sfințită toate darurile, după care se va cânta Veșnica pomenire, dacă darurile se dau de pomană pentru morți [...] Tot un fel de sărindar sunt și așa-numitele capete sau căpețele (se fac mai ales în Muntenia și Dobrogea) care constau în aducerea la biserică sau direct la mormânt, spre pomenirea celui adormit, a unei colive, cu un colac sau covrig mai mare (numit căpețel), puțin vin și lumânare. Preotul face parastasul pe scurt (trisaghion) și stropește mormântul cu vin” (vezi Sărindarele).

La sărindarele de obște, care se săvârșesc atunci când preotul oficiaza Sfânta Liturghie timp de patruzeci de zile neîntrerupt, pentru vreun eveniment mai important din viața comunității (sfințirea bisericii, sfințirea unei fântâni, hirotonie), „credincioșii care aduc un sărindar la biserică trebuie să se roage mai mult în toată această perioadă și să participe la slujbe, în sâmbetele special rânduite pentru pomenirea morților, dar, mai ales, în ziua dezlegării sărindarelor, când pregătesc coliva și alte daruri spre a fi împărțite ca milostenie” (Idem).

Fac aici precizarea că, în general, pomenirile sau praznicele morților sunt jertfe care se fac în numele celor morți. Ele se mai numesc și parastase: „Numele de parastas vine din limba greacă și înseamna a mijloci, a sta în locul cuiva, de la faptul că noi, cei vii, mijlocim la Dumnezeu pentru cel mort. Aceasta o facem în speranța că Dumnezeu, pentru jertfa noastră plină de iubire și pentru rugăciunea făcută de cel care primește darul, va ierta păcatele pe care cel mort le-a făcut în decursul vieții sale. Iar când cineva primește ceva dat și slujit la Biserică sau acasă, el spune, pentru cel mort: Dumnezeu să-l ierte, sau bogdaproste3 [...] La o pomenire avem nevoie de coliva care închipuie pe cel adormit, lumânarea care închipuie credința celui mort (de aceea se aprind lumânări în clipa morții unui credincios), vin roșu, care închipuie viața, colacul mare, rotund, simbolizează credința noastră în viața de veci, deoarece cercul nu are început nici sfârșit, iar prescura în trei colțuri arată credința noastră în Sfânta Treime, prescura în

patru colțuri închipuie credința noastră în Biserica cea Una, dar care este Universală, extinsă în cele patru puncte cardinale” (vezi Despre moarte și pomenirea morților).

În localități din Gorj, mesele de sărindar individual erau adesea așezate (și încă mai sunt pe alocuri) lângă fântâni, izvoare, ape curgătoare și poduri. La slujba de încheiere a sărindarului se obișnuiește să se dea de pomană felurite daruri: masă, scaun, haine, vase, mătură, fâraș, găleată, piepten, oglindă și altele, cam ce folosea persoana decedată în timpul vieții.

În satul Pîriu (com. Brănești, jud. Gorj), pe malul Gilotului, unde este puntea peste apă (pe drumul care duce la gară) a existat mult timp o astfel de masă, care a fost dată pentru pomenirea unui mort. Tot în acest sat, de asemenea cu ocazia sărindarului, se obișnuia să se dea o masă rotundă joasă din lemn și un scaun (obiecte care se făceau special pentru asta)4.

Acest obicei al sărindarului poate revela nu numai semnificația originară a meselor din pietre de moară brâncușiene, ci și a Mesei Tăcerii ca masă de pomenire, mai ales că ea este așezată lângă Jiu și aproape de pod, pe locul unde eroii gorjeni s-au sacrificat pentru țară și neam. De altfel, V. G. Paleolog afirmă că Brâncuși însuși i-ar fi dat lucrării, printre alte câteva denumiri, și pe cele de: „Masa pomenirii”, „Masa pentru primiri cu omenie” și „Masa omeniei” (apud Mocioi a, p.153).

Adaug aici că și în sate de pe malul Nistrului (Republica Moldova) există mese de pomenire (din lemn) asemănătoare Mesei Tăcerii, cu scaune rotunde în jurul lor5.

Trebuie menționată aici următoarea constatare: „Mesele joase din lemn, cu tăblia circulară, au fost specifice întregii istorii românești, în special în Muntenia, Oltenia și Dobrogea, de la epoca neolitică și până azi (M. Deac, apud Mocioi, p. 112). Constantin Brâncuși era obișnuit cu astfel de mese încă din copilăria sa, iar în atelierul său parizian erau nu mai puțin de trei mese masive de ghips, foarte asemănătoare cu Masa Tăcerii (ele pot fi văzute în fotografiile realizate chiar de artist). Și încă de la venirea sa în țară (în vara anului 1937), chiar înainte de a realiza mesele de la Casa Gănescu, el a construit în satul Poiana6 o masă, concepută „prin rânduirea unor pietre cioplite de natură” și așezată „pe peluza verde, lângă vilă, fața în față cu un cerc decorativ de coloane” (P. Anghel, apud Mocioi, p. 113).

Mese din lemn rotunde și joase mai pot fi obsevate și astăzi în gospodării rurale din Oltenia. În unele cimitire din țară se pot încă vedea astfel de mese rotunde, cu tăblia din piatră sau din lemn, cu trei sau patru picioare (de exemplu la Biserica Găvanele și respectiv la Biserica Muscelul Cărmănești). Este posibil ca forma lor să aibă o corespondență directă în străvechiul cult al Soarelui. Rotaru Grigore Delacamboru consideră că sihaștrii străvechi de pe aceste meleaguri („străsihaștrii”) foloseau pentru ritualuri masa rotundă, de lemn sau de piatră: „Când ritualurile se oficiau în aer liber, în locuri înalte (vârfurile retezate și amenajate circular), în centrul platoului se afla minicoloana de piatră ce susținea vasul cu saramură, iar în apropiere se afla masa rotundă poziționată astfel încât oficiantul să vadă răsăritul. Se crede că o astfel de masă era sprijinită de un singur picior (o coloană) și nu de trei și nici de patru picioare: ori piciorul-coloană (paralelipipedic sau cilindric) avea dimensiuni destul de mari încât suprafața de contact dintre pilon și lespede era destul de mare și se obținea stabilitate, ori lespedea era suficient de groasă încât suportata prin cioplire dimensionarea unei teci în centrul de greutate, ori în centrul ei se aplica un orificiu mare, cilindric sau rectangular, după dimensiunile cepului făcut la partea de sus a piciorului-coloană și lespedea se odihnea ca în sistemul folosit în dulgherie, la lemne: moș în babă. Când au apărut primele lăcașuri de cult acoperite (de mai multe ori stră... stră... vechi) a fost preluat acest soi de masă. Țăranul român a folosit masa rotundă cu trei picioare (sau patru) până de curând.... Un fel de corespundere la rozetele cu trei sau cu patru petale incizate pe crucile din Curbură; rozeta cu șase petale nu a produs nici un semn de mirare!). Masa rotundă înaltă, cu o coloană de susținere era pentru ofcieri speciale. În fața Altarului, la Aluniș, în interior, ridicată prin dăltuială, când a fost cioplită inițial incinta.... ar fi existat masa cu un pilon central.... acest pilon făcând corp comun cu pardoseala și fața mesei, nu erau părți separate. Copilul Brâncuși a crescut în jurul mesei rotunde cu trei picioare, însă a ridicat la Târgu-Jiu masă corp comun cu un singur pilon de susținere (libertate și stabilitate). Există și ideea că Iisus și-a adunat apostolii la Cina cea de Taină în jurul unei mese rotunde; în pictură apare masa rectangulară – în jurul ei pot fi amplasate cu mai multă ușurință corpurile participanților. Creștinismul a considerat că eliminarea brutală a acestui simbol solar nu ar folosi întru netezirea noului drum. Toate bisericile din Curbură au în curte un loc de onoare unde este păstrată masa rotundă” (vezi Masa rotundă și trovanți).

Același autor apreciază că lespedea rotundă a meselor putea fi găsită și transportată de către ciobani: ei, „trecând prin atâtea vaduri de ape găseau felii de trovanți sau pur și simplu lespezi de formă cât de cât circulară” (Idem).

4 Informație personală de la doamna Adina Andrițoiu.

5 Informație personală de la academician Nicolae Dabija.

6 Localitate lângă Rovinari – Gorj, unde era vila familiei Tătărescu.

Trovantul sferoidal situat între două pietre de moară poate trimite și la bobul de grâu ce urmează a fi măcinat. Acest bob poate să sugereze, la rândul lui, coliva care se așeza în mod tradițional pe mesele de pomenire a morților (poate că cel mai *vechi* obicei la o masă de pomenire pentru cei plecați dintre noi este coliva). Simbolismul teologic al colivei este bogat, aceasta nefiind doar „un accesoriu al obiceiurilor pe care poporul român le are în momentul îngropării celui adormit”, ea îmbinând „frumos și tainic materia cu harul, cele din lumea aceasta cu cele dumnezeiești”. Astfel, „coliva se aduce ca ofrandă de către credincioși la înmormântare, la slujbele de pomenire ale morților (parastase), la ziua numelui în biserică spre cinstea și pomenirea praznicului sau a sfinților sărbătoriți în acea zi, sau spre pomenirea morților care poartă numele acelor sfinți”. Așadar, coliva nu este doar un obicei, coliva este parte din viața creștinilor (vezi [Simbolismul teologic al colivei](#)).

Este foarte posibil ca, tributar credinței sale creștin ortodoxe, Brâncuși să fi încercat să facă trimitere și la parabola biblică a bobului de grâu și implicit la jertfa fondatoare a lui Iisus Hristos. Bobul de grâu devine astfel o imagine a lui Iisus. Așa cum s-a văzut mai sus, coliva nu lipsește de la slujbele și de pe mesele de pomenire. Coliva poate semnifica trupul celui adormit, dar este, în același timp, și expresia materiala a credinței creștinilor în înviere, pentru că ea este preparată din boabe de grâu, iar Iisus Hristos s-a folosit de parabola bobului de grâu pentru a prevesti „Jertfa Crucii” (când El se aduce pe *Sine* însuși „*jertfă*”) și Învierea Sa: „Adevărat, adevărat zic vouă că dacă grăunțele de grâu, când cade în pământ, nu va muri, rămâne singur; iar dacă va muri, aduce multă roadă. Cel ce își iubește sufletul îl va pierde; iar cel ce își urăște sufletul în lumea aceasta îl va păstra pentru viața veșnică” (Ioan, 12. 24,25). Iisus s-a numit pe sine și „pâinea vieții”: „Și Iisus le-a zis: Eu sunt pâinea vieții; cel ce vine la Mine nu va flămânzi și cel ce va crede în Mine nu va înseta niciodată”” (Ioan, 6.35; în Sfânta Evanghelie după Ioan).

Simbolizarea Mântuitorului prin bobul de grâu face ca mesele din pietre de moară să trimită și la „Cina cea de taină” care îl are în centru pe Iisus, ce a transformat în acest context și pâinea într-o altă imagine de-a Sa: „Și luând pâinea, mulțumind, a frânt și le-a dat lor, zicând: Acesta este Trupul Meu care se dă pentru voi; aceasta să faceți spre pomenirea Mea” (Luca, 22.19; în Sfânta Evanghelie după Luca).

În acest caz și forma monumentalizată a meselor din pietre de moară, Masa Tăcerii, poate să simbolizeze, la rândul ei, „Cina cea de taină”, mai ales că ea este înconjurată, sugestiv, de 12 scaune. De altfel, au fost consemnate ca denumiri ale lucrării și „Masa cinei cea de taină” și „Masa apostolilor”, date de preoți la ceremoniile religioase pentru eroi (Mocioi, p.153). V.G. Paleolog susține că Brâncuși a numit-o și „Masa flămânzilor de spirit” (apud Mocioi, p.153).

Masa Tăcerii poate reprezenta astfel și pe Iisus înconjurat de cei 12 apostoli, dar și pe Dumnezeu unic, în care există atât viii, cât și morții, ceea ce înseamnă, încă o dată, că ea reprezintă comuniunea între cei vii și cei răposați. După cum spunea un autor rus (preotul misionar Macarie Glukharev într-o scrisoare către un credincios îndoliat): „Noi suntem vii în Iisus Hristos, ne mișcăm în El și existăm în El. Și viii și morții suntem cu toții în El. Sau și mai bine spus, în El trăim cu toții, nu mai există moarte. Dumnezeu nostru nu este un Dumnezeu al morților, ci Dumnezeu celor vii. Există un singur Dumnezeu și sunteți uniți în Cel Unul. Numai că, o vreme, nu vă veți mai putea vedea, pentru ca întâlnirea viitoare să vă aducă și mai multă bucurie. Atunci nimeni nu vă va mai lua bucuria. Dar chiar și acum trăiți împreună. Atâta doar că ea a trecut în altă cameră și a închis ușa în urma ei... Iubirea duhovnicească nu este împiedicată de separarea vizibilă” (Despre moarte și pomenirea morților).

Este interesant faptul că mesele din pietre de moară preced construirea Mesei Tăcerii, care și ea pare să fie realizată din suprapunerea a două „pietre de moară” uriașe, chiar lângă Jiu (ar mai lipsi doar un trovant sferoidal între ele, ca analogia să fie perfectă). Cele două piese sunt stilizate și se integrează armonios în această operă monumentală de artă modernă.

Concluzii. Trovanții polimorfi sintetizează o idee (de animal sau de plantă) și par că instaurează „o nouă natură”, arhaică, primordială, magică și misterioasă. Trovanții ovoidali trimit la cosmogonie, datorită forme arhetipale, originare și universale a ovoidului. În această atmosferă a „sfințelor începuturi” se regăsește simplitatea naturală elementară și esența lucrurilor, de natură sacră. Astfel, trovanții devin forme de concentrare simbolică, exprimând manifestarea lumii invizibile din ele (adică a unor entități spirituale interioare, care ar fi captive sau care ar sta la originea materiei). Creația lui Brâncuși din grădina Casei Gănescu ține și de intenția sa de-a crea un limbaj plastic printr-o întoarcere la izvoarele primordiale, unde ar putea regăsi „esența lucrurilor”.

Mesele din pietre de moară, prin aspectul lor voit „primitiv” și „arhaic”, trimit și ele la mituri, sacralitate și arhetip și, de asemenea, la mesele de pomenire a morților din folclorul românesc , mai precis la mesele de sărindar individual. Obiceiul și forma acestor mese rituale (ce pot avea o corespondență directă în străvechiul cult al Soarelui) pot revela nu numai semnificația originară a meselor din pietre de moară brâncușiene, ci și a Mesei Tăcerii ca masă de pomenire, atât în general, cât și în particular pentru eroii gorjeni care s-au sacrificat pentru țară și neam.

Trovantul sferoidal situat între două pietre de moară poate trimite și la bobul de grâu ce urmează a fi măcinat. Acest bob poate să sugereze, la rândul lui, coliva (ce semnifică trupul celui adormit, fiind și expresia materiala a credinței creștinilor în înviere) care se așeza în mod tradițional pe mesele de pomenire a morților.

Bobul de grâu este și o imagine a lui Iisus Hristos, datorită parabolei biblice a bobului de grâu (prin care El prevestește „Jertfa Crucii” și Învierea Sa) ce explică jertfa fondatoare a Mântuitorului. Simbolizarea lui Iisus prin bobul de grâu face ca mesele din pietre de moară să trimită și la „Cina cea de taină” care îl are în centru pe Iisus, ce a transformat în acest context și pâinea într-o altă imagine de-a Sa. În acest caz, nu numai mesele din pietre de moară, dar și Masa Tăcerii poate să simbolizeze, la rândul ei, „Cina cea de taină”, mai ales că ea este înconjurată, sugestiv, de 12 scaune (așa cum relevă șiunele denumiri ale lucrării date chiar de Brâncuși). Masa Tăcerii, ca reprezentare a lui Iisus înconjurat de cei 12 apostoli (dar și a Dumnezeuului unic în care există atât vii, cât și morții) simbolizează, încă o dată, comuniunea între cei vii și cei răposați.

Ca o concluzie generală, idealismul mistic al lui Brâncuși (un artist atât de influențat, încă din copilărie, de tradițiile folclorice, religioase și animist-panteiste ale cătunului gorjean în care se născuse – vezi detalii în Buliga a), ca și atracția lui spre natură, arhaic, mit și primordial au jucat cu siguranță un rol esențial în conceperea ansamblului de trovanți și de mese din pietre de moară din grădina Casei Gănescu (așa cum s-a întâmplat de altfel și în ceea ce privește crearea capodoperei sale de la Târgu-Jiu).

BIBLIOGRAFIE

Argan, Giulio Carlo (1982), Arta modernă, vol. II, Ed. Meridiane, București

Balas, Edith (1998), Brâncuși și tradițiile populare românești, Ed. Fundației „Constantin Brâncuși”, Târgu-Jiu.

Buliga, Sorin Lory a (2010), „Spirit” și „materie” în viziunea unui artist-filosof: Constantin Brâncuși, Ed. Scrisul Românesc, Craiova.

Buliga, Sorin Lory b (2016), Originea meselor brâncușiene și a trovanților din curtea Casei Barbu Gănescu (I), Confesiuni, nr.34 (anul IV), p.18, Târgu-Jiu.

Buliga, Sorin Lory c (2016), Originea meselor brâncușiene și a trovanților din curtea Casei Barbu Gănescu (II), Confesiuni, nr.35 (anul IV), pp.24-26, Târgu-Jiu.

Buliga, Sorin Lory d (2017), Situația actuală a trovanților, a mesei-rebut și a meselor din pietre de moară brâncușiene din grădina Casei „Barbu Gănescu” din Târgu-Jiu, Confesiuni, nr.38 (an V), pp.22-23, Târgu-Jiu.

Buliga, Sorin Lory e (2017), Objets trouvés în grădina Casei „Barbu Gănescu”: o altă creație a lui Constantin Brâncuși la Târgu-Jiu, pp. 91-110, în Brâncuși la el acasă, Ed. Academica, Brâncuși, Târgu-Jiu, 2017.

Buliga, Sorin Lory f (2017), Influențe dadaiste în creația lui Constantin Brâncuși: objets trouvés, ready-made și ready-made modificat în curtea Casei „Barbu Gănescu” din Târgu-Jiu, Confesiuni, nr.40 (anul V), pp.20,22, Târgu-Jiu.

Glass, Ingo Gerhard (1998), Constantin Brâncuși și influența sa asupra sculpturii secolului al XX-lea, Ed. Vinea, București,

Goldwater, Robert (1974), Primitivismul în arta modernă, Ed.

Meridiane, București,

Jianu, Ionel (2002), Brâncuși Ed. Meridiane, București.

Lemny, Doîna (2005), Constantin Brâncuși, Ed. Junimea, Iași.

Micheli, Mario de (1968), Avangarda artistică a secolului XX, Editura Meridiane, București.

Mocioi, Ion a (1971), Brâncuși. Ansamblul sculptural de la Târgu-Jiu, Comitetul pentru Cultură și Artă al Județului Gorj, Târgu-Jiu.

Mocioi, Ion b (2002), Brâncuși. Estetica, Ed. Spicon, Târgu-Jiu.

Uscătescu, George (1985), Brâncuși și arta secolului, Ed. Meridiane, București,

Zărnescu, Constantin (1998), **Aforismele și textele lui Brâncuși**, Ed. Cartimpex, Cluj.

Surse internet

Constantin Brancusi. King of Kings (Le roi des rois), Nancy Spector, Site-ul *Guggenheim Museum*, <https://www.guggenheim.org/artwork/668>.

Despre moarte și pomenirea morților, **drd. Stelian Gombos**, site-ul CreștinOrtodox.ro, <http://www.crestinortodox.ro/inmormantarea/despre-moarte-pomenirea-mortilor-biserica-ortodoxa>.

Masa rotundă și trovanți, Rotaru Grigore Delacamboru (4 septembrie 2010), site-ul Strășihaștrii, <http://strasihastrii.blogspot.ro/2010/09/153-ma-sa-rotunda-si-trovantii.html>.

Simbolismul teologic al colivei, site-ul Ortodoxia tinerilor, Claudiu Bălan (20 Februarie, 2012), <http://www.ortodoxiatinerilor.ro/abecedar-ortodox/18595-simbolismul-teologic-al-colivei>.

Sfânta Evanghelie după Ioan, site-ul Biblia Ortodoxă.ro, <http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php>.

Sfânta Evanghelie după Luca, site-ul Biblia Ortodoxă.ro, <http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php>.

